

Ο ρόλος των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών στο έργο εξόδου

Το παρόν συντάχθηκε από τους **Susanna Z. Papp** και **Robert Örell**, μέλη της ομάδας εμπειρογνομόνων του **RAN**, και τις **Katharina Meredith**, **Κατερίνα Παπαθεοδώρου**, **Shahrbanou Tadjbakhsh** και **Helena Brecht**, εξωτερικές εμπειρογνώμονες του **RAN**

Radicalisation Awareness Network

Ο ρόλος των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών στο έργο εξόδου

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΝΟΜΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

Το παρόν έγγραφο καταρτίστηκε για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ωστόσο, αντικατοπτρίζει μόνο τις απόψεις των συντακτών, και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν φέρει ευθύνη για οποιαδήποτε συνέπεια προερχόμενη από την περαιτέρω χρήση της παρούσας έκδοσης. Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι διαθέσιμες στο διαδίκτυο (<http://www.europa.eu>).

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2022

© Ευρωπαϊκή Ένωση, 2022

Η πολιτική περαιτέρω χρήσης εγγράφων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής διέπεται από την απόφαση 2011/833/ΕΕ της Επιτροπής, της 12ης Δεκεμβρίου 2011, για την περαιτέρω χρήση εγγράφων της (ΕΕ L 330 της 14.12.2011, σ. 39). Εάν δεν ορίζεται διαφορετικά, η περαιτέρω χρήση του παρόντος εγγράφου επιτρέπεται βάσει άδειας Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Αυτό σημαίνει ότι επιτρέπεται η περαιτέρω χρήση εφόσον αναφέρεται η πηγή και επισημαίνονται οι τυχόν αλλαγές.

Για κάθε χρήση ή αναπαραγωγή στοιχείων που δεν ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενδέχεται να πρέπει να ζητηθεί απευθείας η άδεια των κατόχων των σχετικών δικαιωμάτων.

I. Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια, αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο η σημασία του διυπηρεσιακού έργου, καθώς και της συνεργασίας ανάμεσα στις κυβερνήσεις και την κοινωνία των πολιτών στον τομέα του έργου εξόδου. Η αναγνώριση της συνεργασίας στον τομέα του έργου εξόδου έχει ενισχυθεί, εξαιτίας του ολοένα αυξανόμενου αριθμού των προγραμμάτων εξόδου που υλοποιούνται στην Ευρώπη, σκοπός των οποίων είναι να αποριζοσπαστικοποιήσουν τα άτομα, να αποτρέψουν τα ποινικά αδικήματα και να προωθήσουν την αποκατάσταση και την επανένταξη στην κοινωνία. Σε αρκετές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), η σύναψη εταιρικών σχέσεων έχει επεκταθεί σε διάφορους κρατικούς φορείς (όπως σωφρονιστικές υπηρεσίες και υπηρεσίες δικαστικής επιτήρησης, αστυνομικές και άλλες δημοτικές αρχές) οι οποίοι συνεργάζονται με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (ΟΚΠ) για τον σχεδιασμό βιώσιμων προγραμμάτων εξόδου και την από κοινού υλοποίησή τους. Σε βασικούς τομείς του έργου αποκατάστασης και επανένταξης, τόσο εντός όσο και εκτός των σωφρονιστικών ιδρυμάτων, οι κυβερνήσεις αξιοποιούν όλο και περισσότερο την αξιολογημένη εμπειρογνώση, τις δεξιότητες και τις γνώσεις που προσφέρουν οι ΟΚΠ. Η ανάγκη να ενισχυθεί η συνεργασία των κυβερνήσεων με την κοινωνία των πολιτών στο πλαίσιο του έργου εξόδου υπογραμμίστηκε στο έγγραφο «*Strategic orientations on a coordinated EU approach to prevention of radicalisation for 2021*» (Στρατηγικοί προσανατολισμοί για μια συντονισμένη προσέγγιση της ΕΕ όσον αφορά την πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης για το 2021) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Τα τελευταία χρόνια, οι όροι «έργο εξόδου» και «τριτογενής πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης» έχουν καταστεί όλο και πιο δημοφιλείς και επίκαιροι στο πλαίσιο της πρόληψης και της καταπολέμησης του βίαιου εξτρεμισμού (P/CVE). Με την άνοδο του αποκαλούμενου Ισλαμικού Κράτους (ISIS ή Daesh) και την πρωτοφανή κινητοποίηση αλλοδαπών τρομοκρατών μαχητών (FTF) για την ένταξή τους στις γραμμές του στο Ιράκ και στη Συρία, κυριολεκτικά αμέτρητοι (κυβερνητικοί και μη κυβερνητικοί) οργανισμοί επικεντρώθηκαν στο έργο εξόδου και στην τριτογενή πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης. Ωστόσο, καμία από αυτές τις δύο έννοιες δεν είναι καινούργια. Για την ακρίβεια, εδώ και χρόνια οι χώρες σε όλο τον κόσμο, και ιδίως οι ευρωπαϊκές, αναπτύσσουν και υλοποιούν προγράμματα προκειμένου να εμποδίσουν τα άτομα να στρατευτούν σε βίαιες ενέργειες, και για να τα βοηθήσουν να απεμπλακούν από τον βίαιο εξτρεμισμό. Παραδείγματος χάριν, κατά τις δεκαετίες του '80 και του '90, ευρωπαϊκές χώρες όπως η Γερμανία, η Σουηδία και η Νορβηγία, επικεντρώθηκαν στην αποριζοσπαστικοποίηση και στην επανένταξη βίαιων ακροδεξιών εξτρεμιστών, όπως οι νεοναζί και οι σκίνχεντ.¹ Στα τέλη της δεκαετίας του '90, υπογράφηκε η Συμφωνία του Μπέλφαστ (γνωστή και ως Συμφωνία της Μεγάλης Παρασκευής) ανάμεσα στη βρετανική και τη βορειοϊρλανδική κυβέρνηση, σχετικά με το καθεστώς της Βόρειας Ιρλανδίας. Η Συμφωνία περιλάμβανε την υλοποίηση προγραμμάτων αποστρατιωτικοποίησης, αποστράτευσης και επανένταξης (DDR) για τους βίαιους πολιτικούς ακτιβιστές, όπως οι μαχητές του Ιρλανδικού Δημοκρατικού Στρατού (IRA) και οι νομιμόφρονες παραστρατιωτικοί². Οι προσπάθειες αυτές συνιστούσαν ουσιαστικά προγράμματα εξόδου, σκοπός των οποίων ήταν να βοηθήσουν τους βίαιους πολιτικούς ακτιβιστές να απομακρυνθούν από την τρομοκρατία και τον εξτρεμισμό, και να επανενταχθούν επιτυχώς στην κοινωνία.

Στις 9/11 του 2001, η Αλ Κάιντα επιτέθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ακολούθησαν επιθέσεις στη Μαδρίτη και στο Λονδίνο, το 2004 και το 2005, αντίστοιχα. Εκτός από τα χιλιάδες θύματα που προκάλεσαν, οι επιθέσεις αυτές επηρέασαν βαθιά τη δράση για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, η οποία επικεντρώθηκε πρωτίστως στον κίνδυνο που συνιστούσε η τζιχαντιστική τρομοκρατία. Το ξέσπασμα εμφυλίου πόλεμου στη Συρία το 2011, και η ανακήρυξη χαλιφάτου από το Ισλαμικό Κράτος στο Ιράκ και στη Συρία το 2014, συνοδεύτηκαν από τη μαζική κινητοποίηση βίαιων εξτρεμιστών στη σπαρασσόμενη από τον πόλεμο περιοχή, καθώς και από μια πληθώρα επιθέσεων στο ευρωπαϊκό έδαφος. Οι κυβερνήσεις ανά τον κόσμο

¹ Koehler, 2020.

² Rolston, 2007.

αναγκάστηκαν να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν τρόπους αντιμετώπισης της απειλής που συνιστούσαν οι επαναπατριζόμενοι ριζοσπαστικοποιημένοι μαχητές 3. Το 2014 το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών απηύθυνε έκκληση στα κράτη μέλη να λάβουν μέτρα αποκατάστασης και επανένταξης για τους επαναπατριζόμενους αλλοδαπούς τρομοκράτες μαχητές (FTF) 4. Το ίδιο έτος, η *αναθεωρημένη στρατηγική της ΕΕ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας* συνιστούσε στα κράτη μέλη «να εξετάσουν το ενδεχόμενο να σχεδιάσουν και να αναπτύξουν στρατηγικές απεμπλοκής και εξόδου, ειδικά προσαρμοσμένες στις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και στο εκάστοτε πλαίσιο» 5.

Έκτοτε, τα προγράμματα αποριζοσπαστικοποίησης και εξόδου εξελίχθηκαν σε σημαντικό συστατικό πολλών εθνικών, ευρωπαϊκών και διεθνών στρατηγικών καταπολέμησης της τρομοκρατίας 6. Αρκετές κυβερνήσεις δημιούργησαν προγράμματα αποριζοσπαστικοποίησης, τα οποία υλοποιήθηκαν πρωτίστως στο πλαίσιο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης (σε χώρες όπως το Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Δανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιρλανδία, η Ισπανία, οι Κάτω Χώρες και η Σουηδία) 7. Επίσης, δρομολογήθηκαν πρωτοβουλίες για την προώθηση της επανένταξης των επαναπατριζόμενων αλλοδαπών τρομοκρατών μαχητών 8. Παράλληλα με αυτές τις εξελίξεις, ΟΚΠ ανέλαβαν δράση στον τομέα της πρόληψης και της καταπολέμησης του βίαιου εξτρεμισμού. Η εξάπλωση των πρωτοβουλιών που υλοποιούνταν τόσο από κράτη όσο και από ΟΚΠ στην Ευρώπη οδήγησε το 2011 στην ίδρυση του Δικτύου Ευαισθητοποίησης για τη Ριζοσπαστικοποίηση (RAN) από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή 9.

Ωστόσο, παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί, εξακολουθούν να υφίστανται πολυάριθμες **προκλήσεις**. Το διαδικτυακό έχει μετασηματίσει τις μεθόδους και το *modus operandi* των βίαιων εξτρεμιστικών ομάδων, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο ριζοσπαστικοποιούνται τα άτομα. Οι εξτρεμιστικές ομάδες είναι πλέον πιο ενεργές στον διαδικτυακό χώρο, χρησιμοποιώντας εικονικές πλατφόρμες για να διαδώσουν την εξτρεμιστική προπαγάνδα, να στρατολογήσουν μέλη και να σχεδιάσουν επιθέσεις. Οι στρατηγικοί προσανατολισμοί της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2021 έδωσαν προτεραιότητα στη διαδικτυακή διάσταση, προκειμένου να στηρίξουν τους «υπευθύνους χάραξης πολιτικής και τους επαγγελματίες, έτσι ώστε αυτοί να αναπτύξουν τις ικανότητες στρατηγικής επικοινωνίας που διαθέτουν μέσω της ανταλλαγής εμπειρογνώσιας, καθώς και μέσω της ενδυνάμωσης της κοινωνίας των πολιτών, των οργανώσεων βάσης και των αξιόπιστων φωνών» 10.

Επιπλέον, πολλά κράτη μέλη καλούνται να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που σχετίζονται με τους επαναπατριζόμενους αλλοδαπούς τρομοκράτες μαχητές και με την οικογένειά τους. Σύμφωνα με στοιχεία του Egmont Institute, περίπου 5.300 υπήκοοι της ΕΕ (κυρίως γάλλοι, γερμανοί και βέλγοι πολίτες 11) άφησαν την πατρίδα τους για να προσχωρήσουν στο Ισλαμικό Κράτος και σε άλλες ομάδες μαχητών, στο Ιράκ και στη Συρία 12. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισήμανε ότι είναι ζωτικής σημασίας να επιτελεστεί περισσότερο έργο στο πεδίο του «ευρωπαϊκού διάλογου σχετικά με τη δίωξη, την επανένταξη ή/και τον επαναπατρισμό των αλλοδαπών τρομοκρατών μαχητών και των οικογενειών τους» 13. Ειδικότερα, η ένταξη των παιδιών και των γυναικών που επαναπατριζονται χρήζει ιδιαίτερης προσοχής.

³ Koehler, 2020, σ. 3.

⁴ Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, ψήφισμα 2178 [S/RES/2178 (2014)].

⁵ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2014, σ. 11.

⁶ Koehler, 2020. Η λίστα με τις στρατηγικές πρόληψης και καταπολέμησης του βίαιου εξτρεμισμού των κρατών μελών είναι διαθέσιμη διαδικτυακά, στη διεύθυνση https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/internal-security/counter-terrorism-and-radicalisation/prevention-radicalisation/prevent-strategies-member-states_en.

⁷ Koehler, 2017α.

⁸ Μπορείτε να διαβάσετε, παραδείγματος χάριν, για το έργο των συντονιστών των επαναπατριζόμενων στη Γερμανία, στη διεύθυνση https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/radicalisation-awareness-network-ran/publications/ran-digital-study-visit-returnee-coordinators-germany-visit-hesse-and-berlin-23-24-june-2020_en.

⁹ Ανατρέξτε στη διεύθυνση https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/radicalisation-awareness-network-ran_en.

¹⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021, σ. 2-3.

¹¹ Ανατρέξτε στη διεύθυνση https://www.epc.eu/content/PDF/2020/Foreign_Fighters_DP_v5.pdf.

¹² Ανατρέξτε στη διεύθυνση <https://www.egmontinstitute.be/new-figures-on-european-nationals-detained-in-syria-and-iraq/>.

¹³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2021, σ. 6.

Ο σωφρονισμός και η δικαστική επιτήρηση εγείρουν επίσης συγκεκριμένες προκλήσεις. Καταρχάς, ο αριθμός των κρατούμενων που έχουν καταδικαστεί για τρομοκρατικές πράξεις αυξήθηκε ραγδαία την τελευταία δεκαετία¹⁴. Ο μεγάλος αριθμός τέτοιων περιπτώσεων στα σωφρονιστικά ιδρύματα χρήζει μιας πιο συστηματικής προσέγγισης των ζητημάτων που σχετίζονται με την αξιολόγηση των κινδύνων, την αποκατάσταση και την επανένταξη¹⁵. Κατά δεύτερον, οι δράστες τρομοκρατικών ενεργειών εκτίουν μεγαλύτερο εύρος ποινών φυλάκισης, πολλές από τις οποίες είναι σχετικά σύντομης διάρκειας¹⁶. Σε αυτές τις περιπτώσεις, οι δυνατότητες του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης να επηρεάσει τη διαδικασία της μεταστροφής είναι περιορισμένες¹⁷. Κατά τρίτον, το προφίλ των κρατούμενων για τρομοκρατικές ενέργειες έχει διαφοροποιηθεί. Διακρίνονται δύο κυρίαρχες τάσεις: ο αυξανόμενος αριθμός δραστών που σχετίζονται με ακροδεξιές εξτρεμιστικές ενέργειες, και η αύξηση των ισλαμιστριών που διαπράττουν εγκλήματα¹⁸. Η κατανόηση και η διαχείριση τόσο των κινδύνων που εγκυμονούν αυτοί οι ποικιλόμορφοι πληθυσμοί κρατούμενων όσο και των αναγκών τους, σε ολόκληρο το φάσμα των διαδικασιών κράτησης (σωφρονισμού) και δικαστικής επιτήρησης, είναι ουσιώδους σημασίας για την επιτυχημένη πρόληψη της υποτροπής και για την επανένταξή τους.

Σε αρκετά κράτη μέλη, το έργο εξόδου βασίζεται στη **συνεργασία με τις ΟΚΠ**. Παρ' όλα αυτά, τόσο οι πρακτικές των ΟΚΠ όσο και οι μορφές συνεργασίας δεν έχουν διερευνηθεί επαρκώς ούτε έχουν τεκμηριωθεί με συστηματικό τρόπο. Οι κύριες πηγές πληροφόρησης είναι οι εκθέσεις αξιολόγησης, η βάση δεδομένων και η συλλογή πρακτικών του RAN¹⁹, καθώς και κάποιες ποιοτικές έρευνες²⁰. Οι πρόσφατα δημοσιευμένες πανεπιστημιακές μελέτες που προτείνουν μια τυπολογία των διαφορετικών προσεγγίσεων στο έργο εξόδου²¹, η δημοσίευση ενός εγχειρίδιου αναφορικά με τα ποιοτικά πρότυπα που θα πρέπει να εφαρμόζονται στο έργο εξόδου των ΟΚΠ²², καθώς και το *Rehabilitation Manual (Εγχειρίδιο αποκατάστασης)* του RAN²³ αποτελούν σημαντική πρόοδο σε αυτό το πεδίο. Τα πολυάριθμα σεμινάρια για επαγγελματίες με θέμα το έργο εξόδου, που οργανώνει το RAN, προδίδουν την αυξημένη ανάγκη αλλά και το έντονο ενδιαφέρον για ανταλλαγή γνώσεων. Στους στρατηγικούς προσανατολισμούς της για το 2021, η Επιτροπή υπογράμμισε πόσο σημαντικό είναι να αφομοιωθούν τα διδάγματα όσον αφορά τις προϋποθέσεις μιας καρποφόρας και συνάμα ασφαλούς συνεργασίας ανάμεσα στις ΟΚΠ και το κράτος, στον τομέα του έργου εξόδου και της επανένταξης²⁴. Το παρόν εγχειρίδιο συμβάλλει στο υπάρχον σώμα του έργου που αποσκοπεί στην προώθηση της συνεργασίας ανάμεσα στις ΟΚΠ, τους κρατικούς φορείς και τους υπευθύνους χάραξης πολιτικής.

Οι σκοποί του παρόντος εγγράφου είναι:

- να παράσχει μια διεξοδική επισκόπηση των διαφορετικών λειτουργιών και χαρακτηριστικών των παρεμβάσεων που υλοποιούνται από ΟΚΠ στην ΕΕ·
- να παρουσιάσει μια ανασκόπηση των τομέων και των μορφών συνεργασίας ανάμεσα στις ΟΚΠ και τους κρατικούς φορείς στο πεδίο του έργου εξόδου·
- να συνοψίσει τις προκλήσεις, τα διδάγματα που έχουν αντληθεί και τις πρακτικές προς μίμηση όσον αφορά τη συνεργασία με τους κρατικούς φορείς, μέσα από την οπτική γωνία έμπειρων επαγγελματιών πρώτης γραμμής στον τομέα του έργου εξόδου.

¹⁴ Basra & Neumann, 2020.

¹⁵ Basra & Neumann, 2020.

¹⁶ Basra & Neumann, 2020.

¹⁷ Radicalisation Awareness Network, 2019, σ. 5.

¹⁸ Basra & Neumann, 2020.

¹⁹ Radicalisation Awareness Network, 2019.

²⁰ Παραδείγματος χάριν, Christensen, 2015, 2019· και Costa et al., 2021.

²¹ Παραδείγματος χάριν, Koehler, 2017α· Webber et al., 2019.

²² Koehler, 2017β.

²³ Radicalisation Awareness Network, 2020α.

²⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021, σ. 5.

Το εγχειρίδιο αποτελείται από πέντε κεφάλαια. Μετά την εισαγωγή (Κεφάλαιο I), το Κεφάλαιο II παρουσιάζει επιλεγμένα παραδείγματα παρεμβάσεων εξόδου που έχουν υλοποιηθεί από ΟΚΠ. Σκοπός είναι να αναδειχθούν οι διαφορετικές μέθοδοι που εφαρμόζουν οι ΟΚΠ κατά την υλοποίηση έργου εξόδου σε διαφορετικά πλαίσια. Το Κεφάλαιο III παρέχει μια τυπολογία των διαφόρων ρόλων των ΟΚΠ και των λειτουργιών που αυτές επιτελούν στον τομέα της τριτογενούς πρόληψης της ριζοσπαστικοποίησης. Αναλύονται τρεις κύριες λειτουργίες: οι αυτόνομες παρεμβάσεις εξόδου, οι υπηρεσίες υποστήριξης της εξόδου και οι υπηρεσίες οικογενειακής υποστήριξης. Το Κεφάλαιο IV επικεντρώνεται στην αναλυτικότερη παρουσίαση των πτυχών της συνεργασίας ανάμεσα στις ΟΚΠ που υλοποιούν έργο εξόδου και τους κρατικούς φορείς. Αναλύονται οι τομείς και οι μορφές συνεργασίας, και ταυτόχρονα αναδεικνύονται οι προκλήσεις και τα διδάγματα που έχουν αντληθεί, καθώς και οι πρακτικές προς μίμηση, στα ακόλουθα πεδία: (1) διαμόρφωση πολιτικών, (2) χρηματοδότηση και βιωσιμότητα, (3) ανάπτυξη ικανοτήτων και ανταλλαγή γνώσεων, (4) παραπομπή υποθέσεων, (5) διαχείριση υποθέσεων, (6) επανένταξη μετά την αποφυλάκιση, και (7) συνεργασία σε υποθέσεις που σχετίζονται με την ασφάλεια. Τέλος, το Κεφάλαιο V παρέχει συστάσεις προς τους υπευθύνους χάραξης πολιτικής, τους κρατικούς φορείς και τις ΟΚΠ.

Ως προς τη **μεθοδολογία** που χρησιμοποιείται, το παρόν εγχειρίδιο συνδυάζει την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας με πρωτογενή δεδομένα τα οποία έχουν συλλεχθεί υπό τη μορφή συνεντεύξεων, καθώς και μέσω μιας έρευνας ερωτηματολογίου. Οι συνεντεύξεις διεξάχθηκαν τον Σεπτέμβριο και τον Οκτώβριο του 2021 με εκπροσώπους οκτώ ΟΚΠ που υλοποιούσαν έργο εξόδου. Οι οργανώσεις αυτές επιλέχθηκαν έτσι ώστε να αντιπροσωπεύουν μια ποικιλία όσον αφορά τη γεωγραφική περιοχή, το πλαίσιο υλοποίησης, τη διάρκεια των δραστηριοτήτων, τον τύπο της συνεργασίας με την κυβέρνηση, το ιδεολογικό πλαίσιο του πρωταρχικού κοινού-στόχου. Επιπλέον, τον Σεπτέμβριο του 2021 διανεμήθηκε ένα ερωτηματολόγιο μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου σε άλλες 17 ΟΚΠ που υλοποιούσαν έργο εξόδου, από τις οποίες αποκρίθηκαν οι 7 (ποσοστό απόκρισης: 42 %). Τόσο οι συνεντεύξεις όσο και η έρευνα ερωτηματολογίου περιλάμβαναν ερωτήσεις σχετικά με την οργάνωση, την προσέγγιση και τις δραστηριότητές της, τις μορφές συνεργασίας με την κυβέρνηση, τις εμπειρίες που είχαν αποκτηθεί από αυτή τη συνεργασία. Στη συνδυασμένη συλλογή δεδομένων (συνεντεύξεις και έρευνα ερωτηματολογίου), αντιπροσωπεύονται συνολικά 15 οργανώσεις από 9 χώρες (Αυστρία, Γαλλία, Γερμανία, Κάτω Χώρες, Λουξεμβούργο, Πολωνία, Σλοβακία, Σουηδία, Φινλανδία), στις οποίες αντιστοιχούσαν 27 παρεμβάσεις εξόδου. Επιπλέον, το εγχειρίδιο βασίζεται στις αποκτημένες γνώσεις από προηγούμενες δραστηριότητες του RAN, τόσο αναφορικά με το έργο εξόδου όσο και με άλλα θέματα που σχετίζονται με αυτό.

Ορισμοί

Οργάνωση της κοινωνίας των πολιτών (ΟΚΠ): «Οργάνωση της κοινωνίας των πολιτών (ΟΚΠ) ή μη κυβερνητική οργάνωση (ΜΚΟ) θεωρείται κάθε μη κερδοσκοπική, εθελοντική ομάδα πολιτών, η οποία δραστηριοποιείται σε τοπικό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο»²⁵. Πρόκειται για «μη κρατικές, μη κερδοσκοπικές οντότητες, οι οποίες συγκροτούνται από εθελοντές στην κοινωνική σφαίρα και διαχωρίζονται από το κράτος και την αγορά»²⁶. Συχνά δραστηριοποιούνται για κοινωνικούς, ανθρωπιστικούς ή πολιτικούς σκοπούς. Οι ΟΚΠ διαφέρουν από την κοινωνία των πολιτών, υπό την έννοια ότι η τελευταία δεν απαρτίζεται μόνο από ΜΚΟ, αλλά και από «φορείς, κοινότητες, τυπικές και άτυπες ενώσεις με μεγάλο εύρος ρόλων, που δραστηριοποιούνται στον δημόσιο βίο, προκειμένου να προωθήσουν κοινές αξίες και στόχους»²⁷. Οι όροι «οργάνωση της κοινωνίας των πολιτών» (ΟΚΠ) και «μη κυβερνητική οργάνωση» (ΜΚΟ) χρησιμοποιούνται ως συνώνυμοι. Στο παρόν εγχειρίδιο, χρησιμοποιείται ο όρος «οργάνωση της

²⁵ Ηνωμένα Έθνη. *Civil Society. Who we are*. Βλ. <https://www.un.org/en/civil-society/page/about-us>.

²⁶ UN Guiding Principles Reporting Framework (Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την υποβολή εκθέσεων). *Civil society organisations (CSOs)*. Ανατρέξτε στη διεύθυνση <https://www.ungpreporting.org/glossary/civil-society-organizations-csos/>.

²⁷ OSCE, 2020, σ. 6.

κοινωνίας των πολιτών» (ΟΚΠ).

Ο όρος **έργο εξόδου** αναφέρεται στις πρακτικές και στις προσεγγίσεις που αποσκοπούν στην «παροχή υποστήριξης σε άτομα τα οποία επιθυμούν να εγκαταλείψουν μια βίαιη εξτρεμιστική ομάδα ή/και να απέχουν από ριζοσπαστικές ιδέες»²⁸. Οι στόχοι των παρεμβάσεων εξόδου ενδέχεται να περιλαμβάνουν την απεμπλοκή, την αποριζοσπαστικοποίηση, την αποκατάσταση και την επανένταξη βίαιων εξτρεμιστών.

Οι **συμμετέχοντες σε παρεμβάσεις εξόδου** μπορεί να είναι: άτομα τα οποία εμπλέκονται σε βίαια εξτρεμιστικά περιβάλλοντα ή/και σε δραστηριότητες που σχετίζονται με τρομοκρατία· άτομα τα οποία επιχειρήσαν να ταξιδέψουν σε εμπόλεμες ζώνες για να ενταχθούν σε ένοπλες εξτρεμιστικές ομάδες, ή και αλλοδαποί τρομοκράτες μαχητές που επαναπατρίζονται (FTF)· άτομα τα οποία έχουν ριζοσπαστικοποιηθεί στη φυλακή, καθώς και εκείνα που έχουν πάρει την απόφαση να εγκαταλείψουν το εξτρεμιστικό περιβάλλον και να ζητήσουν βοήθεια για την απεμπλοκή ή/και την επανένταξή τους. Οι όροι «συμμετέχων», «πελάτης» και «ωφελούμενος» χρησιμοποιούνται ευρέως για να προσδιορίσουν τα άτομα που συμμετέχουν σε μια παρέμβαση εξόδου. Ο όρος «πελάτης» χρησιμοποιείται ευρέως από τις ΟΚΠ προκειμένου να δοθεί έμφαση στον εκούσιο χαρακτήρα της σχέσης μεταξύ των δύο μερών, που προσδιορίζονται αντίστοιχα ως «πελάτης» και ως «πάροχος υπηρεσιών»²⁹. Ο όρος «ωφελούμενος» προσδιορίζει τους συμμετέχοντες στο έργο εξόδου βάσει εντολής του δικαστηρίου ή του σωφρονιστικού ιδρύματος.

Η **τριτογενής πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης** περιλαμβάνει παρεμβάσεις για άτομα τα οποία ήδη εμπλέκονται σε ριζοσπαστικοποιημένα περιβάλλοντα και στον βίαιο εξτρεμισμό. Σκοπός αυτών των παρεμβάσεων είναι να παράσχουν κίνητρα για μεταστροφή και να υποστηρίξουν τις προσπάθειες για έξοδο από τον βίαιο εξτρεμισμό. Οι παρεμβάσεις τέτοιου τύπου μπορεί να επικεντρώνονται στην απεμπλοκή, στην αποριζοσπαστικοποίηση, στην αποκατάσταση ή στην επανένταξη, ή και σε έναν συνδυασμό αυτών των εννοιών. Η τριτογενής πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης περιλαμβάνει επίσης παρεμβάσεις που προσφέρονται σε ενδιαφερόμενα άτομα (π.χ. συγγενείς και επαγγελματίες), τα οποία έρχονται σε επαφή με ριζοσπαστικοποιημένα άτομα και χρειάζονται κάποιον να τα συμβουλευτεί.

Οι **βίαιοι εξτρεμιστές** είναι άτομα τα οποία υποστηρίζουν ιδέες ή/και εμπλέκονται σε ομάδες ή κινήματα που προωθούν τη χρήση βίαιων μέσων για την επιβολή μιας εξτρεμιστικής ιδεολογίας. Ο όρος «βίαιος εξτρεμισμός» αναφέρεται «στις πεπειθήσεις και στις ενέργειες ατόμων που υποστηρίζουν τη χρήση βίας ή τη χρησιμοποιούν τα ίδια προκειμένου να επιτύχουν ιδεολογικούς, θρησκευτικούς ή πολιτικούς στόχους»³⁰. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει τρομοκρατικές ενέργειες, καθώς και άλλες μορφές βίας με πολιτικά κίνητρα³¹.

II. Ο ρόλος των ΟΚΠ στο έργο εξόδου στην ΕΕ: διαφορετικοί τρόποι υλοποίησης σε διαφορετικά πλαίσια

Οι παρεμβάσεις εξόδου των ΟΚΠ στην ΕΕ υλοποιούνται με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Σε αυτή την ενότητα παρουσιάζονται επιλεγμένα παραδείγματα, προκειμένου να αναδειχθούν οι διαφορετικές οδοί που ακολουθούν οι ΟΚΠ οι οποίες εκτελούν έργο εξόδου σε διαφορετικά πλαίσια. Μολονότι η ενδεδειγμένη ανάλυση του ιστορικού πλαισίου των χωρών υπερβαίνει το αντικείμενο του παρόντος εγγράφου, εξετάζονται παραδείγματα σχεδιασμού και υλοποίησης διαφόρων παρεμβάσεων εξόδου από ΟΚΠ, τα οποία προέρχονται από τη Σκανδιναβία, τη Γερμανία, τις Κάτω Χώρες και τη Γαλλία.

²⁸ van de Donk et al., 2020 σ. 28.

²⁹ Ανατρέξτε, παραδείγματος χάριν, στο *RAN Rehabilitation Manual* (2020).

³⁰ UNODC. *The Doha Declaration: Promoting a culture of lawfulness* (2018). Ανατρέξτε στη διεύθυνση <https://www.unodc.org/e4j/en/terrorism/module-2/key-issues/radicalization-violent-extremism.html>.

³¹ Στο ίδιο.

Τα πρώτα προγράμματα εξόδου που υλοποιήθηκαν από ΟΚΠ στη **Σκανδιναβία** προέκυψαν ως αντίδραση στην άνοδο του βίαιου ακροδεξιού εξτρεμισμού. Κατά τη δεκαετία του '90, σημειώθηκε έξαρση της ξενοφοβικής βίας, καθώς και ραγδαία αύξηση του αριθμού των νέων που εντάσσονταν σε ρατσιστικές και ακροδεξιές εξτρεμιστικές ομάδες και οργανώσεις σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες³². Η συμμετοχή σε βίαιες πράξεις στο πλαίσιο αυτών των ομάδων ήταν συνηθισμένη, ενίοτε έως και αναμενόμενη³³. Έρευνα που διεξάχθηκε στη Νορβηγία έδειξε ότι πολλοί από τους νέους που συμμετείχαν σε τέτοια κινήματα δυσκολεύονταν εξαιρετικά να απεμπλακούν, επειδή φοβούνταν τα πιθανά αντίποινα από μέλη της πρώην ομάδας τους, τον κοινωνικό στιγματισμό και τη δυσκολία να βρουν αποδοχή σε κάποιο άλλο περιβάλλον³⁴. Παρά τη νεοεμφανιζόμενη ανάγκη για παροχή υποστήριξης, οι υπηρεσίες παιδικής πρόνοιας και οι εργαζόμενοι στον τομέα της νεολαίας φοβούνταν να εμπλακούν με νεοναζί, και έτειναν να εκδηλώνουν αβεβαιότητα ή ακόμα και φόβο στην αλληλεπίδρασή τους με αυτούς τους νέους³⁵.

Το πρώτο πρόγραμμα εξόδου που υλοποιήθηκε από ΟΚΠ ήταν το **νορβηγικό πρόγραμμα Exit**, με έδρα το Όσλο, το 1997, με πρωτοβουλία της ΟΚΠ Voksne for Barn (Οι Ενήλικες για τα Παιδιά). Σκοπός ήταν να αντιμετωπιστούν οι δυσκολίες και να καλυφθούν οι ανάγκες που εξέφραζαν οι εργαζόμενοι στον τομέα της νεολαίας, οι αστυνομικοί, οι γονείς αλλά και αρκετοί νέοι που αναζητούσαν βοήθεια προκειμένου να απεμπλακούν³⁶. Στα 3 χρόνια της εφαρμογής του ως πιλοτικού έργου χρηματοδοτούμενου από το κράτος, το Exit παρείχε υποστήριξη σε νέους που ήθελαν να εγκαταλείψουν τον εξτρεμισμό, δημιούργησε ένα τοπικό δίκτυο υποστήριξης γονέων, παρείχε κατάρτιση σε 700 επαγγελματίες πρώτης γραμμής, συνεργάστηκε με δήμους και άλλους κρατικούς φορείς. Το πρόγραμμα διακόπηκε μετά το τρίτο έτος, λόγω έλλειψης χρηματοδότησης. Ωστόσο, οι δραστηριότητες εξόδου είχαν ήδη ενταχθεί στο έργο των δήμων και της αστυνομίας. Επιπλέον, το νορβηγικό Exit ενέπνευσε πολλές οργανώσεις ανά την Ευρώπη να δημιουργήσουν τις δικές τους πρωτοβουλίες εξόδου.

Η **σουηδική οργάνωση Exit** δημιουργήθηκε το 1998, υπό την αιγίδα του ιδρύματος-ομπρέλα Fryshuset. Οι στόχοι ήταν παρόμοιοι, όμως διέφερε η υλοποίηση³⁷. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του χρηματοδοτούμενου από το κράτος σουηδικού μοντέλου είναι ο εξέχων ρόλος πρώην ακροδεξιών εξτρεμιστών (οι οποίοι αναφέρονται επίσης ως «μεταμελημένοι εξτρεμιστές») τόσο ως μελών του προσωπικού όσο και ως επικεφαλής του προγράμματος. Η τακτική αυτή αύξησε σημαντικά την αξιοπιστία του προγράμματος στα μάτια της ομάδας-στόχου. Ταυτόχρονα, δημιούργησε προκλήσεις, λόγω της έλλειψης ικανοτήτων στους τομείς της οργανωσιακής διαχείρισης και της διοίκησης του προσωπικού³⁸. Το πρόγραμμα άρχισε να αποκτά επαγγελματικό χαρακτήρα το 2002, όταν εντάχθηκε ένας θεραπευτής στην ομάδα των «μεταμελημένων εξτρεμιστών», ανοίγοντας τον δρόμο για την τυποποίηση των μεθόδων και των διαδικασιών. Από το 2006, το πρόγραμμα έχει απασχολήσει μια διεπιστημονική ομάδα χειριστών υποθέσεων, η οποία απαρτίζεται από θεραπευτές, κοινωνικούς παιδαγωγούς και κοινωνικούς λειτουργούς, που εργάζονται μαζί με πρώην μέλη νεοναζιστικών κινήματων. Η παρέμβαση προσφέρει ψυχολογική υποστήριξη και διευκολύνει την επανένταξη των ακροδεξιών εξτρεμιστών. Από το 2020, το πρόγραμμα παρέχει επίσης υποστήριξη σε επαναπατριζόμενους αλλοδαπούς τρομοκράτες μαχητές. Έκτοτε, υλοποιήθηκαν παρόμοια προγράμματα εξόδου σε πολλές χώρες, όπως για παράδειγμα στη Γερμανία (2000), στις ΗΠΑ (2015), στη Σλοβακία (2015), στην Πολωνία (2018) και στη Φινλανδία (2020)³⁹.

³² Bjørgero, van Donselaar, Grunenberg, 2009.

³³ Στο ίδιο.

³⁴ Fangen, 1995· Bjørgero, 2002, στο Bjørgero, van Donselaar, Grunenberg, 2009.

³⁵ Bjørgero, van Donselaar, Grunenberg, 2009, σ. 135.

³⁶ Οι πληροφορίες για αυτήν την παράγραφο σχετικά με το νορβηγικό πρόγραμμα Exit βασίζονται στους Bjørgero, van Donselaar, Grunenberg, 2009.

³⁷ Bjørgero, van Donselaar, Grunenberg, 2009.

³⁸ Στο ίδιο.

³⁹ Εκπονήθηκαν και άλλα πιλοτικά έργα, τα οποία εμπνέονταν από το έργο εξόδου, όμως στην πράξη αποδείχθηκαν βραχύβια: δύο στις Κάτω Χώρες (2007) και ένα στη Φινλανδία με την ονομασία Radinet (2000).

Στη **Γερμανία**, η προώθηση της δημοκρατίας και η πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης αποτέλεσαν μείζονα πολιτική προτεραιότητα μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου, γεγονός που αντικατοπτρίζεται και στις κρατικές επιχορηγήσεις που δόθηκαν. Ως επακόλουθο, υλοποιήθηκαν πολυάριθμες παρεμβάσεις, τόσο από το κράτος όσο και από ΟΚΠ, με σκοπό την πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης⁴⁰. Στη Γερμανία, το ποικιλόμορφο τοπίο που συνθέτουν τα βίαια ακροδεξιά, ισλαμιστικά και ακροαριστερά περιβάλλοντα δημιουργεί μια εξαιρετικά μεγάλη ποικιλία αναγκών εξόδου. Προκειμένου να καλυφθούν αυτές οι ανάγκες, εφαρμόστηκαν διάφορα μοντέλα και πρακτικές τόσο από το κράτος όσο και από τις ΟΚΠ. Οι πρακτικές αυτές πολλές φορές αλληλοσυμπληρώνονται όσον αφορά το γεωγραφικό εύρος, το κοινό-στόχο, τους τύπους των υπηρεσιών, τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται.

Το πρώτο πρόγραμμα εξόδου στη χώρα ήταν το **Exit-Germany (EXIT-Deutschland)**, το οποίο εκπονήθηκε από την ΟΚΠ ZDK Society Democratic Culture (ZDK Gesellschaft Demokratische Kultur gGmbH). Όπως η σουηδική οργάνωση Exit, έτσι και αυτή η οργάνωση απασχολεί πρώην ακροδεξιούς εξτρεμιστές ως χειριστές υποθέσεων, οι οποίοι συνεργάζονται με άλλους επαγγελματίες. Προσφέρει ψυχοκοινωνική υποστήριξη, καθώς και βοήθεια για τη λειτουργική και την κοινωνική επανένταξη σε εθνική κλίμακα, σε άτομα που επιθυμούν να εγκαταλείψουν τα ακροδεξιά εξτρεμιστικά περιβάλλοντα. Το 2012 η ΟΚΠ έθεσε σε εφαρμογή μια νέα παρέμβαση με την ονομασία Hayat-Germany (Hayat-Deutschland), για την παροχή υπηρεσιών συμβουλευτικής σε μέλη του οικογενειακού περιβάλλοντος βίαιων ισλαμιστών εξτρεμιστών. Αργότερα, η οργάνωση άρχισε να προσφέρει υποστήριξη και απευθείας σε βίαιους ισλαμιστές εξτρεμιστές.

Το 2004 ιδρύθηκε η ΟΚΠ **Violence Prevention Network (VPN)**, με σκοπό την παροχή υπηρεσιών εξόδου σε ακροδεξιούς εξτρεμιστές. Σήμερα η ΟΚΠ αριθμεί 10 περιφερειακά παραρτήματα, και διαχειρίζεται πολλά προγράμματα τα οποία διεξάγονται σε σωφρονιστικά ιδρύματα της χώρας⁴¹. Το 2011 η ΟΚΠ άρχισε να υλοποιεί παρεμβάσεις για κρατούμενους ενήλικες εγκληματίες με τρομοκρατικό υπόβαθρο. Το 2014 το έργο της επεκτάθηκε με συστηματικό τρόπο, ώστε να συμπεριλάβει τους επαναπατριζόμενους αλλοδαπούς τρομοκράτες μαχητές και τα άτομα που διακρίνονταν από ακραία ριζοσπαστικοποίηση έχοντας ασπαστεί τον βίαιο ισλαμιστικό εξτρεμισμό. Αναγνωρίζοντας πόσο σημαντική είναι η διάσταση του φύλου (όπως αυτή υπεισέρχεται στους ρόλους και στις δομές) στη ριζοσπαστικοποίηση, η ΟΚΠ έχει εντάξει τις γυναίκες και τα νεαρά κορίτσια στην ομάδα-στόχο της εδώ και αρκετά χρόνια⁴². Το 2015, το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικογενειακών Υποθέσεων, Τρίτης Ηλικίας, Γυναικών και Νεολαίας ανέθεσε στο VPN να αναπτύξει διαρθρωτικά μέτρα για την αποριζοσπαστικοποίηση στα σωφρονιστικά ιδρύματα⁴³. Εκτοτε, το VPN, σε συνεργασία με άλλους εταίρους, «συντονίζει την από κοινού ανάπτυξη εθνικών προτύπων και ποιοτικών κριτηρίων για την πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης και την αποριζοσπαστικοποίηση στα περιβάλλοντα σωφρονισμού και στο σύστημα δικαστικής επιτήρησης»⁴⁴. Τα προγράμματα κατάρτισης, που υλοποιούνται σε εθνική κλίμακα, επικεντρώνονται σε τρία σημεία: (1) έγκαιρη ανίχνευση/διάγνωση της ριζοσπαστικοποίησης, (2) πρόληψη των διαδικασιών ριζοσπαστικοποίησης νεαρών κρατουμένων, και (3) δρομολόγηση διαδικασιών αποριζοσπαστικοποίησης και απεμπλοκής, και παροχή της σχετικής βοήθειας⁴⁵. Υπηρεσίες υποστήριξης των προσπαθειών απεμπλοκής παρέχονται στα σωφρονιστικά ιδρύματα, στα ιδρύματα για νεαρούς παραβάτες και στα παραρτήματα του αρμόδιου οργανισμού για την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών στο πλαίσιο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης (Ambulanter Justizsozialdienst) σε όλη τη Γερμανία.

⁴⁰ Το Extremismuspräventionsatlas είναι μια διαδραστική βάση δεδομένων που καταλογογραφεί παρεμβάσεις υλοποιούμενες τόσο από το κράτος όσο και από ΟΚΠ, και οι οποίες αφορούν το πρωτογενές, το δευτερογενές και το τριτογενές επίπεδο πρόληψης της ριζοσπαστικοποίησης. Ανατρέξτε στη διεύθυνση https://www.handbuch-extremismuspraevention.de/HEX/DE/Angebote/Angebote_suchen/angebote_suchen_node.html;jsessionid=3390D4A192116B47465CE68CA9520554.live602.

⁴¹ Στο ίδιο.

⁴² Ανατρέξτε στη διεύθυνση <https://violence-prevention-network.de/extremismus/deradikalisierung/?lang=en>.

⁴³ Βλ. <https://violence-prevention-network.de/extremismus/intervention/?lang=en>.

⁴⁴ Βλ. <https://violence-prevention-network.de/extremismus/intervention/?lang=en>.

⁴⁵ Ανατρέξτε στη διεύθυνση <https://violence-prevention-network.de/menschen/justizvollzug-bewaehrungshilfe/?lang=en>.

Ένα άλλο παράδειγμα συστημικής συνεργασίας μεταξύ της γερμανικής κυβέρνησης και πολλών ΟΚΠ που δραστηριοποιούνται σε αυτόν τον τομέα είναι η ίδρυση του Συμβουλευτικού Κέντρου για τη Ριζοσπαστικοποίηση. Μετά την πρώτη θανατηφόρα επίθεση τζιχαντιστών στη Φρανκφούρτη το 2011, και λαμβάνοντας υπόψη τον ολοένα αυξανόμενο κίνδυνο, η Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Μετανάστευσης και Προσφύγων (BAMF, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge) ανέλαβε να ιδρύσει και να διευθύνει «ένα κέντρο συμβουλευτικής για τους συγγενείς ριζοσπαστικοποιημένων μουσουλμάνων»⁴⁶. Έτσι, δημιουργήθηκε το Συμβουλευτικό Κέντρο της BAMF για τη Ριζοσπαστικοποίηση (Beratungsstelle Radikalisierung / Advice Centre on Radicalisation), το οποίο εγκαινιάστηκε επισήμως την 1η Ιανουαρίου 2012, παρέχοντας μια δωρεάν εθνική γραμμή βοήθειας. Μαζί με τη γραμμή βοήθειας, δημιουργήθηκε ένα σύστημα παραπομπής εθνικής εμβέλειας, το οποίο απαρτιζόταν από ένα δίκτυο τοπικών οργανώσεων-εταίρων από την κοινωνία των πολιτών (ΟΚΠ), μεταξύ των οποίων το VPN και το ZDK. Η γραμμή βοήθειας, την οποία διαχειρίζεται το κράτος, έχει σχεδιαστεί έτσι ώστε να είναι εύκολα προσβάσιμη και να περιορίζει στο ελάχιστο τις γραφειοκρατικές διατυπώσεις. Παρέχει βασικές πληροφορίες για θέματα όπως η ριζοσπαστικοποίηση, ο ισλαμισμός, ο σαλαφισμός και ο τζιχαντισμός, καθώς και για τις νομικές και τις ποινικές πτυχές τους. Μια από τις σημαντικές λειτουργίες που επιτελεί η γραμμή βοήθειας είναι να αξιολογεί κατά πόσο πρέπει να ληφθούν περαιτέρω μέτρα δευτερογενούς ή τριτογενούς πρόληψης για μια ορισμένη υπόθεση. Αν συμβαίνει κάτι τέτοιο, η υπόθεση παραπέμπεται σε εξειδικευμένη οργάνωση-εταίρο από την κοινωνία των πολιτών (ΟΚΠ), που δραστηριοποιείται στην ίδια γεωγραφική περιοχή. Η προσέγγιση αυτή συνδυάζει με αποτελεσματικό τρόπο πόρους του κράτους και των ΟΚΠ, προκειμένου να προσδιορίζονται και να αξιολογούνται οι ανάγκες εγκαίρως και σε μεγάλη κλίμακα. Ταυτόχρονα, παρέχει διαρθρωτικές παρεμβάσεις τοπικού χαρακτήρα, για την ενεργοποίηση μιας διαδικασίας αποριζοσπαστικοποίησης, εφόσον κρίνεται απαραίτητο.

Το 2012 στις **Κάτω Χώρες**, δημιουργήθηκε από την κυβέρνηση το πρώτο πρόγραμμα απεμπλοκής και αποριζοσπαστικοποίησης, με την ονομασία Terrorism, Extremism and Radicalization (Terrorisme, Extremisme en Radicalisering, TER), προκειμένου να βελτιωθεί η διαδικασία επανένταξης των εξτρεμιστών δραστών⁴⁷. Ωστόσο, καθώς η τρομοκρατική απειλή αυξανόταν στη χώρα, το 2014 καταρτίστηκε ένα πρόγραμμα δράσης για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση του τζιχαντισμού. Το πρόγραμμα αυτό προέβλεπε την υιοθέτηση νέων μέτρων, σύμφωνα με την αρχή ότι «όλοι οι επηρεαζόμενοι πολίτες πρέπει να μπορούν να λάβουν υποστήριξη»⁴⁸. Ο στόχος των νέων μέτρων ήταν να παρασχεθεί υποστήριξη εξόδου από τον εξτρεμισμό σε άτομα που βρίσκονταν εκτός του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, καθώς και να βοηθηθούν ενδιαφερόμενα άτομα, όπως τα μέλη του οικογενειακού περιβάλλοντος ανθρώπων που σχεδίαζαν να ταξιδέψουν ή είχαν ταξιδέψει σε εμπόλεμες ζώνες. Αποφασίστηκε ότι «ο καταλληλότερος τρόπος για να παρασχεθεί αυτή η υπηρεσία ήταν να διαχωριστεί από το κράτος»⁴⁹.

Ως επακόλουθο, επιλέχθηκε και προσεγγίστηκε για πιθανή συνεργασία η ΟΚΠ Fier. Η Fier είναι ένας εθνικός πάροχος υπηρεσιών ψυχικής υγείας με σημαντική εμπειρογνώση στην αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, της κακοποίησης ανηλίκων, της βίας για λόγους τιμής, της εμπορίας ανθρώπων, της σεξουαλικής βίας και του ψυχολογικού τραύματος που υφίστανται παιδιά και ενήλικες⁵⁰. Η Fier επιλέχθηκε ως ο καταλληλότερος εταίρος για διάφορους λόγους: για το έργο της εκεί όπου αλληλεπικαλύπτονται ο τομέας της υγειονομικής περίθαλψης και ο τομέας της ασφάλειας, για τη σημαντική εμπειρογνώση όσον αφορά την παροχή υπηρεσιών ψυχικής υγείας σε ευρύ φάσμα πληθυσμιακών ομάδων, για το ερευνητικό της τμήμα, για

⁴⁶ Διάταγμα του Ομοσπονδιακού Υπουργείου Εσωτερικών (BMI) της 13ης Δεκεμβρίου 2011, στο οποίο παραπέμπει η Uhlmann, 2017, σ. 26.

⁴⁷ Van der Heide & Schuurman, 2018.

⁴⁸ Andersson Elffers Felix, 2018, σ. 10. Βλ.

<https://www.landelijksteunpuntextremisme.nl/mediadepot/1702325ce56c/EvaluationofForsaandtheFamilySupportCentre.pdf>.

⁴⁹ Andersson Elffers Felix, 2018, σ. 8. Βλ.

<https://www.landelijksteunpuntextremisme.nl/mediadepot/1702325ce56c/EvaluationofForsaandtheFamilySupportCentre.pdf>.

⁵⁰ Βλ. <https://www.fier.nl/over-fier>.

την εμπειρία σε διάφορα συστήματα κρατικής χρηματοδότησης⁵¹. Η οργάνωση ήταν πρόθυμη να αναλάβει αυτό το έργο. Έτσι, δημιουργήθηκαν δύο μονάδες: το πρόγραμμα εξόδου Forsa και το Κέντρο Οικογενειακής Υποστήριξης (Familiesteunpunt).

Τα δύο τμήματα ενσωματώθηκαν αργότερα στο **Εθνικό Κέντρο Υποστήριξης Κατά του Εξτρεμισμού** (LSE, Landelijk Steunpunt Extremisme / National Support Centre for Extremism), το οποίο λειτουργεί ως υπηρεσία της Fier. Το Κέντρο Οικογενειακής Υποστήριξης προσφέρει συμβουλές σχετικά με το πώς θα πρέπει να αντιμετωπίζονται τα ριζοσπαστικοποιημένα μέλη του οικογενειακού περιβάλλοντος, ή αυτά που βρίσκονται σε διαδικασία ριζοσπαστικοποίησης, ενώ η Forsa παρέχει βοήθεια σε εθνικό επίπεδο στους τομείς της απεμπλοκής και της αποριζοσπαστικοποίησης⁵². Στην πλειονότητά τους, οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα εξόδου παραπέμπονται από δήμους ή απευθείας από οικογένειες πολιτών που εμπλέκονται σε εξτρεμιστικές δραστηριότητες⁵³. Στο πρόγραμμα εξόδου μπορούν επίσης να συμμετάσχουν άτομα που βρίσκονται στη φυλακή. Η διαφορά για τα άτομα αυτά, συγκριτικά με το κρατικό πρόγραμμα TER, είναι ότι οι κρατούμενοι συμμετέχουν σε εθελοντική βάση και ότι δεν τίθενται υπό την υποχρεωτική επιτήρηση ενός δικαστή, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του TER⁵⁴.

Στο θέμα της πάταξης της τρομοκρατίας, η **Γαλλία** ακολουθεί παραδοσιακά μια προσέγγιση επικεντρωμένη στην ασφάλεια⁵⁵. Καθώς η χώρα βρέθηκε αντιμέτωπη με την κατακόρυφη αύξηση του αριθμού των τρομοκρατών δραστών, άρχισε να εξετάζει το ενδεχόμενο να δημιουργήσει προγράμματα απεμπλοκής για τους κρατούμενους σε σωφρονιστικά ιδρύματα και για τα άτομα υπό δικαστική επιτήρηση. Το 2020, 558 άτομα τελούσαν υπό κράτηση για αδικήματα που σχετίζονταν με τρομοκρατικές ενέργειες (το 93,5 % εκ των οποίων ήταν τζιχαντιστές)⁵⁶, και περίπου 120 ριζοσπαστικοποιημένοι και τρομοκράτες δράστες αποφυλακίστηκαν στο διάστημα μεταξύ 2019 και 2021⁵⁷. Έως το 2024, αναμένεται να αποφυλακιστούν άλλα 130 άτομα⁵⁸. Το μεγάλο εύρος των ποινών φυλάκισης συνιστά ένα ακόμα πρόβλημα⁵⁹. Καθώς σημαντικός αριθμός των καταδικασθέντων εκτίει ποινές σύντομης διάρκειας, το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης έχει περιορισμένα περιθώρια να επηρεάσει τη διαδικασία της μεταστροφής. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν συστημικά αυτές οι προκλήσεις, η γαλλική διοίκηση των φυλακών έθεσε σε εφαρμογή μια νέα διαδικασία διαχείρισης των κινδύνων ριζοσπαστικοποίησης, καθώς και ένα διεπιστημονικό πρόγραμμα παρέμβασης στη φυλακή⁶⁰.

Παράλληλα, η κυβέρνηση διερεύνησε επίσης το ενδεχόμενο να δημιουργήσει παρεμβάσεις για την υποστήριξη της επανένταξης μετά την αποφυλάκιση. Το 2016 δρομολογήθηκε στο Παρίσι ένα πειραματικό πρόγραμμα έρευνας και παρέμβασης για τις μορφές εξτρεμιστικής βίας (Recherche et Intervention sur les Violences Extrémistes, RIVE). Μετά τη λήξη της περιόδου του έργου, προκηρύχθηκε νέος διαγωνισμός από την κυβέρνηση, για τη συνέχιση, την επέκταση και την περαιτέρω αναβάθμιση της παροχής υπηρεσιών μετά την αποφυλάκιση. Τον διαγωνισμό κέρδισαν δύο ΟΚΠ, η Artemis και η Groupe SOS Solidarités, που ένωσαν τις δυνάμεις τους για να δημιουργήσουν το 2018 το **πρόγραμμα PAIRS** εξατομικευμένης υποστήριξης και κοινωνικής επανένταξης⁶¹ σε συνεργασία με τη διοίκηση των φυλακών.

⁵¹ Andersson Elffers Felix, 2018, σ. 8.

Βλ. <https://www.landelijksteunpuntextremisme.nl/mediadepot/1702325ce56c/EvaluationofforsaandtheFamilySupportCentre.pdf>

⁵² Van der Heide & Schuurman, 2018.

⁵³ Van der Heide & Schuurman, 2018.

⁵⁴ Van der Heide & Schuurman, 2018.

⁵⁵ Hecker, 2021.

⁵⁶ Basra & Neumann, 2020.

⁵⁷ Το Radicalisation Awareness Network (2022) παραθέτει αριθμητικά στοιχεία τα οποία παρασχέθηκαν από το γαλλικό Υπουργείο Δικαιοσύνης.

⁵⁸ Στο ίδιο.

⁵⁹ Basra και Neuman, 2020.

⁶⁰ Radicalisation Awareness Network, 2022.

⁶¹ Programme d'Accompagnement Individualisé et de Réaffiliation Sociale (PAIRS).

Η Groupe SOS Solidarités είναι μια οργάνωση-ομπρέλα που απασχολεί 21.500 άτομα σε 600 οργανώσεις-μέλη⁶². Πρόκειται για μια μεγάλη κοινωνική επιχείρηση με 35ετή εμπειρία στην καταπολέμηση των κοινωνικών ανισοτήτων (εθισμός, έλλειψη στέγης, αναπηρία, προστασία ανηλίκων, μέριμνα για τους νέους, υγεία, ψηφιακός αναλφαριθμητισμός κ.λπ.). Η Artemis είναι μια οργάνωση που αναπτύσσει και «τρέχει» εκπαιδευτικά έργα για την αντιμετώπιση της ριζοσπαστικοποίησης, την προώθηση του διαλόγου μεταξύ ανθρώπων με διαφορετικές πολιτισμικές καταβολές, την καταπολέμηση των προκαταλήψεων και την αποδόμηση των θεωριών συνωμοσίας⁶³.

Το πρόγραμμα PAIRS σχεδιάστηκε ως τριετές πιλοτικό έργο κρατικής χρηματοδότησης. Το 2018 εγκαινιάστηκε ένα κέντρο στο Παρίσι και στη Μασσαλία, και το 2019 στη Λυών και στη Λιλ. Ο κύριος στόχος της παρέμβασης είναι να παρασχεθεί υποστήριξη μακράς διάρκειας για την επανένταξη μετά την αποφυλάκιση σε τρομοκράτες και ριζοσπαστικοποιημένους δράστες υπό δικαστική επιτήρηση. Το πρόγραμμα χρησιμοποιεί μια εξατομικευμένη, διεπιστημονική προσέγγιση, προσφέροντας παρέμβαση 20 ωρών την εβδομάδα για 1-1,5 έτη, και συνδυάζοντας τις ατομικές με τις ομαδικές δραστηριότητες. Περιλαμβάνει τρία σκέλη: ψυχολογική υποστήριξη, θρησκευτική διαμεσολάβηση και εφαρμογή μέτρων λειτουργικής επανένταξης. Η παρέμβαση θεωρείται ότι αποτελεί συμπληρωματική υπηρεσία των σωφρονιστικών προγραμμάτων και των προγραμμάτων δικαστικής επιτήρησης. Οι ΟΚΠ που την υλοποιούν αντιμετωπίζονται ως εταίροι που εργάζονται για την επίτευξη ενός κοινού στόχου⁶⁴.

Τα παραπάνω **επιλεγμένα παραδείγματα** δείχνουν ότι οι ΟΚΠ διαδραματίζουν διαφορετικούς ρόλους στο έργο εξόδου, ανάλογα και με το εκάστοτε πλαίσιο. Ορισμένες ΟΚΠ υλοποίησαν το πρόγραμμα παρέμβασης τους ακολουθώντας μια προσέγγιση «από τη βάση προς την κορυφή», και ανταποκρινόμενες σε μια πρόκληση που προέκυψε στις κοινότητές τους (π.χ. η σουηδική οργάνωση Exit, η γερμανική οργάνωση Exit, η σλοβακική οργάνωση Exit, η φινλανδική οργάνωση Exit 2020). Τα προγράμματα αυτά έχουν καταφέρει να ανταποκριθούν στις ανάγκες των βίαιων εξτρεμιστών που πολλές φορές διστάζουν να στραφούν στις κρατικές υπηρεσίες για να λάβουν υποστήριξη. Επιπλέον, οι εν λόγω ΟΚΠ παρέχουν υπηρεσίες συμβουλευτικής για ενδιαφερόμενα μέλη του οικογενειακού περιβάλλοντος.

Τον τελευταίο καιρό, καθώς οι κυβερνήσεις αναγνωρίζουν τη σημασία των υπηρεσιών εξόδου, πληθαίνουν τα παραδείγματα παρεμβάσεων «από την κορυφή προς τη βάση». Έτσι, οι κυβερνήσεις μπορούν να αναθέσουν σε ΟΚΠ να αναπτύξουν και να υλοποιήσουν προγράμματα εξόδου σε σωφρονιστικά περιβάλλοντα (όπως οι παρεμβάσεις του VPN και του LSE σε σωφρονιστικά ιδρύματα) ή κατά τη διάρκεια της περιόδου δικαστικής επιτήρησης, προκειμένου να διευκολύνουν την επανένταξη (π.χ. πρόγραμμα PAIRS). Μπορούν επίσης να συνάψουν σύμβαση με ΟΚΠ για την παροχή υπηρεσιών εκτός του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, σε ριζοσπαστικοποιημένα άτομα και σε ενδιαφερόμενα μέλη του οικογενειακού περιβάλλοντος (π.χ. πρόγραμμα Forsa και Κέντρο Οικογενειακής Υποστήριξης του LSE). Σε αυτά τα περιβάλλοντα, το έργο των ΟΚΠ συμπληρώνει τις κυβερνητικές υπηρεσίες, καθώς συνεισφέρει στην τριτογενή πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης χάρη στην εμπειρογνώση και στις εξειδικευμένες δεξιότητες που παρέχει, καλύπτοντας ταυτόχρονα τα όποια κενά γνώσεων και ικανοτήτων.

⁶² Οι πληροφορίες για την οργάνωση προέρχονται από τον ιστότοπό της. Ανατρέξτε στη διεύθυνση <https://www.groupe-sos.org/le-groupe/qui-sommes-nous/>.

⁶³ Ανατρέξτε στη διεύθυνση <https://www.association-artemis.com/qui-sommes-nous/>.

⁶⁴ Radicalisation Awareness Network, 2022.

III. Ο ρόλος των ΟΚΠ στην τριτογενή πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης: μια τυπολογία

Η τριτογενής πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης περιλαμβάνει στοχευμένες παρεμβάσεις για άτομα τα οποία εμπλέκονται σε ριζοσπαστικοποιημένα περιβάλλοντα και στον βίαιο εξτρεμισμό. Σκοπός αυτών των παρεμβάσεων είναι να παράσχουν κίνητρα για μεταστροφή στα άτομα, καθώς και υποστήριξη κατά τη διαδικασία της εξόδου. Οι παρεμβάσεις τέτοιου τύπου μπορεί να επικεντρώνονται στην απεμπλοκή, στην αποριζοσπαστικοποίηση, στην αποκατάσταση, στην (κοινωνική και λειτουργική) επανένταξη, ή και σε έναν συνδυασμό αυτών των εννοιών. Σε αρκετά κράτη μέλη, οι ΟΚΠ δραστηριοποιούνται στον τομέα της τριτογενούς πρόληψης της ριζοσπαστικοποίησης. Μπορεί να είναι ενσωματωμένες με διάφορους τρόπους στην ευρύτερη αρχιτεκτονική της πρόληψης και της καταπολέμησης του βίαιου εξτρεμισμού μιας χώρας. Η Εικόνα 1 παρουσιάζει μια τυπολογία⁶⁵ των ρόλων που διαδραματίζουν οι ΟΚΠ στην πρόληψη της τριτογενούς ριζοσπαστικοποίησης, με βάση το πρωταρχικό κοινό-στόχο των υπηρεσιών τους και τον τύπο της παρεχόμενης παρέμβασης.

Εικόνα 1: Τυπολογία των ρόλων των ΟΚΠ στην τριτογενή πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης στην ΕΕ⁶⁶

Primary target audience	Violent extremist individuals	Concerned individuals (e.g. family members, friends, professionals)
Type of intervention	Stand-alone exit interventions Exit programmes or projects	Exit support services Methods/practices relevant to exit participants
		Support services for concerned individuals <ul style="list-style-type: none"> - Phone helplines - Counselling services - Parent support groups

Το πρωταρχικό κοινό-στόχος μιας παρέμβασης που υλοποιείται από ΟΚΠ στο πλαίσιο της τριτογενούς πρόληψης μπορεί να είναι βίαιοι εξτρεμιστές, ενδιαφερόμενα άτομα (όπως συγγενικά και φιλικά πρόσωπα), επαγγελματίες που ανησυχούν για ριζοσπαστικοποιημένα άτομα ή για άτομα τα οποία βρίσκονται σε διαδικασία ριζοσπαστικοποίησης. Οι παρεμβάσεις που προσφέρουν οι ΟΚΠ σε βίαιους εξτρεμιστές μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες: τις αυτόνομες παρεμβάσεις εξόδου και τις υπηρεσίες υποστήριξης της εξόδου. Για τα ενδιαφερόμενα άτομα, οι ΟΚΠ παρέχουν τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας, υπηρεσίες

⁶⁵ Η τυπολογία βασίζεται στα Radicalisation Awareness Network, 2017· Radicalisation Awareness Network, 2019.

⁶⁶ Η τυπολογία βασίζεται στα Radicalisation Awareness Network, 2017· Radicalisation Awareness Network, 2019.

συμβουλευτικής ή ομάδες υποστήριξης. Αυτοί οι διαφορετικοί τύποι παρέμβασης εξετάζονται διεξοδικότερα στις επόμενες ενότητες.

Αυτόνομες παρεμβάσεις εξόδου που υλοποιούνται από ΟΚΠ

Ένα μεγάλο μέρος των υπηρεσιών εξόδου που απευθύνονται σε βίαιους εξτρεμιστές προσλαμβάνει τη μορφή αυτόνομων⁶⁷ παρεμβάσεων εξόδου, όπως φαίνεται και στην Εικόνα 1. Οι παρεμβάσεις που περιγράφονται σε αυτή την ενότητα αφορούν αυτόνομα προγράμματα ή έργα εξόδου. Το **πρόγραμμα** ορίζεται ως «ένα έτοιμο “πακέτο” τεχνογνωσίας, εννοιών και μέτρων, καθώς και μια οργανωτική δομή που μπορεί να υλοποιηθεί σε τοπική κλίμακα»⁶⁸. Το πρόγραμμα είναι αναπαραγωγίμο. Το **έργο** ορίζεται ως «μια αυτόνομη πρωτοβουλία που αποσκοπεί στην επίλυση ενός συγκεκριμένου προβλήματος»⁶⁹. Η πρωτοβουλία αυτή «μπορεί να εμπνεέται από ιδέες, μεθόδους και πτυχές άλλων έργων, και διαμορφώνεται κατά τον τρόπο που οι οργανώσεις το κρίνουν σκόπιμο»⁷⁰.

Μια βασική διαφορά μεταξύ των δύο αυτών τύπων παρέμβασης είναι ότι τα έργα έχουν συνήθως περιορισμένη χρονική διάρκεια. Στην αρχή, δοκιμάζονται πιλοτικά, προκειμένου να ελεγχθεί πώς λειτουργεί η εκάστοτε παρέμβαση και κατά πόσο ανταποκρίνεται στις ανάγκες του κοινού-στόχου. Στο τέλος της περιόδου του έργου, διενεργείται αξιολόγηση, η οποία βοηθά να καθοριστεί αν το έργο θα πρέπει να συνεχιστεί ή/και αν χρειάζονται τροποποιήσεις. Οι αυτόνομες παρεμβάσεις εξόδου αποσκοπούν στην απεμπλοκή ή/και στην αποριζοσπαστικοποίηση, ή/και στην επανένταξη βίαιων εξτρεμιστών ή όσων έχουν πάρει την απόφαση να εγκαταλείψουν (ή έχουν ήδη εγκαταλείψει) το εξτρεμιστικό περιβάλλον και να ζητήσουν βοήθεια.

Όπως φαίνεται και στην Εικόνα 2, προσδιορίστηκε ότι σε 10 από τα 27 κράτη μέλη της ΕΕ υλοποιούνται παρεμβάσεις εξόδου από ΟΚΠ, και συγκεκριμένα: στο Βέλγιο, στη Γερμανία, στη Γαλλία, στο Λουξεμβούργο, στις Κάτω Χώρες, στην Αυστρία, στην Πολωνία, στη Σλοβακία, στη Φινλανδία και στη Σουηδία⁷¹.

Εικόνα 2: Κράτη μέλη της ΕΕ με παρεμβάσεις εξόδου που υλοποιούνται από ΟΚΠ⁷²

⁶⁷ Ο όρος χρησιμοποιείται στον Koehler, 2020, καθώς και στο Radicalisation Awareness Network, 2017, σ. 2.

⁶⁸ Radicalisation Awareness Network, 2017, σ. 2.

⁶⁹ Στο ίδιο.

⁷⁰ Στο ίδιο.

⁷¹ Η Εικόνα 3 προέκυψε από την εξέταση των πρακτικών που παρατίθενται στη βάση δεδομένων της συλλογής πρακτικών του RAN, καθώς και των παρεμβάσεων που αναφέρονται ως «στρατηγικές εξόδου» στο έγγραφο *RAN Collection of Approaches and Practices (Συλλογή προσεγγίσεων και πρακτικών του RAN)* (2019). Η βάση δεδομένων της συλλογής πρακτικών του RAN είναι διαθέσιμη διαδικτυακά, στη διεύθυνση https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/radicalisation-awareness-network-ran/collection-inspiring-practices/ran-collection-search_en.

⁷² Στο ίδιο.

Λεζάντα

Μπλε: Χώρες της ΕΕ με παρεμβάσεις εξόδου που υλοποιούνται από ΟΚΠ

Σκούρο γκρι: Κράτη μέλη της ΕΕ όπου δεν έχουν προσδιοριστεί παρεμβάσεις εξόδου που υλοποιούνται από ΟΚΠ

Ανοιχτό γκρι: Χώρες εκτός ΕΕ

Στις 7 από τις 10 χώρες, υλοποιείται μία παρέμβαση εξόδου από ΟΚΠ⁷³. Στην Αυστρία και στη Φινλανδία, προσδιορίστηκαν δύο προγράμματα εξόδου τα οποία υλοποιούνται από ΟΚΠ. Στη Γερμανία, εκτιμάται ότι πάνω από 20 ΟΚΠ υλοποιούν περισσότερα από 30 προγράμματα⁷⁴. Όσον αφορά το γεωγραφικό εύρος των δραστηριοτήτων τους, οι ΟΚΠ συνεργάζονται με συμμετέχοντες σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Ορισμένες ΟΚΠ δραστηριοποιούνται και εκτός των ορίων της χώρας τους. Για παράδειγμα, το Κέντρο Εμπειρογνώσις και Παροχής Συμβουλών για την Πρόληψη και την Παρέμβαση κατά του Ριζοσπαστισμού και του Εξτρεμισμού (Centrum voor Expertise en Advies inzake Preventie en Interventie met betrekking tot Radicalisme en Extremisme / Centre of Expertise and Advice for Prevention and Intervention of Radicalism and Extremism, CEAPIRE) είναι μια ΟΚΠ με έδρα στην Αμβέρσα, η οποία υλοποιεί έργο εξόδου σε δύο χώρες: στο Βέλγιο και στις Κάτω Χώρες.

Συμμετέχοντες

Ορισμένες οργανώσεις εξειδικεύονται στην παροχή υπηρεσιών σε άτομα τα οποία είναι εκτεθειμένα σε ένα συγκεκριμένο ιδεολογικό πλαίσιο, ενώ άλλες προσφέρουν υπηρεσίες ανεξάρτητα από τα ιδεολογικά φρονήματα των ατόμων. Οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν μέσω των συνεντεύξεων και της έρευνας ερωτηματολογίου δείχνουν ότι ΟΚΠ που εξειδικεύονται στην παροχή υπηρεσιών σε βίαιους ακροδεξιούς εξτρεμιστές υπάρχουν στη Γερμανία, στην Πολωνία και στη Σλοβακία· σε βίαιους ισλαμιστές, εξτρεμιστές στη Γερμανία, στη Γαλλία και στην Αυστρία· και στις δύο ομάδες, στη Γερμανία, στο Λουξεμβούργο, στις Κάτω Χώρες, στην Αυστρία και στη Φινλανδία. Τουλάχιστον μία ΟΚΠ προσφέρει υπηρεσίες ειδικά σε βίαιους ακροαριστερούς εξτρεμιστές στη Γερμανία. Άλλες ΟΚΠ δήλωσαν ότι παρέχουν υποστήριξη σε εξτρεμιστές

⁷³ Στο ίδιο.

⁷⁴ Η ακόλουθη βάση δεδομένων περιέχει τα προγράμματα πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς παρέμβασης κατά της ριζοσπαστικοποίησης, τα οποία υλοποιούνται από το γερμανικό κράτος και από ΟΚΠ: https://www.handbuch-extremismuspraevention.de/HEX/DE/Angebote/Angebote_suchen/angebote_suchen_node.html;jsessionid=3390D4A192116B47465CE68CA9520554.live602.

ανεξαρτήτως ιδεολογικών φρονημάτων· αυτό συμβαίνει σε χώρες όπως η Γερμανία, το Λουξεμβούργο, οι Κάτω Χώρες, η Αυστρία και η Φινλανδία. Επίσης, κάποιες ΟΚΠ ανέφεραν ότι έχουν εργαστεί με άτομα εκτεθειμένα στον οικοφασισμό, στον εξτρεμισμό για τα δικαιώματα των ζώων, στις θεωρίες συνωμοσίας ή σε παραστρατιωτικές ομάδες χρηματοδοτούμενες από τη Ρωσία.

Από τις 15 οργανώσεις που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις ή στην έρευνα ερωτηματολογίου, και οι οποίες πραγματοποιούν αυτόνομες παρεμβάσεις εξόδου, οι 10 ανέφεραν ότι έχουν εργαστεί με επαναπατριζόμενους αλλοδαπούς τρομοκράτες μαχητές στη Γερμανία, στη Γαλλία, στις Κάτω Χώρες, στην Αυστρία, στη Φινλανδία και στη Σουηδία. Ορισμένοι επαγγελματίες επισημαίνουν ότι μια νέα, αναδυόμενη ομάδα-στόχος είναι οι επαναπατριζόμενες FTF. Μία ΟΚΠ σημείωσε ότι είχε εργαστεί με αλλοδαπούς χωρίς χαρτιά.

Ενώ το πρωταρχικό κοινό-στόχος αυτών των αυτόνομων προγραμμάτων εξόδου είναι τα ριζοσπαστικοποιημένα άτομα, στην πλειονότητά τους οι ΟΚΠ ανέφεραν ότι προσφέρουν υπηρεσίες σε μέλη του οικογενειακού περιβάλλοντος, φιλικά πρόσωπα ή ενδιαφερόμενους επαγγελματίες που επικοινωνούν μαζί τους για συμβουλές.

Η φύση της συμμετοχής

Η ένταξη στα προγράμματα γίνεται είτε σε εκούσια είτε σε ακούσια βάση. Στη συντριπτική πλειονότητά τους, οι παρεμβάσεις (που υλοποιούνται τόσο εντός όσο και εκτός σωφρονιστικών ιδρυμάτων) λειτουργούν σε εκούσια βάση, υπογραμμίζοντας πόσο σημαντικό είναι να ενταχθούν τα άτομα στο πρόγραμμα με τη θέλησή τους. Στο πλαίσιο της ΕΕ, ακούσια συμμετοχή σημαίνει ότι το δικαστήριο υποχρεώνει το άτομο να συμμετάσχει στο πρόγραμμα εξόδου, στο πλαίσιο της ποινής του. Επίσης, η συμμετοχή μπορεί να αποτελεί προϋπόθεση για να τεθεί το άτομο υπό δικαστική επιτήρηση, ή ακόμα και για να αποφυλακιστεί πρόωρα.

Στο γαλλικό πρόγραμμα PAIRS, παραδείγματος χάριν, η πλειονότητα των συμμετεχόντων υποχρεώνεται από το δικαστήριο να συμμετάσχει, ενώ μια μειονότητα συμμετέχει υποχρεωτικά στο χρονικό διάστημα που τελεί υπό κράτηση. Για την πρώτη κατηγορία συμμετεχόντων, η μη συμμόρφωση με τις απαιτήσεις του προγράμματος ενέχει τον κίνδυνο να ανακληθεί το μέτρο και το άτομο να τεθεί υπό κράτηση⁷⁵. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο πρόγραμμα μπορούν να ενταχθούν και κρατούμενοι, εφόσον το θελήσουν.

Το πλαίσιο της υλοποίησης

Οι ΟΚΠ υλοποιούν προγράμματα εξόδου στην ΕΕ σε διαφορετικά πλαίσια, τόσο εντός όσο και εκτός του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Το πλαίσιο της υλοποίησης επηρεάζει διάφορους παράγοντες, όπως, για παράδειγμα, το πώς οι ΟΚΠ προσεγγίζουν το κοινό-στόχο τους (πώς έρχονται σε επαφή με αυτό), καθώς και τους τρόπους συνεργασίας τους με τους κρατικούς φορείς. Η πλειονότητα των ΟΚΠ υλοποιεί παρεμβάσεις σε ανοικτό πλαίσιο, πράγμα που σημαίνει ότι μπορεί να παράσχει υπηρεσίες σε άτομα που βρίσκονται εκτός ή και εντός του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Άλλα προγράμματα υλοποιούνται από ΟΚΠ έχουν σχεδιαστεί ειδικά για άτομα τα οποία βρίσκονται εντός του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης (υπό κράτηση, σε σωφρονιστικό ίδρυμα ή υπό δικαστική επιτήρηση). Ορισμένες ΟΚΠ «τρέχουν» προγράμματα και στα δύο πλαίσια, όπως, λόγου χάριν, η DERAD στην Αυστρία, το LSE στις Κάτω Χώρες, το Συμβουλευτικό Κέντρο Έσσης (Beratungsstelle Hessen / Advice Centre Hesse) στη Γερμανία και το respect.lu στο Λουξεμβούργο. Δεν έχει προσδιοριστεί καμία πρωτοβουλία στον τομέα της τριτογενούς πρόληψης εντός της ΕΕ, η οποία να παρέχει έργο εξόδου αποκλειστικά μέσω διαδικτύου, μολονότι

⁷⁵ Hecker, 2021.

καταβάλλονται προσπάθειες για την ανάπτυξη προσεγγίσεων βασισμένων στο διαδίκτυο (όπως το πιλοτικό έργο Prisma Online στη Γερμανία ⁷⁶).

Στα προγράμματα εξόδου που υλοποιούνται από ΟΚΠ σε ανοικτό πλαίσιο μπορεί να συμμετέχουν άτομα τα οποία βρίσκονται εντός ή και εκτός του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Δεδομένου ότι οι ΟΚΠ εργάζονται ανεξάρτητα από τους κρατικούς φορείς, έχουν το πλεονέκτημα να προσελκύουν άτομα τα οποία διστάζουν να ζητήσουν υποστήριξη από το κράτος. Οι παρεμβάσεις εξόδου που υλοποιούνται σε ανοικτό πλαίσιο προϋποθέτουν ότι οι υποψήφιοι συμμετέχοντες θα αναλάβουν την πρωτοβουλία να κάνουν την **πρώτη επαφή** μαζί τους ή ότι θα παραπεμφθούν σε αυτές. Αυτό σημαίνει ότι συνεργάζονται με άτομα αν μη τι άλλο δεκτικά στην ιδέα να εγκαταλείψουν την εξτρεμιστική ομάδα, και τα οποία έχουν κάνει το πρώτο βήμα για να έρθουν σε επαφή με την οργάνωση ⁷⁷. Ένα πλεονέκτημα αυτής της προσέγγισης είναι ότι τέτοιες παρεμβάσεις έχουν λιγότερες πιθανότητες να συναντήσουν σοβαρή αντίσταση από τους συμμετέχοντες, και μπορεί να επωφεληθούν από τη μεγαλύτερη δέσμευσή τους, συγκριτικά με τις παρεμβάσεις που ακολουθούν μια προσέγγιση «ενεργητικής επαφής» ή με εκείνες στις οποίες η συμμετοχή επιβάλλεται βάσει δικαστικής εντολής. Θα πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι τα κίνητρα των συμμετεχόντων πολλές φορές παρουσιάζουν διακυμάνσεις, ακόμα και στις περιπτώσεις που η πρωτοβουλία της αρχικής επαφής με την ΟΚΠ προέρχεται από τους ίδιους. Επομένως, η διαθεσιμότητα και η γρήγορη ανταπόκριση από την πλευρά των εργαζόμενων των ΟΚΠ είναι ζωτικής σημασίας προκειμένου να μην ατονήσει το αρχικό κίνητρο αυτών των ατόμων να εγκαταλείψουν τον εξτρεισμό.

Οι ΟΚΠ που εργάζονται σε ανοικτό πλαίσιο πρέπει να μεριμνήσουν για την ορατότητα και την αναγνωρισιμότητα τόσο των ίδιων όσο και του έργου τους στην κοινότητα, ιδίως στους δυνητικούς πελάτες και στους παράγοντες με πολλαπλασιαστική επίδραση (όπως η αστυνομία, οι κοινωνικοί λειτουργοί ή οι εργαζόμενοι στον τομέα της νεολαίας), οι οποίοι μπορούν να παραπέμψουν άτομα σε αυτές ⁷⁸. Οι ΟΚΠ χρησιμοποιούν διάφορες στρατηγικές για να δημιουργήσουν **ορατότητα**, διαφημίζοντας τις υπηρεσίες τους στην κοινότητα, διαδικτυακά ή με τη μέθοδο επικοινωνίας «από στόμα σε στόμα». Άλλες στρατηγικές περιλαμβάνουν τη συνεργασία με τοπικά μέσα ενημέρωσης για την οργάνωση εκδηλώσεων ευαισθητοποίησης και εκστρατειών στα μέσα ενημέρωσης, ή και τη συνεργασία με εταιρείες τεχνολογίας για τη δημιουργία στοχευμένων διαφημίσεων σε πλατφόρμες μέσω κοινωνικής δικτύωσης.

Η σουηδική οργάνωση Exit, για παράδειγμα, προβαλλόταν τακτικά στα τοπικά και εθνικά μέσα ενημέρωσης τα πρώτα 10 χρόνια της λειτουργίας της ⁷⁹. Τα τοπικά μέσα ενημέρωσης δημοσίευσαν άρθρα σχετικά με τις εκδηλώσεις της ΟΚΠ για την πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης στα σχολεία, στις οποίες συμμετείχαν πρώην μέλη εξτρεμιστικών ομάδων που κατέθεταν τις προσωπικές τους μαρτυρίες σε μαθητές. Στα εθνικά μέσα ενημέρωσης, μεταμελημένοι εξτρεμιστές μοιράστηκαν τις εμπειρίες τους προκειμένου να ευαισθητοποιήσουν την κοινή γνώμη και να προσελκύσουν δυνητικούς πελάτες. Στο πλαίσιο του Exit-Germany, υλοποιήθηκαν πολλές και διαφορετικές εκστρατείες οι οποίες απευθύνονταν τόσο στα ακροδεξιά εξτρεμιστικά περιβάλλοντα όσο και στο ευρύ κοινό. Ορισμένες από αυτές έτυχαν διεθνούς προβολής από τα μέσα ενημέρωσης, χάρη στη δημιουργικότητα και στην πρωτοτυπία τους ⁸⁰.

⁷⁶ Ανατρέξτε στη διεύθυνση <https://prisma.online/ueber-uns/>.

⁷⁷ Koehler, 2017a.

⁷⁸ O Koehler (2017a) περιγράφει αυτή τη στρατηγική ως προσέγγιση «παθητικής επαφής».

⁷⁹ Προσωπική επικοινωνία με τον Robert Örell, πρώην διευθυντή της σουηδικής οργάνωσης Exit, στις 5 Δεκεμβρίου 2021.

⁸⁰ Βλ. <https://www.exit-deutschland.de/projekte/>. Μια εκστρατεία με τίτλο «Επιχείρηση μπλουζάκι-δούρειος ίππος» («Operation Trojaner T-Hemd») μοίρασε μπλουζάκια σε μια συναυλία νεοναζί στη Γερμανία. Το μπλουζάκι έφερε στάμπα με το κείμενο «σκληροπυρηνικοί επαναστάτες» («Hardcore Rebellen»). Με το πλύσιμο, το πρώτο στρώμα της εκτύπωσης εξαφανιζόταν, αποκαλύπτοντας το κείμενο: «Αν αυτό το μπλουζάκι μπορεί να αλλάξει, τότε μπορείς και εσύ» («Was dein T-Shirt kann, kannst du auch»). Σε μια άλλη εκστρατεία με τίτλο «Ναζί εναντίον Ναζί» («Rechts gegen Rechts»), τοπικές επιχειρήσεις υποστήριξαν το Exit-Germany καταβάλλοντας ένα ορισμένο χρηματικό ποσό για κάθε βήμα που γινόταν κατά τη διάρκεια μιας πορείας νεοναζί. Με αυτόν τον τρόπο, εν αγνοία τους οι νεοναζιστικές ομάδες συνέβαλαν ενεργά στη χρηματοδότηση του Exit-Germany για κάθε βήμα που έκαναν τα μέλη τους κατά τη διάρκεια της πορείας τους. Μια διαδικτυακή εκδοχή της εκστρατείας χρηματοδοτεί οργανώσεις που βοηθούν πρόσφυγες, κάνοντας δωρεά 1 ευρώ για κάθε σχόλιο μίσους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Βλ. <https://www.exit-deutschland.de/english/>.

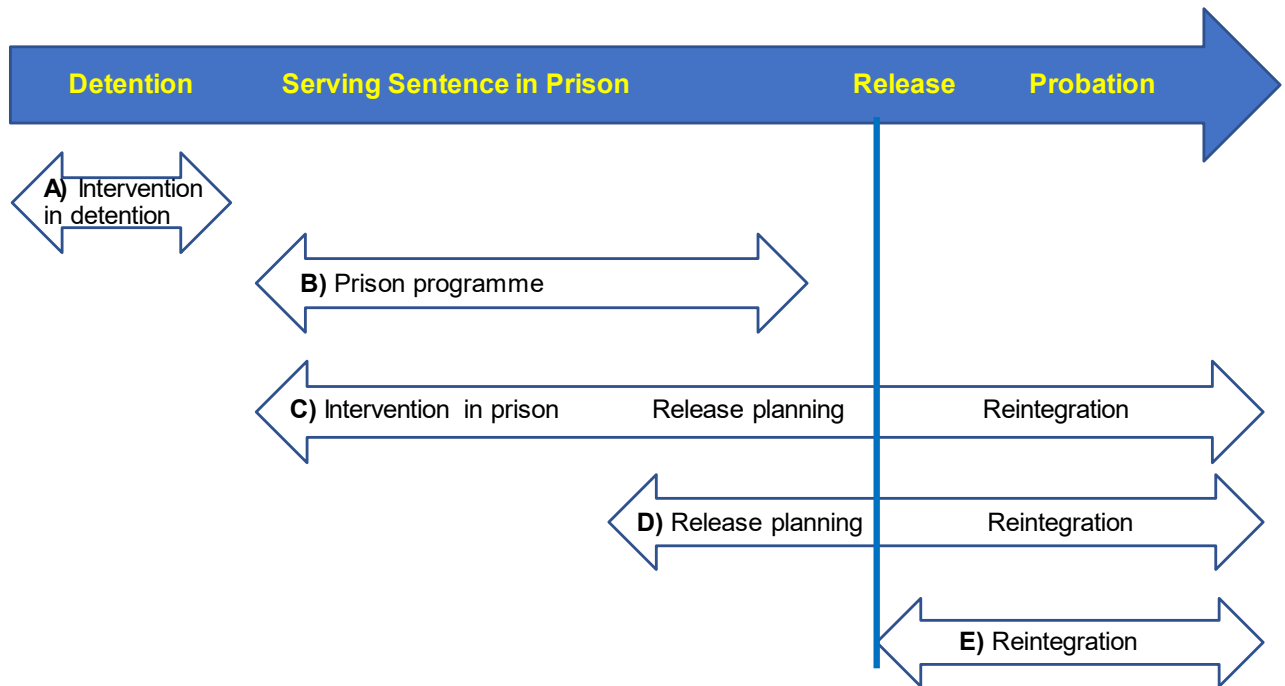
Επιπλέον, οι ΟΚΠ που εργάζονται σε ανοικτό πλαίσιο μπορεί επίσης να έχουν πρόσβαση σε δυνητικούς πελάτες μέσω των **υποθέσεων που παραπέμπονται** σε αυτές. Οι παραπομπές αυτές μπορεί να προέρχονται από εκπαιδευτικούς, εργοδότες, παρόχους υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικούς λειτουργούς, καθώς και από αστυνομικούς, σωφρονιστικό προσωπικό και προσωπικό δικαστικής επιτήρησης. Η σύλληψη ή η φυλάκιση για πρώτη φορά ριζοσπαστικοποιημένων ατόμων μπορεί να αποβεί καθοριστική για τη συνέχεια της παρέμβασης. Όσοι τίθενται υπό κράτηση ή φυλακίζονται μπορούν επίσης να βιώσουν κρίση σε προσωπικό επίπεδο, η οποία μπορεί να αποτελέσει αφορμή για να προβληματιστούν σχετικά με τις επιλογές ζωής τους. Αυτό ενδέχεται να προσφέρει ένα γνωστικό άνοιγμα (cognitive opening)⁸¹, το οποίο μπορεί τελικά να οδηγήσει στην αποριζοσπαστικοποίηση. Γι' αυτό και είναι σημαντικό τόσο οι αστυνομικοί όσο και το σωφρονιστικό προσωπικό να αξιοποιούν τη δύναμη που έχουν αυτές οι καταστάσεις ευαλωτότητας προκειμένου να ενημερώνουν τους δυνητικούς πελάτες σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες εξόδου. Οι εκδηλώσεις επικοινωνίας και η επιμόρφωση για την αύξηση της ευαισθητοποίησης, που προορίζονται ειδικά για επαγγελματίες, μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία σχέσεων και ορατότητας, και να οδηγήσουν δυνητικά σε παραπομπές υποθέσεων. Το γερμανικό πρόγραμμα Legato, λόγω χάριν, διοργανώνει ανεπίσημες εκδηλώσεις δικτύωσης και ομάδες συζήτησης για το σωφρονιστικό προσωπικό και το προσωπικό δικαστικής επιτήρησης, σε εβδομαδιαία βάση, προκειμένου να αυξήσει την ευαισθητοποίηση, να προωθήσει την αναζήτηση βοήθειας και συμβουλών, να καλλιεργήσει κλίμα εμπιστοσύνης.

Παραδείγματα παρεμβάσεων εξόδου που υλοποιούνται σε ανοικτό πλαίσιο αποτελούν οι ΟΚΠ CEAPIRE (Βέλγιο) και CODEX (Πολωνία), οι οργανώσεις Aggredi και Exit 2020 (Φινλανδία), η σλοβακική οργάνωση Exit και η σουηδική οργάνωση Exit. Στη Γερμανία, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ενδεικτικά τα συμβουλευτικά κέντρα που τελούν υπό τη διαχείριση του VPN, καθώς και τις παρεμβάσεις Exit-Germany, Hayat-Germany, JUMP, Bidaya και ExLex.

Ορισμένα προγράμματα εξόδου υλοποιούμενα από ΟΚΠ έχουν σχεδιαστεί για άτομα **που βρίσκονται εντός του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης**. Τα προγράμματα αυτά διαφέρουν από τις παρεμβάσεις ΟΚΠ που υλοποιούνται σε ανοικτό πλαίσιο, επειδή έχουν δημιουργηθεί ειδικά έτσι ώστε να λειτουργούν εντός του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, με τους συμμετέχοντες να είναι κρατούμενοι καταδικασμένοι για τρομοκρατικά εγκλήματα, άτομα υπό δικαστική επιτήρηση ή, πιο σπάνια, άτομα που έχουν τεθεί υπό προσωρινή κράτηση. Σε αυτό το πλαίσιο, υπάρχει συνήθως στενότερη συνεργασία μεταξύ της ΟΚΠ και των αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών, για την αμοιβαία παραπομπή και την από κοινού διαχείριση των υποθέσεων. Παραδείγματος χάριν, στην περίπτωση της συνεργασίας σε επίπεδο υποθέσεων, συγκροτείται ένα επαγγελματικό δίκτυο και δημιουργούνται κανάλια επικοινωνίας, προκειμένου να διασφαλιστεί η ανταλλαγή πληροφοριών και υπηρεσιών. Σε μια πιο συστημική μορφή συνεργασίας, η ΟΚΠ που παρέχει υπηρεσίες εξόδου συνεργάζεται στενά με τους κρατικούς φορείς. Οι χειριστές υποθέσεων των ΟΚΠ εντάσσονται σε διυπηρεσιακές ομάδες, οι οποίες διαχειρίζονται υποθέσεις βίαιων εξτρεμιστών δραστών. Οι διυπηρεσιακές ομάδες συνήθως επωφελούνται από τις γνώσεις και την εμπειρογνώση των ΟΚΠ όσον αφορά τη ριζοσπαστικοποίηση και το έργο εξόδου, καθώς και από τις μεθόδους, τις δεξιότητες και την εμπειρία τους στην εργασία με βίαιους εξτρεμιστές δράστες. Σε πολλά πλαίσια, οι ΟΚΠ φέρνουν στο τραπέζι την ψυχοκοινωνική και την εκπαιδευτική προοπτική, η οποία έρχεται να συμπληρώσει την προσέγγιση που βασίζεται στην ασφάλεια. Η Εικόνα 3 παρουσιάζει τους διαφορετικούς τρόπους λειτουργίας των παρεμβάσεων εξόδου που υλοποιούνται από ΟΚΠ σε ολόκληρο το φάσμα των διαδικασιών κράτησης, σωφρονισμού και δικαστικής επιτήρησης.

⁸¹ Koehler, 2017a.

Εικόνα 3: Τύποι παρεμβάσεων εξόδου υλοποιούμενων από ΟΚΠ εντός του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης

Μερικές παρεμβάσεις υλοποιούμενες από ΟΚΠ προσφέρουν υπηρεσίες σε άτομα τα οποία κρατούνται για εγκλήματα με ιδεολογικά κίνητρα (**Τύπος Α**). Τέτοιες είναι η NEUSTART στην Αυστρία, το πρόγραμμα PAIRS στη Γαλλία και το VPN στη Γερμανία. Η NEUSTART προσφέρει μια παρέμβαση, η οποία αποκαλείται «διάσκεψη κοινωνικού δικτύου», σε άτομα που έχουν τεθεί υπό προσωρινή κράτηση. Στο πλαίσιο των συναντήσεων, που οργανώνονται από τον συντονιστή της ΟΚΠ, ο κρατούμενος συνεργάζεται με το κοινωνικό του δίκτυο, προκειμένου να καταρτιστεί ένα σχέδιο το οποίο θα παρουσιαστεί στον δικαστή στο πλαίσιο της δίκης. Το σχέδιο αυτό είναι ένας πρόσθετος παράγοντας ο οποίος συνυπολογίζεται στην απόφαση που λαμβάνεται σχετικά με την ποινή⁸².

Παρ' όλο που τα περισσότερα κρατικά προγράμματα υλοποιούνται στις φυλακές, υπάρχουν επίσης ορισμένες παρεμβάσεις υλοποιούμενες από ΟΚΠ, οι οποίες είναι ειδικά σχεδιασμένες για κρατούμενους (**Τύπος Β**). Στην Αυστρία, η DERAD επιτελεί πολυδιάστατο έργο, μεταξύ άλλων προσφέροντας ατομικές συζητήσεις και ομαδικές παρεμβάσεις που προορίζονται για καταδικασμένους τρομοκράτες, για αλλοδαπούς τρομοκράτες μαχητές, ή και για οπαδούς τρομοκρατικών οργανώσεων που βρίσκονται στη φυλακή. Ο στόχος των παρεμβάσεων είναι να προωθηθεί η αποριζοσπαστικοποίηση μέσω «αντιαφηγημάτων και εναλλακτικών αφηγημάτων που επικεντρώνονται στην πολιτική ιδεολογία του σαλαφισμού, η οποία μπορεί να οδηγήσει στον βίαιο εξτρεμισμό και κατ' επέκταση στην τρομοκρατία»⁸³. Η οργάνωση προσφέρει επίσης υπηρεσίες αξιολόγησης της πιθανής ριζοσπαστικοποίησης των κρατουμένων σε σωφρονιστικά και άλλα ιδρύματα, και διοργανώνει ομαδικές συνεδρίες για τους κρατούμενους, με σκοπό την πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης.

Η πλειονότητα των παρεμβάσεων που υλοποιούνται από ΟΚΠ εμπίπτει στις κατηγορίες Τύπου Γ, Δ και Ε. Οι παρεμβάσεις **Τύπου Γ** προσφέρουν υπηρεσίες σε ολόκληρο το φάσμα των διαδικασιών σωφρονισμού

⁸² Radicalisation Awareness Network, 2019.

⁸³ Η περιγραφή της πρακτικής βασίζεται στις πληροφορίες που είναι διαθέσιμες στη διεύθυνση https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/radicalisation-awareness-network-ran/collection-inspiring-practices/ran-practices/de-radicalisation-prisons_en (τελευταία ενημέρωση το 2019).

και δικαστικής επιτήρησης, πολλές φορές και πέρα από αυτό. Για παράδειγμα, στα σωφρονιστικά προγράμματα του VPN⁸⁴ στη Γερμανία, ο διαχειριστής της υπόθεσης, που ορίζεται από την ΟΚΠ, είναι και το κύριο πρόσωπο επικοινωνίας για τον συμμετέχοντα στο πρόγραμμα, σε όλα τα στάδια: από την έκτιση της ποινής έως τον προγραμματισμό της αποφυλάκισης και την περίοδο μετά την αποφυλάκιση. Είναι υπεύθυνος για τον συντονισμό των διαφόρων παρεμβάσεων στις διαφορετικές φάσεις της διαδικασίας. Επιπλέον, μπορεί να προϊσταται ή απλώς να συμμετέχει στις διυπηρεσιακές διασκέψεις για την υπόθεση. Μέσα στη φυλακή, το VPN παρέχει τόσο ατομικές όσο και ομαδικές παρεμβάσεις, και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στον προγραμματισμό της αποφυλάκισης. Μετά την αποφυλάκιση, η ΟΚΠ παρέχει εντατική υποστήριξη, προκειμένου να διευκολυνθεί τόσο η λειτουργική όσο και η κοινωνική επανένταξη, βοηθώντας σε θέματα όπως μεταφορά, στέγαση, απασχόληση, οικονομική υποστήριξη, επανασύνδεση με δίκτυα προώθησης της φιλοκοινωνικής συμπεριφοράς. Το VPN προσφέρει πολύ εντατική υποστήριξη κατά τους πρώτους 6-12 μήνες μετά την αποφυλάκιση (ενίοτε και για μεγαλύτερο διάστημα), και στη συνέχεια αραιώνει σταδιακά τις επαφές. Ωστόσο, η οργάνωση παραμένει διαθέσιμη για μεγάλο χρονικό διάστημα, έτσι ώστε τα άτομα να γνωρίζουν ότι μπορούν να στραφούν σε αυτήν, σε περιόδους υψηλού άγχους ή δυσκολιών⁸⁵.

Ορισμένα από τα προγράμματα Τύπου Γ που υλοποιούνται στη Γερμανία είναι τα Fokus ISLEX, KOGEX Hessen, JUST X Berlin, Prisma Sachsen, Kick-off και PräRaDEX. Στις Κάτω Χώρες, δύο υπάλληλοι του προγράμματος Forsa του LSE, που εργάζονται υπό καθεστώς πλήρους απασχόλησης, παρέχουν υπηρεσίες εξόδου σε βίαιους εξτρεμιστές δράστες, στη φυλακή και στο πλαίσιο δικαστικής επιτήρησης. Το υπόλοιπο πρόγραμμα εκτελείται σε ανοικτό περιβάλλον.

Η διάσκεψη κοινωνικού δικτύου της αυστριακής NEUSTART αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα παρέμβασης **Τύπου Δ**. Η NEUSTART είναι μια ΟΚΠ που παρέχει υπηρεσίες δικαστικής επιτήρησης σε εθνικό επίπεδο στην Αυστρία. Η οργάνωση προσφέρει υπηρεσίες διάσκεψης κοινωνικού δικτύου σε συνήθεις περιπτώσεις δραστών οι οποίοι πρόκειται να αποφυλακιστούν σύντομα, σε βίαιους εξτρεμιστές δράστες και σε άτομα που έχουν τεθεί υπό προσωρινή κράτηση⁸⁶. Ο στόχος αυτής της παρέμβασης είναι να προετοιμάσει το έδαφος για την αποφυλάκιση εξτρεμιστών δραστών, οργανώνοντας προσωπικές συναντήσεις για ένα ευρύ φάσμα συμμετεχόντων, προκειμένου να καταρτιστεί ένα ρεαλιστικό, δεσμευτικό, βιώσιμο σχέδιο αποφυλάκισης, το οποίο θα παρουσιαστεί στον δικαστή που αποφασίζει την υπό όρους αποφυλάκισή τους. Η διάσκεψη προετοιμάζεται και οργανώνεται από δύο συντονιστές. Ο κρατούμενος συνεργάζεται με το κοινωνικό του δίκτυο (μέλη του οικογενειακού περιβάλλοντος και σχετικά μέλη της κοινότητας), καθώς και με επαγγελματίες, για τη δημιουργία του σχεδίου αποφυλάκισης. Η μέθοδος αυτή ωφελεί τα ριζοσπαστικοποιημένα άτομα, καθώς τα βοηθά να αναπτύξουν μια στρατηγική ή ένα σχέδιο το οποίο επικεντρώνεται, μεταξύ άλλων, στην οργάνωση της καθημερινότητάς τους, της εργασίας, της στέγασης, και ούτω καθεξής, μετά την αποφυλάκιση. Επιπλέον, ενθαρρύνει τον δράστη να αναλάβει την ευθύνη των πράξεών του, να ενισχύσει τους οικογενειακούς δεσμούς, να μοιραστεί την ευθύνη της εφαρμογής του σχεδίου αποφυλάκισης, να αναπτύξει λύσεις βασισμένες στην οικογένεια και στην κοινότητα. Η όλη διαδικασία αποσκοπεί στην καταπολέμηση των παραγόντων που μπορεί να εμποδίσουν την επιτυχημένη υλοποίηση, να οδηγήσουν σε εκ νέου εμπλοκή ή υποτροπή. Διεξάγεται μια διάσκεψη παρακολούθησης έπειτα από 6 μήνες, και η εφαρμογή του σχεδίου αποφυλάκισης επιβλέπεται από τον δικαστικό επιμελητή.

Οι παρεμβάσεις **Τύπου Ε** επικεντρώνονται στην επανένταξη μετά την αποφυλάκιση πρώην δραστών, οι οποίοι τελούν, ως επί το πλείστον, υπό δικαστική επιτήρηση. Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα παρέμβασης Τύπου Ε είναι το πρόγραμμα PAIRS στη Γαλλία. Το πρόγραμμα παρέχεται σε πρώην βίαιους ισλαμιστές δράστες οι οποίοι έχουν τεθεί υπό δικαστική επιτήρηση. Περιλαμβάνει τρία σκέλη: ένα κοινωνικό, ένα

⁸⁴ Δύο τέτοια προγράμματα είναι τα Fokus ISLEX και KOGEX Hessen. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι παρεμβάσεις αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν τη συνεργασία του VPN με πολλές ΟΚΠ. Το JUST X Berlin «τρέχει» σε συνεργασία με την Denkzeit και το Projekt Nexus. Το Prisma Sachsen υλοποιείται σε συνεργασία με την Outlaw.

⁸⁵ Διαδικτυακό σεμινάριο InFoEx, 2020: Deradicalization Work and Recidivism | Deradikalisierungsarbeit und Rückfälligkeit (Έργο αποριζοσπαστικοποίησης και υποτροπή). Διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://www.youtube.com/watch?v=C-JkDoMhkh0>.

⁸⁶ Radicalisation Awareness Network, 2019.

ψυχολογικό και ένα ιδεολογικό⁸⁷. Το πρώτο σκέλος σχετίζεται με τη λειτουργική και την κοινωνική επανένταξη, και το διαχειρίζονται κοινωνικοί λειτουργοί. Περιλαμβάνει την παροχή βοήθειας για πρακτικά θέματα, όπως στέγαση, διεκπεραίωση διοικητικών υποθέσεων (ασφάλιση υγείας, τραπεζικοί λογαριασμοί, οικονομική υποστήριξη κ.λπ.), εύρεση απασχόλησης μέσω γραφείων ευρέσεως εργασίας, (επανεκ)μάθηση δεξιοτήτων ζωής μετά από πολυετή φυλάκιση (π.χ. χρήση μέσων μαζικής μεταφοράς, αγορές, μαγείρεμα, διαχείριση προϋπολογισμού). Το δεύτερο σκέλος επικεντρώνεται στις ανάγκες που σχετίζονται με την ψυχική υγεία, καθώς μια μειονότητα συμμετεχόντων πάσχει από εθισμό ή άλλες ψυχικές διαταραχές. Επιπλέον, οι ψυχολόγοι οργανώνουν επίσης ομαδικές δραστηριότητες σε συνεργασία με κοινωνικούς λειτουργούς και θρησκευτικούς παιδαγωγούς. Αυτές περιλαμβάνουν θρησκευτικές και αθλητικές δραστηριότητες, πολιτιστικές επισκέψεις, εθελοντισμό, επαγγελματικά εργαστήρια, και ούτω καθεξής. Παρέχουν ευκαιρίες στους συμμετέχοντες να συζητήσουν και να προβληματιστούν για σχετικά θέματα, καθώς και να βελτιώσουν τις κοινωνικές τους δεξιότητες. Το τρίτο σκέλος, που σχετίζεται με την ιδεολογία και τη θρησκεία, αποκαλείται πολιτισμική και θρησκευτική διαμεσολάβηση. Θρησκευτικοί διαμεσολαβητές (π.χ. ισλαμολόγοι) οργανώνουν μεγάλη ποικιλία δραστηριοτήτων, όπως διαθρησκευτικές συζητήσεις, επισκέψεις σε τζαμιά ή ισλαμικά βιβλιοπωλεία, θεολογικές συζητήσεις που περιλαμβάνουν τη μελέτη ιερών κειμένων και την τοποθέτηση των ιστορικών φαινομένων και εννοιών στο εκάστοτε πλαίσιο τους. Οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα συναντώνται με τον δικαστικό επιμελητή τους σε μηνιαία βάση, και το προσωπικό του PAIRS υποβάλλει τριμηνιαίες αναφορές⁸⁸. Ο συνδυασμός αυτών των δύο πηγών πληροφόρησης εξασφαλίζει την ποιοτική αξιολόγηση της προόδου των συμμετεχόντων σε τακτική βάση.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ΟΚΠ που εργάζονται σε ανοικτό πλαίσιο επιτελούν τις περισσότερες φορές λειτουργίες παρόμοιες με αυτές των Τύπων Δ και Ε, όταν οι πελάτες τους βρίσκονται στη φυλακή ή τελούν υπό δικαστική επιτήρηση. Βοηθούν τους πελάτες τους να σχεδιάσουν την περίοδο μετά την αποφυλάκισή τους, ενόσω βρίσκονται στη φυλακή, και διευκολύνουν τη λειτουργική και την κοινωνική τους επανένταξη μετά την αποφυλάκιση.

Μέθοδοι και προσεγγίσεις

Οι παρεμβάσεις εξόδου που υλοποιούνται ανά την ΕΕ εφαρμόζουν μεγάλη ποικιλία μεθόδων και προσεγγίσεων. Από τη μία, αυτό αποτελεί πλεονέκτημα, καθώς η χρήση διαφορετικών μεθόδων και προσεγγίσεων είναι ζωτικής σημασίας προκειμένου να καλυφθούν οι ποικίλες ανάγκες που παρουσιάζουν οι διάφορες κατηγορίες κοινού-στόχου. Από την άλλη, αυτή η ποικιλομορφία περιπλέκει την επίτευξη και τη διατήρηση ίσων προτύπων⁸⁹. Στη Γερμανία, η έκθεση αξιολόγησης του 2017 για το Συμβουλευτικό Κέντρο για τη Ριζοσπαστικοποίηση κατέληγε στο συμπέρασμα ότι οι ΟΚΠ που παρείχαν συμβουλευτικές υπηρεσίες και υπηρεσίες εξόδου αντιλαμβάνονταν με διαφορετικό τρόπο τις έννοιες της «υπόθεσης» όσο και της «επιτυχίας»⁹⁰, με αποτέλεσμα να έχει η καθεμία τη δική της φιλοσοφία όσον αφορά το πώς ακριβώς θα πρέπει να διεξάγεται η συμβουλευτική⁹¹. Παρά τη μεγάλη ποικιλία μεθόδων που εφαρμόζουν οι ΟΚΠ στο έργο εξόδου, όλες ασπάζονται τις βασικές αρχές της επικοινωνίας, σύμφωνα με τις οποίες κάθε συνάντηση πρέπει να διεξάγεται με μη επικριτικό και μη συγκρουσιακό τρόπο, με σεβασμό για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ανθρωπινή αξιοπρέπεια.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν μέσω των συνεντεύξεων και της έρευνας ερωτηματολογίου, η πλειονότητα των αυτόνομων παρεμβάσεων εξόδου που υλοποιούνται από ΟΚΠ περιλαμβάνει τη συνεργασία με τους συμμετέχοντες **σε ατομική βάση**. Οι περισσότερες από αυτές τις ΟΚΠ παρέχουν μια διεπιστημονική παρέμβαση, προσαρμοσμένη στις ανάγκες του κάθε συμμετέχοντος. Η αρχική

⁸⁷ Η παράγραφος βασίζεται στον Hecker (2021).

⁸⁸ Radicalisation Awareness Network, 2022.

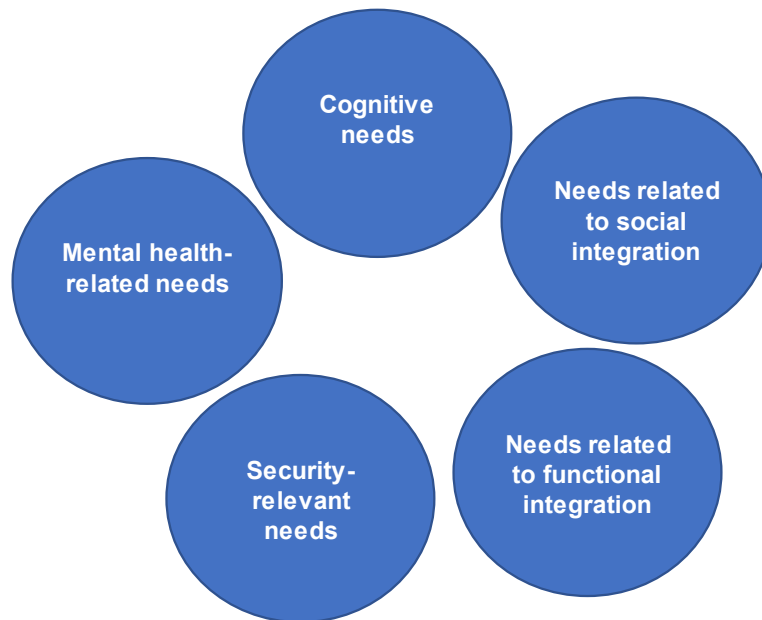
⁸⁹ Koehler, 2015.

⁹⁰ Uhlmann, 2017.

⁹¹ Koehler, 2015.

φάση του έργου περιλαμβάνει τη δημιουργία σχέσεων και την αξιολόγηση των αναγκών του συμμετέχοντος σε διάφορα επίπεδα, όπως φαίνεται και στην Εικόνα 4.

Εικόνα 4: Οι ανάγκες των συμμετεχόντων στο έργο εξόδου, τις οποίες διερευνούν και διαχειρίζονται οι ΟΚΠ στο πλαίσιο των διεπιστημονικών παρεμβάσεων εξόδου που υλοποιούν

Οι παρεμβάσεις εξόδου που ακολουθούν διεπιστημονική προσέγγιση διερευνούν και διαχειρίζονται τις ανάγκες που περιγράφονται στη συνέχεια.

- **Ανάγκες που σχετίζονται με την ψυχική υγεία:** περιλαμβάνουν την ανάγκη θεραπευτικής αντιμετώπισης, η οποία προκύπτει από τη διερεύνηση της παρουσίας καταστάσεων όπως κατάχρηση ουσιών, ψυχολογικό τραύμα, μετατραυματικό στρες, ή άλλων προβλημάτων ψυχικής υγείας.
- **Γνωστικές ανάγκες:** μπορεί να περιλαμβάνουν την ανάγκη συζήτησης για ζητήματα σχετικά με την πολιτική ή θρησκευτική ιδεολογία που προωθεί τη βία, την ανάγκη ενίσχυσης των δεξιοτήτων κριτικής σκέψης κ.λπ.
- **Ανάγκες που σχετίζονται με τη λειτουργική επανένταξη:** περιλαμβάνουν την ανάγκη για στέγαση, εκπαίδευση, απασχόληση, οικονομική υποστήριξη, αφαίρεση τατουάζ, μετεγκατάσταση, βοήθεια για τη διεκπεραίωση διοικητικών υποθέσεων κ.λπ.
- **Ανάγκες που σχετίζονται με την κοινωνική επανένταξη:** μπορεί να περιλαμβάνουν τη διερεύνηση των παρελθοντικών αλλά και των υφιστάμενων δικτύων προώθησης της φιλοκοινωνικής συμπεριφοράς, για την πιθανή (επανα)σύνδεση, διερεύνηση και ενίσχυση των οικογενειακών δεσμών (όταν η οικογένεια αναγνωρίζεται ως θετικός παράγοντας στη διαδικασία επανένταξης). Μπορεί επίσης να περιλαμβάνουν τον προσδιορισμό των παραγόντων που στέκονται εμπόδιο στην κοινωνική επανένταξη (π.χ. διερεύνηση των επιπέδων κοινωνικής απομόνωσης και στιγματισμού, αλλά και των κοινωνικών δεξιοτήτων, των δεξιοτήτων διαχείρισης του θυμού και των συγκρούσεων κ.λπ.).
- **Ανάγκες που σχετίζονται με την ασφάλεια:** αξιολόγηση του κατά πόσο ο συμμετέχων κινδυνεύει (π.χ. από μέλη της ομάδας στην οποία ανήκε), αλλά και του κατά πόσο ο ίδιος αποτελεί κίνδυνο για άλλους.

Με βάση τα αποτελέσματα της αξιολόγησης των αναγκών, δημιουργείται ένα εξατομικευμένο **σχέδιο διεπιστημονικής παρέμβασης**⁹² και διορίζεται ένας διαχειριστής της υπόθεσης ή μέντορας. Το σχέδιο παρέμβασης μπορεί να περιλαμβάνει τόσο υλικές όσο και άυλες υπηρεσίες⁹³. Οι υλικές υπηρεσίες αφορούν την παροχή ουσιώδους βοήθειας: από την πρόσβαση σε μέσα μεταφοράς, τη βοήθεια στη μετεγκατάσταση, την εύρεση κατοικίας και απασχόλησης έως την οργάνωση της αφαίρεσης τατουάζ και τη διεκπεραίωση διοικητικών υποθέσεων. Οι άυλες υπηρεσίες περιλαμβάνουν την παροχή ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, συμβουλευτικής, εκπαίδευσης για την ανάπτυξη δεξιοτήτων, και ούτω καθεξής. Ο διαχειριστής της υπόθεσης αποτελεί και το βασικό πρόσωπο επικοινωνίας για τον συμμετέχοντα στο πρόγραμμα. Είναι επίσης επιφορτισμένος με την παρακολούθηση της υλοποίησης του σχεδίου παρέμβασης. Επιπλέον, είναι υπεύθυνος για τη διαχείριση των πόρων, καθώς και για τη σύνδεση του συμμετέχοντος με τις αναγκαίες υπηρεσίες. Αν κάποια ανάγκη δεν μπορεί να καλυφθεί από τους εσωτερικούς πόρους του προγράμματος, ο διαχειριστής της υπόθεσης οργανώνει την επικοινωνία με εξωτερικούς παρόχους υπηρεσιών. Επιβλέπει ολόκληρη τη διαδικασία, συλλέγει και διαχειρίζεται όλες τις πληροφορίες που σχετίζονται με την υπόθεση. Οι περισσότεροι πάροχοι υπηρεσιών εξόδου συνεργάζονται με μια διεπιστημονική ομάδα χειριστών υποθέσεων, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει ποικιλία επαγγελματιών, όπως κοινωνικούς παιδαγωγούς, κοινωνικούς επιστήμονες, ψυχολόγους, συστημικούς συμβούλους και κοινωνικούς λειτουργούς⁹⁴. Αν η οργάνωση εργάζεται με βίαιους ισλαμιστές, στην ομάδα μπορεί να συμμετέχουν θρησκευολόγοι ή και πολιτικοί επιστήμονες, θεολόγοι ή και ισλαμολόγοι. Ορισμένα προγράμματα απασχολούν επίσης πρώην βίαιους εξτρεμιστές ως μέντορες.

Οι παρεμβάσεις εξόδου που υλοποιούνται από ΟΚΠ παρέχουν διάφορες **άυλες υπηρεσίες**, εφαρμόζοντας μεγάλο εύρος μεθοδολογικών προσεγγίσεων. Οι προσεγγίσεις αυτές διαφέρουν ως προς τον τρόπο αντιμετώπισης της εξτρεμιστικής ιδεολογίας. Σε ορισμένες παρεμβάσεις εξόδου, το **ιδεολογικό σκέλος** διαδραματίζει κεντρικό ρόλο, καθώς μπορεί να περιλαμβάνει μέτρα για την προώθηση της κριτικής σκέψης, του προβληματισμού, του γραμματισμού στα μέσα επικοινωνίας, και ούτω καθεξής. Στις περιπτώσεις βίαιων εξτρεμιστών με θρησκευτικά κίνητρα, η παρέμβαση μπορεί επιπροσθέτως να περιλαμβάνει συμβουλευτική για θρησκευτικά ζητήματα, θεολογικές συζητήσεις με τη μελέτη ιερών κειμένων και την τοποθέτηση των ιστορικών φαινομένων και εννοιών στο εκάστοτε πλαίσιο τους, διαθρησκευτικές συζητήσεις, και άλλα. Ο στόχος αυτών των παρεμβάσεων είναι να στηρίξουν τους συμμετέχοντες στις προσπάθειές τους να αποστασιοποιηθούν από πολωμένα αφηγήματα και από πολιτικές ή θρησκευτικές απόψεις που προωθούν τη βία. Οι ΟΚΠ DERAD στην Αυστρία και CEAPIRE στο Βέλγιο, και το πρόγραμμα PAIRS στη Γαλλία αποτελούν αντιπροσωπευτικά παραδείγματα παρεμβάσεων τέτοιου τύπου. Άλλες ΟΚΠ είτε δεν περιλαμβάνουν ιδεολογικό σκέλος στις παρεμβάσεις τους είτε το κάνουν κατά περίπτωση και ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες, πολλές φορές επιστρατεύοντας εξωτερικούς πόρους γι' αυτόν τον σκοπό (όπως, λόγω χάριν, εμπειρογνώμονες, θρησκευτικούς ηγέτες ή οργανώσεις, προκειμένου να παράσχουν συμβουλευτική ή καθοδήγηση για θεολογικά ζητήματα). Σε μια έκθεση που εξετάζει 13 κρατικά χρηματοδοτούμενες παρεμβάσεις εξόδου στη Γερμανία, οι επαγγελματίες τόνισαν ότι όσο και αν η συζήτηση περί ιδεολογίας αποτελεί «αναπόσπαστο κομμάτι του έργου», κάποιες φορές προέχει η κάλυψη βασικών αναγκών⁹⁵.

Όπως αναφέραμε και νωρίτερα, οι περισσότερες παρεμβάσεις που υλοποιούνται από ΟΚΠ είναι ατομικές. Ωστόσο, ορισμένες ΟΚΠ προσφέρουν και **συλλογικές παρεμβάσεις**. Τα εκπαιδευτικά μέτρα και τα προγράμματα κατάρτισης για την ανάπτυξη δεξιοτήτων πολλές φορές υλοποιούνται σε συλλογικό πλαίσιο. Τα εκπαιδευτικά μέτρα μπορεί να περιλαμβάνουν μαθήματα αγωγής του πολίτη και ευαισθητοποίησης όσον

⁹² Τόσο στις συνεντεύξεις όσο και στην έρευνα ερωτηματολογίου, οι επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται στον τομέα του έργου εξόδου χρησιμοποίησαν πολλές φορές τους όρους «συστημική» ή «ολιστική» προσέγγιση, προκειμένου να αναφερθούν σε μια συνολική αξιολόγηση των αναγκών και των πόρων, καθώς και σε ένα διεπιστημονικό σχέδιο παρέμβασης.

⁹³ Radicalisation Awareness Network, 2019.

⁹⁴ Costa et al., 2021 και συλλογή πρωτογενών δεδομένων για τους σκοπούς του παρόντος εγγράφου (συνεντεύξεις και έρευνα ερωτηματολογίου).

⁹⁵ Figlesthler και Schau, 2021, σ. 33.

αφορά τις αξίες του δημοκρατικού πολιτεύματος⁹⁶. Η κατάρτιση για την ανάπτυξη δεξιοτήτων μπορεί να περιλαμβάνει προγράμματα για την καταπολέμηση της επιθετικότητας⁹⁷ και για τη διαχείριση των συγκρούσεων, καθώς και προγράμματα που προάγουν τη μη βίαιη επικοινωνία και τις κοινωνικές δεξιότητες. Για παράδειγμα, εκτός από την οργάνωση ατομικών συζητήσεων και άλλων υπηρεσιών, η αυστριακή ΟΚΠ DERAD οργανώνει συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης με θέματα όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα και η αγωγή του πολίτη, στις οποίες συμμετέχουν καταδικασθέντες βίαιοι ισλαμιστές τρομοκράτες και αλλοδαποί τρομοκράτες μαχητές που βρίσκονται στη φυλακή⁹⁸.

Οι μέθοδοι που αναφέρουν τις περισσότερες φορές οι ΟΚΠ οι οποίες εργάζονται με συμμετέχοντες σε ατομική βάση περιλαμβάνουν συμβουλευτική, καθοδήγηση από μέντορα, συνέντευξη κινήτρων και ανασύνθεση της βιογραφίας. Η πιο συχνά αναφερόμενη μέθοδος ήταν η ατομική **συμβουλευτική**. Οι διαφορετικοί τύποι συμβουλευτικής περιλαμβάνουν την ψυχολογική, ψυχοκοινωνική, ψυχοθεραπευτική και συστημική συμβουλευτική. Τόσο στις συνεντεύξεις όσο και στην έρευνα ερωτηματολογίου, η **καθοδήγηση από μέντορα**, οι συμβουλές προσανατολισμού, η υποστήριξη και η καθοδήγηση από εξειδικευμένο επαγγελματία αναφέρθηκαν επίσης ως ευρέως εφαρμοζόμενες μέθοδοι.

Ορισμένες παρεμβάσεις (όπως, π.χ., LSE στις Κάτω Χώρες, Aggredi και Exit 2020 στη Φινλανδία, Exit-Germany, σουηδικό πρόγραμμα Exit) απασχολούν πρώην εξτρεμιστές ως μέντορες που μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη κλίματος εμπιστοσύνης και να λειτουργήσουν ως πρότυπα προς μίμηση. Η σουηδική οργάνωση Exit, λόγου χάριν, λειτουργεί σε τριγωνικό πλαίσιο. Μια ομάδα δύο ατόμων, η οποία απαρτίζεται από έναν επαγγελματία (π.χ. κοινωνικό λειτουργό, ψυχολόγο ή κοινωνικό παιδαγωγό) και έναν εκπαιδευμένο πρώην εξτρεμιστή, εργάζεται μαζί με το ενδιαφερόμενο άτομο: ο ένας αναλαμβάνει τον ρόλο του προσώπου επικοινωνίας και ο άλλος αυτόν του διαχειριστή της υπόθεσης. Η προσέγγιση αυτή συνδυάζει τα οφέλη που μπορούν να προσφέρουν και οι δύο συμβαλλόμενοι: την επαγγελματική εμπειρογνώση και τις δεξιότητες από τη μια, την αξιοπιστία και τη γνώση του εξτρεμιστικού περιβάλλοντος και της δυναμικής του από την άλλη. Η μη επικριτική ατμόσφαιρα της πρώτης συνάντησης, το κοινό παρελθόν με τον μέντορα-πρώην εξτρεμιστή και οι διάλογοι σε ανεπίσημο ύφος αναφέρθηκαν από τους συμμετέχοντες στο πρόγραμμα εξόδου ως βασικά συστατικά τα οποία ευνόησαν την αλλαγή προς το καλύτερο⁹⁹.

Από τις 15 ΟΚΠ που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις/στην έρευνα ερωτηματολογίου στη Γερμανία, στη Σουηδία και στη Φινλανδία, οι 5 ανέφεραν ότι υπέβαλλαν τους συμμετέχοντες σε **συνέντευξη κινήτρων**. Η συνέντευξη κινήτρων είναι μια τεκμηριωμένη πρακτική ¹⁰⁰. «ένας τύπος παροχής καθοδηγητικών συμβουλών επικεντρωμένων στον πελάτη, ο οποίος αποσκοπεί να επιφέρει μια αλλαγή συμπεριφοράς βοηθώντας τους πελάτες να διερευνήσουν και να επιλύσουν την αμφιθυμία τους» ¹⁰¹. Στο πλαίσιο του έργου εξόδου, προτιμάται για «τα άτομα που διακατέχονται ταυτόχρονα από αντικρουόμενα συναισθήματα όσον αφορά τη μεταστροφή τους, καθώς και για εκείνα που αντιστέκονται πεισματικά, είναι οργισμένα ή αρνούνται να μεταστραφούν» ¹⁰².

Η **ανασύνθεση της βιογραφίας/του αφηγήματος** χρησιμοποιείται τόσο εντός όσο και εκτός του πλαισίου των σωφρονιστικών ιδρυμάτων. Το έργο Kompass στην Αυστρία, το Exit-Germany και το γερμανικό δίκτυο VPN ανέφεραν τη χρήση αυτής της μεθόδου. Παρ' όλο που οι επαγγελματίες αυτών των οργανώσεων δεν διεξάγουν όλοι με τον ίδιο τρόπο τη βιογραφική ανάλυση, τις περισσότερες φορές συμφωνούν ότι είναι σημαντικό να κατασκευαστεί ένα συνεκτικό βιογραφικό αφήγημα το οποίο θα ενσωματώνει το εξτρεμιστικό

⁹⁶ Costa et al., 2021.

⁹⁷ Στο ίδιο.

⁹⁸ Ανατρέξτε στον ιστότοπο της οργάνωσης στη διεύθυνση <https://www.derad.at/>. Η περιγραφή της πρακτικής βασίζεται στις πληροφορίες που είναι διαθέσιμες στη διεύθυνση https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/radicalisation-awareness-network-ran/collection-inspiring-practices/ran-practices/de-radicalisation-prisons_en (τελευταία ενημέρωση το 2019).

⁹⁹ Christensen, 2015.

¹⁰⁰ Clark, 2019.

¹⁰¹ Rollnick και Miller, 1995.

¹⁰² Clark, 2019, σ. 47.

παρελθόν του συμμετέχοντος και ταυτόχρονα θα ενθαρρύνει τον προβληματισμό (και την ανάληψη ευθυνών) για παρελθοντικές πράξεις που αφορούν την ένταξη και την ενεργή συμμετοχή στο εξτρεμιστικό κίνημα, καθώς και τον σχεδιασμό ενός εποικοδομητικού μέλλοντος. Στο Exit-Germany, η ανασύνθεση της βιογραφίας διευκολύνεται με τη δημιουργία βίντεο, τη λήψη φωτογραφιών και τη συγγραφή άρθρων που μπορούν να βοηθήσουν τα άτομα να προβληματιστούν και να βάλουν σε τάξη τις σκέψεις τους. Το VPN ανέπτυξε τη δική του μέθοδο εργασίας στα σωφρονιστικά ιδρύματα, με τίτλο «Εκπαίδευση στην υπευθυνότητα» (Verantwortungspädagogik®) ¹⁰³. Πρόκειται για μια μη συγκρουσιακή προσέγγιση, βασισμένη στην αποδοχή, σκοπός της οποίας είναι να βοηθήσει τους συμμετέχοντες να κατανοήσουν τις παρελθοντικές πράξεις τους και να εξηγήσουν τις αποφάσεις που έλαβαν κατά το παρελθόν, χωρίς όμως να τις δικαιολογήσουν ¹⁰⁴. Επίσης, περιλαμβάνει την ανάπτυξη στόχων ζωής και τον προσδιορισμό θετικών κοινωνικών σχέσεων. Ανάλογα με τις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά του δράστη, η παρέμβαση προσφέρεται σε ατομική βάση ή σε συλλογικό πλαίσιο.

Υπηρεσίες υποστήριξης της εξόδου και αναδυόμενες πρακτικές

Οι υπηρεσίες υποστήριξης της εξόδου, όπως φαίνεται και στην Εικόνα 1, αφορούν «συγκεκριμένες μεθόδους και στρατηγικές» ¹⁰⁵ οι οποίες μπορεί να φανούν χρήσιμες στην αποκατάσταση ή στην επανένταξη ορισμένων βίαιων εξτρεμιστών, με βάση και τις ιδιαίτερες ατομικές ανάγκες τους. Παραδείγματος χάριν, ορισμένα άτομα μπορεί να έχουν ανάγκη από υπηρεσίες ψυχικής υγείας, όπως **θεραπεία για τον εθισμό ή θεραπεία τραύματος**. Άλλα πάλι, μπορεί να επωφεληθούν από περαιτέρω **εκπαίδευση ή επαγγελματική κατάρτιση**. Αυτές οι υπηρεσίες υποστήριξης μπορούν να προσφέρονται τόσο από ΟΚΠ όσο και από κρατικούς φορείς. Αν κάποια συγκεκριμένη μέθοδος ή παρέμβαση δεν περιλαμβάνεται στη συνήθη εργαλειοθήκη του παρόχου των υπηρεσιών εξόδου, το άτομο που την έχει ανάγκη μπορεί να παραπεμφθεί σε μια εξωτερική οργάνωση ή σε έναν εξωτερικό πάροχο υπηρεσιών.

Στοιχεία δείχνουν ότι ορισμένες μέθοδοι και πρακτικές που χρησιμοποιούνται ελάχιστα στο έργο που γίνεται με βίαιους εξτρεμιστές θα μπορούσαν να συμβάλουν στην αποκατάσταση ή/και στην επανένταξη αυτών των ατόμων. Τα τελευταία χρόνια, υπήρξε αυξημένο ενδιαφέρον για τη διερεύνηση της δυναμικής χρήσης πρακτικών **επανορθωτικής δικαιοσύνης** σε υποθέσεις βίαιου εξτρεμισμού και τρομοκρατίας ¹⁰⁶. Παρεμβάσεις επανορθωτικής δικαιοσύνης για τρομοκράτες δράστες έχουν υλοποιηθεί στην Ιταλία, στη Χώρα των Βάσκων και στη Βόρεια Ιρλανδία, με τη μορφή συναντήσεων θύματος–δράστη, προγραμμάτων για τους κρατούμενους με στόχο την ευαισθητοποίηση για τα θύματα, παρεμβάσεων στο επίπεδο της κοινότητας ¹⁰⁷. Ορισμένες ΟΚΠ εφαρμόζουν πρακτικές επανορθωτικής δικαιοσύνης στο έργο που επιτελούν με βίαιους εξτρεμιστές, όπως για παράδειγμα το πρόγραμμα Exit 2020 στη Φινλανδία, που υλοποιείται από το Deaconess Foundation ¹⁰⁸.

Άλλο ένα πεδίο που συγκεντρώνει ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον είναι οι **διαδικτυακές παρεμβάσεις**. Καθώς η (αυτο)ριζοσπαστικοποίηση και η στρατολόγηση στο διαδίκτυο αποτελούν όλο και μεγαλύτερο πρόβλημα, απαιτούνται καινοτόμες λύσεις και νέες μέθοδοι. Ορισμένες ΟΚΠ άρχισαν να παρέχουν υπηρεσίες online, προσφέροντας συμβουλευτική μέσω εφαρμογών συνομιλίας και ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Η εν λόγω πρακτική προέκυψε από τη συνειδητοποίηση ότι ορισμένες κατηγορίες του κοινού-στόχου μπορεί να προτιμούν αυτά τα κανάλια επικοινωνίας. Άλλες πάλι πρωτοβουλίες έχουν σκοπό να

¹⁰³ Βλ. <https://violence-prevention-network.de/extremismus/intervention/?lang=en>.

¹⁰⁴ Στο ίδιο.

¹⁰⁵ Radicalisation Awareness Network, 2017, σ. 2.

¹⁰⁶ Radicalisation Awareness Network, 2020γ.

¹⁰⁷ Biffi, 2021.

¹⁰⁸ Η πληροφορία αυτή αντλήθηκε από τη συλλογή πρωτογενών δεδομένων για τους σκοπούς του παρόντος εγγράφου (έρευνα ερωτηματολογίου).

προσεγγίσουν με δραστικό τρόπο νεαρά άτομα τα οποία είτε έχουν ριζοσπαστικοποιηθεί είτε είναι εκτεθειμένα σε κίνδυνο ριζοσπαστικοποίησης, και να τους προσφέρουν υποστήριξη.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η διαδικτυακή πρωτοβουλία Streetwork@online, της οποίας το κοινό-στόχος είναι έφηβοι και νεαροί ενήλικες στην ευρύτερη περιοχή του Βερολίνου, που είναι εκτεθειμένοι στον κίνδυνο της ισλαμιστικής ριζοσπαστικοποίησης¹⁰⁹. Το πρόγραμμα δραστηριοποιείται σε πλατφόρμες μέσω κοινωνικής δικτύωσης (όπως το Facebook, το Instagram και το TikTok), και δημιουργεί περιεχόμενο σχετικό με τα τρέχοντα γεγονότα ή με επίκαιρα θέματα τα οποία μπορεί να ενδιαφέρουν τη στοχευόμενη ομάδα. Τα νεαρά άτομα μπορούν να επικοινωνήσουν άμεσα με την οργάνωση αξιοποιώντας τη δυνατότητα συνομιλίας που παρέχουν οι διάφορες διαδικτυακές πλατφόρμες. Ταυτόχρονα, το πρόγραμμα διαθέτει μια προληπτική στρατηγική συμμετοχής στις συζητήσεις στα νήματα των σχολίων. Οι επαγγελματίες της πρωτοβουλίας βασίζουν τις συζητήσεις με το κοινό-στόχο σε μια συστημική προσέγγιση, και ενθαρρύνουν τους χρήστες να προβληματιστούν τόσο για τις απόψεις όσο και για τις πράξεις τους. Εφόσον κριθεί απαραίτητο, το πρόγραμμα μπορεί να παραπέμψει τα άτομα σε άλλες υπηρεσίες.

Ένα άλλο παράδειγμα διαδικτυακής πρωτοβουλίας είναι το γερμανικό έργο πενταετούς ορίζοντα με την ονομασία Prisma Online, στόχος του οποίου είναι να αναπτύξει και να δοκιμάσει διαδικτυακές μεθόδους προκειμένου «να ξεκινήσει μια διαδικασία ιδεολογικής αποστασιοποίησης των συμπαθούντων και των δρώντων που αυτοπροσδιορίζονται ως “νεοδεξιό” ή που η συμπεριφορά τους προδίδει ότι είναι ιδεολογικά προσκείμενοι στη νέα δεξιά»¹¹⁰.

Υπηρεσίες υποστήριξης για τα επηρεαζόμενα άτομα

Ένας άλλος σημαντικός τομέας της δευτερογενούς και της τριτογενούς πρόληψης της ριζοσπαστικοποίησης, στον οποίο οι ΟΚΠ διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε όλη την Ευρώπη, είναι η παροχή υπηρεσιών υποστήριξης σε επηρεαζόμενα άτομα (βλ. Εικόνα 1). Το κοινό-στόχος αυτής της υποστήριξης είναι οι γονείς ή οι συγγενείς ατόμων που βρίσκονται σε διαδικασία ριζοσπαστικοποίησης, είναι ήδη μέλη κάποιας βίαιης εξτρεμιστικής ομάδας ή έχουν εμπλακεί σε (βίαιες) εξτρεμιστικές ενέργειες¹¹¹. Πρόκειται για τις οικογένειες των οποίων τα παιδιά αυτο-ριζοσπαστικοποιούνται στο διαδίκτυο, στρατολογούνται από εγχώριες ή αλλοδαπές τρομοκρατικές οργανώσεις, ή σχεδιάζουν να ταξιδέψουν στο εξωτερικό (αν δεν το έχουν ήδη κάνει) προκειμένου να ενταχθούν σε ομάδες μαχητών. Επίσης, για τις οικογένειες εκείνες των οποίων τα παιδιά έχασαν τη ζωή τους ως αποτέλεσμα τέτοιων ενεργειών ή έχουν επιστρέψει από το εξωτερικό. Επιπλέον, παρέχονται υπηρεσίες υποστήριξης στα μέλη του επαγγελματικού ή άλλου περιβάλλοντος των ριζοσπαστικοποιημένων ατόμων (π.χ. εκπαιδευτικοί, προπονητές και εργαζόμενοι στον τομέα της νεολαίας).

Αυτό που συνήθως συμβαίνει είναι ότι κάποιο μέλος της οικογένειας επικοινωνεί επειδή ανησυχεί ότι ένα συγγενικό του πρόσωπο ριζοσπαστικοποιείται. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο κύριος **στόχος** των υπηρεσιών υποστήριξης είναι να παράσχουν στην οικογένεια τα μέσα που χρειάζεται προκειμένου να βοηθήσει το εν λόγω άτομο να απεμπλακεί. Με άλλα λόγια, ο σκοπός είναι να υποστηριχτούν τα μέλη του οικογενειακού και του φιλικού περιβάλλοντος, έτσι ώστε «να γίνουν αποτελεσματικοί καθοδηγητές, οι οποίοι θα βοηθήσουν το άτομο να κάνει και πάλι υγιείς επιλογές ζωής»¹¹², και με αυτόν τον τρόπο να προωθηθεί εμμέσως το έργο εξόδου. Η παρέμβαση μπορεί να υλοποιείται σε ατομική ή και συλλογική βάση (π.χ. με ομάδες γονεϊκής υποστήριξης), και μπορεί να χρησιμοποιεί μια ποικιλία μεθόδων, με συνηθέστερη την οικογενειακή συμβουλευτική.

¹⁰⁹ Βλ. <https://www.streetwork.online/>.

¹¹⁰ Βλ. <https://prisma.online/ueber-uns/>.

¹¹¹ Radicalisation Awareness Network, 2019.

¹¹² Radicalisation Awareness Network, 2019, σ. 462.

Οι στόχοι της **οικογενειακής συμβουλευτικής** εξαρτώνται από το εκάστοτε πλαίσιο και μπορεί να περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- Να παρασχεθεί ψυχοεκπαίδευση στους συγγενείς, ώστε να κατανοήσουν καλύτερα τη διαδικασία της ριζοσπαστικοποίησης εν γένει, καθώς και το συγκεκριμένο πλαίσιο στο οποίο συντελείται η ριζοσπαστικοποίηση (ιδεολογικό πλαίσιο, μορφές στρατολόγησης online και offline, online αυτο-ριζοσπαστικοποίηση κ.λπ.).
- Να παρασχεθούν πληροφορίες σχετικά με το νομικό καθεστώς, εφόσον είναι απαραίτητο (π.χ. αν το συγγενικό πρόσωπο έχει διαπράξει έγκλημα).
- Να παρασχεθεί ψυχοκοινωνική υποστήριξη για τη μείωση του άγχους, του αισθήματος ανικανότητας και έλλειψης βοήθειας, του φόβου του στιγματισμού.
- Να αποφευχθεί η κλιμάκωση της σύγκρουσης μεταξύ των μελών της οικογένειας και του ριζοσπαστικοποιημένου ατόμου, να καλλιεργηθούν οι επικοινωνιακές δεξιότητες, να ενισχυθούν οι οικογενειακοί δεσμοί.
- Να κινητοποιηθεί η οικογένεια προκειμένου να προσδιορίσει τα θετικά κοινωνικά δίκτυα και να τα εμπλέξει στην όλη διαδικασία. Σκοπός είναι να ξεκινήσει έτσι η απεμπλοκή του ατόμου και να αποτραπεί η ριζοσπαστικοποίησή του.
- Να προσδιοριστούν τα υποκείμενα εμπόδια που καθιστούν την οικογένεια ευάλωτη ή παρακωλύουν τη διαδικασία της παρέμβασης. Τα εμπόδια αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν την καταστροφική δυναμική της οικογένειας, τη δυσaráεσκεια, τις κοινωνικοοικονομικές δυσκολίες, την έλλειψη απασχόλησης, εκπαίδευσης και κοινωνικών δικτύων¹¹³.

Η επικοινωνία με το ριζοσπαστικοποιημένο συγγενικό πρόσωπο είναι ζωτικής σημασίας. Κατά συνέπεια, η συμβουλευτική συνήθως περιλαμβάνει ψυχοκοινωνική υποστήριξη και εκπαίδευση, προκειμένου να προωθηθεί η μη συγκρουσιακή επικοινωνία, να ενισχυθούν οι δεξιότητες ενεργητικής ακρόασης, να υιοθετηθεί ένα δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης. Αυτό το στυλ διαπαιδαγώγησης προάγει την υγιή ισορροπία ανάμεσα στην ευαισθησία προς τις ανάγκες του ριζοσπαστικοποιημένου νεαρού ατόμου και, ταυτόχρονα, την επιβολή και την τήρηση ορίων¹¹⁴.

Το Κέντρο Ικανοτήτων για τους Γονείς και τον Ακροδεξιό Εξτρεμισμό¹¹⁵, στη Σαξονία-Άνχαλτ, προσφέρει υπηρεσίες συμβουλευτικής σε γονείς των οποίων τα παιδιά διατρέχουν κίνδυνο ριζοσπαστικοποίησης ή έχουν ριζοσπαστικοποιηθεί μέσω της επαφής τους με βίαιες ακροδεξιές εξτρεμιστικές ομάδες. Ο σκοπός είναι να προωθηθεί η απεμπλοκή και να αποτραπεί η προσχώρηση παιδιών και νέων ατόμων στον βίαιο ακροδεξιό εξτρεμισμό. Ο ιστότοπος της οργάνωσης τονίζει ότι οι υπηρεσίες είναι δωρεάν, εμπιστευτικές, και ανεξάρτητες από τις κρατικές αρχές¹¹⁶.

Το Συμβουλευτικό Κέντρο Hayat (Beratungsstelle Hayat) στη Γερμανία προσφέρει δωρεάν και εμπιστευτικές υπηρεσίες συμβουλευτικής σε όλη τη χώρα, σε μέλη οικογενειών των οποίων συγγενικά πρόσωπα είναι εκτεθειμένα σε κίνδυνο ριζοσπαστικοποίησης, είναι οπαδοί του σαλαφισμού, θέλουν να ενταχθούν ή έχουν ήδη ενταχθεί σε ένοπλα ισλαμιστικά κινήματα.¹¹⁷ Ο σκοπός της υπηρεσίας είναι να παράσχει υποστήριξη στα συγγενικά πρόσωπα και να προσφέρει δυνατότητες αποριζοσπαστικοποίησης. Τα συμβουλευτικά κέντρα που λειτουργεί το VPN στη Βαυαρία, στο Βερολίνο, στη Σαξονία και στην Έσση παρέχουν επίσης υπηρεσίες συμβουλευτικής για ενδιαφερόμενα άτομα.

Οι οικογενειακές παρεμβάσεις που υλοποιούνται από ΟΚΠ συνήθως λειτουργούν σε ένα πλαίσιο όπου η **πρώτη επαφή** γίνεται από το ενδιαφερόμενο μέλος της οικογένειας. Γι' αυτό και οι οργανώσεις διαφημίζουν τις υπηρεσίες τους με διάφορους τρόπους, προκειμένου να απευθυνθούν στο κοινό-στόχο τους, τόσο στο διαδίκτυο όσο και στα μέσα ενημέρωσης τοπικής, περιφερειακής και εθνικής εμβέλειας. Η οργάνωση και η

¹¹³ Radicalisation Awareness Network, 2019.

¹¹⁴ Radicalisation Awareness Network, 2019, σ. 468.

¹¹⁵ Το όνομα του Κέντρου στα γερμανικά είναι: Kompetenzstelle Eltern und Rechtsextremismus.

¹¹⁶ Βλ. <https://www.miteinander-ev.de/kompetenzstelle-eltern-und-rechtsextremismus-ker/>.

¹¹⁷ Ανατρέξτε στη διεύθυνση <https://hayat-deutschland.de/hayat/>.

διαφήμιση μιας δωρεάν **γραμμής βοήθειας** η οποία λειτουργεί ως πρώτο σημείο επαφής είναι επίσης μια πρακτική που κερδίζει συνεχώς έδαφος. Όλες αυτές οι γραμμές βοήθειας παρέχουν δωρεάν, εμπιστευτικές υπηρεσίες συμβουλευτικής, αξιολόγησης των αναγκών και παραπομπής σε άλλους επαγγελματίες, εφόσον κρίνεται απαραίτητο. Κάποιες γραμμές βοήθειας ειδικεύονται σε ορισμένα θρησκευτικά πλαίσια (π.χ. στις Κάτω Χώρες και στη Γερμανία), ενώ άλλες δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην ιδεολογία (π.χ. στη Σουηδία).

Η κοινοτική οργάνωση με την ονομασία Σύμπραξη Μαροκινών Κοινοτήτων στις Κάτω Χώρες¹¹⁸ λειτουργεί μια γραμμή βοήθειας εθνικής εμβέλειας για ενδιαφερόμενους γονείς, προσφέροντας υπηρεσίες συμβουλευτικής και, εφόσον χρειάζεται, παραπομπής σε ιδρύματα περίθαλψης ή άλλους φορείς¹¹⁹. Στη Σουηδία, η εθνικής εμβέλειας Γραμμή Έκτακτης Βοήθειας (Orostelefonen) δημιουργήθηκε το 2017 από την ΟΚΠ Rädde Barnen (Σώστε τα Παιδιά)¹²⁰, προσφέροντας καθοδήγηση και προσανατολίζοντας τους συμμετέχοντες προς οργανώσεις-εταίρους. Στη Γερμανία, πολλές ΟΚΠ λειτουργούν μια απευθείας γραμμή βοήθειας για μέλη του οικογενειακού περιβάλλοντος και εξτρεμιστικά άτομα.

Μια άλλη σημαντική ομάδα-στόχος των υπηρεσιών υποστήριξης είναι οι επηρεαζόμενοι **επαγγελματίες** (π.χ. καθηγητές, κοινωνικοί λειτουργοί, αστυνομικοί, σωφρονιστικό προσωπικό και δικαστικοί επιμελητές). Πολλές ΟΚΠ που εργάζονται σε αυτόν τον τομέα προσφέρουν συμβουλές για υποθέσεις, οργανώνουν ενημερωτικές εκδηλώσεις και προγράμματα κατάρτισης για επαγγελματίες. Παραδείγματος χάριν, εκτός από οικογενειακή υποστήριξη και έργο εξόδου, η γερμανική ΟΚΠ Legato παρέχει υπηρεσίες συμβουλευτικής για υποθέσεις, λειτουργεί ομάδες συζήτησης και οργανώνει ανεπίσημες εκδηλώσεις δικτύωσης για το σωφρονιστικό προσωπικό και το προσωπικό δικαστικής επιτήρησης.¹²¹ Κατόπιν αιτήματος, η οργάνωση προσφέρει εργαστήρια κατάρτισης για εργαζόμενους σε σωφρονιστικά ιδρύματα και δικαστικούς επιμελητές, ειδικά προσαρμοσμένα στις ανάγκες τους.

IV. Τομείς και μορφές συνεργασίας ανάμεσα στις ΟΚΠ και τους κρατικούς φορείς όσον αφορά το έργο εξόδου

Οι ΟΚΠ που υλοποιούν έργο εξόδου συνεργάζονται με τους κρατικούς φορείς με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Το κεφάλαιο αυτό επικεντρώνεται στους τομείς στους οποίους ΟΚΠ που υλοποιούν αυτόνομες παρεμβάσεις εξόδου συνεργάζονται με κρατικούς φορείς. Περιγράφονται ορισμένοι βασικοί τομείς και μορφές συνεργασίας, και υπογραμμίζονται οι προκλήσεις, τα διδάγματα και οι πρακτικές προς μίμηση. Αναλύονται οι ακόλουθοι τομείς συνεργασίας: (1) διαμόρφωση πολιτικών, (2) χρηματοδότηση και βιωσιμότητα, (3) ανάπτυξη ικανοτήτων και ανταλλαγή γνώσεων, (4) παραπομπή υποθέσεων, (5) διαχείριση υποθέσεων, (6) επανένταξη μετά την αποφυλάκιση, και (7) συνεργασία σε υποθέσεις που σχετίζονται με την ασφάλεια.

(1) Διαμόρφωση πολιτικών

Η συνεργασία ανάμεσα στις ΟΚΠ και την κυβέρνηση θεωρείται επιθυμητή όσο και αποτελεσματική προσέγγιση στο πλαίσιο του έργου εξόδου, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και εντός της ΕΕ¹²². Η συνεργασία αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς η απειλή του βίαιου εξτρεμισμού είναι ρευστή, και επομένως οι εφαρμοζόμενες πολιτικές πρέπει να προσαρμόζονται ανάλογα. Εντούτοις, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής

¹¹⁸ Samenwerkingsverband van Marokkaanse Nederlanders, SMN.

¹¹⁹ Συλλογή πρακτικών του RAN: βλ. https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/radicalisation-awareness-network-ran/collection-inspiring-practices/ran-practices/smn-helpline_en.

¹²⁰ Βλ. <https://www.raddabarnen.se/rad-och-kunskap/foralder/orostelefonen/>.

¹²¹ Βλ. <https://legato-hamburg.de/>.

¹²² Korn, 2016.

βρίσκονται αντιμέτωποι με μια ασύλληπτη ποσότητα πληροφοριών για μια πληθώρα ζητημάτων. Το έργο της πρόληψης και της καταπολέμησης του βίαιου εξτρεμισμού καλείται να ανταγωνιστεί πολλούς άλλους τομείς πολιτικής ή προγράμματα τα οποία απαιτούν χρηματοδότηση και έχουν προτεραιότητα. Οι ΟΚΠ μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην επικαιροποίηση των πολιτικών και των νόμων,

Πρακτική προς μίμηση

Exit Sweden, Σουηδία: Η σουηδική οργάνωση Exit συμπεριλήφθηκε ως πρότυπο στο εθνικό σχέδιο της χώρας (2010-2011). Σύμφωνα με τον πρώην διευθυντή της, η οργάνωση προσκλήθηκε επίσης να συνεισφέρει σε μια επιτροπή εμπειρογνομόνων, η οποία συστάθηκε με σκοπό την πάταξη της ριζοσπαστικοποίησης και του βίαιου εξτρεμισμού στη χώρα¹²⁴. Της δόθηκε έτσι η ευκαιρία να εξηγήσει στους υπευθύνους χάραξης πολιτικής που υποστήριζαν τη διάλυση των ρατσιστικών οργανώσεων ότι το μόνο που θα κατάφερναν με ένα τέτοιο μέτρο θα ήταν να ωθήσουν τις οργανώσεις αυτές σε πιο σκληρή στάση, σύμφωνα με την εμπειρία της ΟΚΠ από το έργο εξόδου με συμμετέχοντες και κοινότητες. Μια τέτοια οπτική μπορεί να αποδειχθεί πολύτιμη για τους υπευθύνους χάραξης πολιτικής, όταν αυτοί καταρτίζουν πολιτικές για την αντιμετώπιση της βίαιης ριζοσπαστικοποίησης.

λειτουργώντας ως **μηχανισμοί πρόωρης προειδοποίησης** και διαμορφώνοντας το μέλλον των παρεμβάσεων εξόδου. Επιπροσθέτως, οι ΟΚΠ μπορούν να παράσχουν πολύτιμη ανατροφοδότηση σχετικά με το κατά πόσο είναι **εφικτά στην πράξη** τα προτεινόμενα προγράμματα ή έργα, καθώς και για τις πρακτικές επιπτώσεις των προτεινόμενων νομοθετικών αλλαγών.

Το να προσκληθούν οι ΟΚΠ να παρουσιάσουν το έργο τους μπορεί να φανεί βοηθητικό, όπως εξίσου χρήσιμο μπορεί να είναι να αναλάβουν οι ΟΚΠ την πρωτοβουλία να έρθουν σε επαφή με τους υπευθύνους χάραξης πολιτικής, προκειμένου να ανταλλάξουν απόψεις για τρέχοντα ζητήματα και να προσδιορίσουν μελλοντικές ανάγκες. Το προσωπικό των ΟΚΠ διεξάγει επιτόπιες επιχειρήσεις, γεγονός που σημαίνει ότι γνωρίζει τα μέλη των κοινοτήτων και συνεργάζεται μαζί τους, χτίζοντας σχέσεις που διαρκούν στον χρόνο. Οι ΟΚΠ έχουν το προνόμιο να είναι από τους πρώτους που εντοπίζουν και αξιολογούν νέους και αναδυόμενους δυνητικούς κινδύνους, όπως η άνοδος νέων βίαιων ιδεολογιών. Ως εκ τούτου, οι ΟΚΠ μπορούν να είναι οι πρώτες που θα επισημάνουν νέες προκλήσεις στους υπευθύνους χάραξης πολιτικής. Επίσης, είναι σε θέση να προσδιορίσουν τις ανάγκες των κοινοτήτων σε πόρους, τις οποίες οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής θα μπορούσαν ενδεχομένως να καλύψουν.

Ένα από τα πιο επιτακτικά ζητήματα που οι επαγγελματίες των ΟΚΠ υπογραμμίζουν ότι πρέπει να αντιμετωπιστεί με πιο συστηματικό τρόπο, σε επίπεδο πολιτικής, είναι η **κοινοποίηση πληροφοριών**. Τόσο για τις ΟΚΠ όσο και για τις αρχές επιβολής του νόμου, η θέσπιση ενός πλαισίου πολιτικής για την ευκολότερη και ασφαλέστερη κοινοποίηση πληροφοριών είναι ύψιστης προτεραιότητας. Οι προκλήσεις όσον αφορά τα νομικά ζητήματα διαφέρουν από χώρα σε χώρα και επηρεάζουν άμεσα τη συνεργασία ανάμεσα στις ΟΚΠ και τους κρατικούς φορείς. Άλλοι προβληματισμοί που αναφέρθηκαν σχετίζονται με την ασυλία των μαρτύρων, τις συμφωνίες για τη χρήση και την κοινολόγηση των δεδομένων, καθώς και τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων (ΓΚΠΔ). Επιπροσθέτως, η διαδικτυακή στρατολόγηση και το διαδικτυακό τρομοκρατικό περιεχόμενο συνιστούν έναν γενικότερο προβληματισμό¹²³.

(2) Χρηματοδότηση και βιωσιμότητα

Η σταθερή, μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση, όταν είναι διαθέσιμη, επιτρέπει στις ΟΚΠ να επικεντρωθούν στην ανάπτυξη και στη βελτίωση προγραμμάτων που βοηθούν τόσο τις κοινότητες όσο και την κοινωνία στο σύνολό της. Δυστυχώς, πολλές ΟΚΠ δυσκολεύονται να εξασφαλίσουν σταθερή

¹²³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021.

¹²⁴ Προσωπική επικοινωνία με τον Robert Örell, πρώην διευθυντή της σουηδικής οργάνωσης Exit, την 1η Δεκεμβρίου 2021.

χρηματοδότηση. Εξαιτίας της φύσης της δουλειάς του, το προσωπικό των ΟΚΠ πολλές φορές εργάζεται εκτός του προβλεπόμενου ωραρίου, και το έργο που επιτελεί μπορεί ενίοτε να είναι σωματικά και ψυχικά επίπονο. Τα απαιτητικά ωράρια εργασίας, σε συνδυασμό με τις χαμηλές αποδοχές, μπορούν να οδηγήσουν σε συχνές αποχωρήσεις εργαζομένων¹²⁵. Καθώς το έργο εξόδου αποτελεί μακρόπνοο εγχείρημα που απαιτεί εξειδικευμένη γνώση και δεξιότητες, η απώλεια έμπειρου προσωπικού μπορεί να έχει σοβαρό αντίκτυπο στην αποτελεσματικότητα του επιτελούμενου έργου.

Στις ευρωπαϊκές χώρες, οι ιδιωτικές δωρεές σπανίως επαρκούν για τη χρηματοδότηση ενός προγράμματος εξόδου. Απεναντίας, οι περισσότερες ΟΚΠ που παρέχουν έργο εξόδου **χρηματοδοτούνται εν μέρει ή εξ ολοκλήρου από το κράτος**. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει τη χρηματοδότηση από τις αρχές σε διαφορετικά επίπεδα (την τοπική αυτοδιοίκηση ή το κράτος, ή στη Γερμανία, την τοπική αυτοδιοίκηση, το κράτος, τα ομόσπονδα κράτη), καθώς και από διαφορετικούς τομείς αρμοδιότητας (δικαιοσύνη, κοινωνική πρόνοια, μέριμνα για τους νέους). Επιπλέον, οι ΟΚΠ μπορεί να λαμβάνουν χρηματοδότηση και από άλλες πηγές εκτός από το κράτος, όπως για παράδειγμα κονδύλια της ΕΕ. Ενώ η χρηματοδότηση από πολλές και διαφορετικές πηγές μπορεί να παρουσιάζει πλεονεκτήματα, μπορεί επίσης να δημιουργήσει εντάσεις όταν οι προτεραιότητες της κυβέρνησης διαφέρουν από εκείνες της εξωτερικής πηγής χρηματοδότησης. Ορισμένες ΟΚΠ έχουν δημιουργήσει άλλες συναφείς υπηρεσίες ως πηγή εσόδων, όπως υπηρεσίες εκπαίδευσης και κατάρτισης, ερευνητικές και εκδοτικές δραστηριότητες¹²⁶.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η αυξημένη χρηματοδότηση μπορεί επίσης να συνεπάγεται πρόσθετες γραφειοκρατικές απαιτήσεις, εξωτερικές αξιολογήσεις ή και άλλες προσπάθειες για ενισχυμένη υποχρέωση λογοδοσίας. Σε ορισμένες περιπτώσεις, αυτό μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην **ευελιξία του προγράμματος**. Όπως επισήμανε ένας επαγγελματίας ΟΚΠ, όταν η χρηματοδότηση εξαρτάται από την παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών, και η ΟΚΠ δεν μπορεί να τη χρησιμοποιήσει κατά τη διακριτική της ευχέρεια, αυτό έχει επιπτώσεις στην ευελιξία του προγράμματος, και οι μεταβαλλόμενες ανάγκες των συμμετεχόντων δεν μπορούν πάντα να καλυφθούν επαρκώς.

Επιπροσθέτως, η εξάρτηση των ΟΚΠ από την κρατική χρηματοδότηση μπορεί να υπονομεύσει την εικόνα της ουδετερότητας και της ανεξαρτησίας από το κράτος. Η οργανωσιακή **διαφάνεια** και η υποχρέωση αναφοράς στον χορηγό αντιβαίνουν στην αρχή της **εμπιστευτικότητας**, δηλαδή στη νομική όσο και ηθική υποχρέωση των ΟΚΠ να προστατεύουν τα δεδομένα των συμμετεχόντων στο πρόγραμμα¹²⁷. Έτσι, ορισμένες κοινότητες ενδέχεται να αντιμετωπίσουν με καχυποψία τα προγράμματα εξόδου, αρνούμενες να αποδεχτούν κάθε υποστήριξη που προέρχεται από προγράμματα τα οποία χρηματοδοτούνται από το κράτος. Η διαφάνεια τόσο απέναντι στον συμμετέχοντα στο πρόγραμμα όσο και απέναντι στον κρατικό χορηγό είναι θεμελιώδους σημασίας για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος.

Το έργο εξόδου είναι μακρόπνοη διαδικασία, καθώς η υποστήριξη που παρέχεται στους συμμετέχοντες από τις οργανώσεις είναι ενίοτε πολυετής. Η κατάσταση περιπλέκεται ακόμα περισσότερο όταν η επιβίωση των ΟΚΠ εξαρτάται από αβέβαιους κύκλους χρηματοδότησης, γεγονός που υπονομεύει **τον μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και την οικονομική ασφάλειά** τους¹²⁸. Στην έρευνα ερωτηματολογίου και στις συνεντεύξεις αρκετές ΟΚΠ ανέφεραν προβλήματα βιωσιμότητας. Ένας επαγγελματίας ΟΚΠ επισήμανε ότι η χρηματοδότηση αποτελεί την πιο σημαντική πτυχή για αυτές τις οργανώσεις, προκειμένου να μπορούν να υλοποιούν καίριες παρεμβάσεις. Πρέπει να προσαρμόζονται συνεχώς, προκειμένου να απευθύνονται επιτυχώς στους υποψήφιους συμμετέχοντες/στις ομάδες-στόχους των παρεμβάσεών τους, καθώς το έργο τους δεν περιλαμβάνεται πάντα στις τρέχουσες πολιτικές προτεραιότητες.

¹²⁵ Hecker, 2021.

¹²⁶ Koehler, 2017α.

¹²⁷ Στο ίδιο.

¹²⁸ Figlestahler & Schau, 2020.

Ένας άλλος επαγγελματίας υπογράμμισε το γεγονός ότι η χρηματοδότηση χωρίς ενιαίο συντελεστή, η οποία βασίζεται στις ώρες που χρεώνονται για τα διάφορα έργα, περιπλέκει το έργο των οργανώσεων, χωρίς να υπάρχει λόγος. Αναφέρθηκε ένα θετικό παράδειγμα, προκειμένου να αποδειχθεί το πώς, από τη στιγμή που ξεπεράστηκε αυτό το πρόβλημα, συντελέστηκαν αλλαγές προκειμένου να καλυφθούν πιο αποτελεσματικά οι ανάγκες που έθετε η ροή εργασιών της οργάνωσης.

Επίσης, πολλές ΟΚΠ τόνισαν τον υπερβολικό **φόρτο διοικητικής εργασίας**. Ο χρόνος και η ενέργεια που δαπανώνται για τη διατήρηση και την ανανέωση των συμβάσεων χρηματοδότησης αναφέρθηκαν ως μια ακόμα πρόκληση η οποία απορροφά χρόνο και πόρους που θα μπορούσαν να επενδυθούν απευθείας στο κοινό-στόχο.

Επιπροσθέτως, στη Γερμανία, όπου πολλές ΟΚΠ υποβάλλουν αίτηση χρηματοδότησης, ο **ανταγωνισμός** μπορεί να περιορίσει τη μεταξύ τους συνεργασία. Ωστόσο, στην πράξη, οι παρεμβάσεις των ΟΚΠ συχνά αλληλοσυμπληρώνονται, και μάλιστα με επικοινωνιακό τρόπο. Ως εκ τούτου, η μεταξύ τους συνεργασία θα έπρεπε να ενθαρρύνεται.

Ταυτόχρονα, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής πολλές φορές δεν γνωρίζουν ποιες ΟΚΠ να επιλέξουν ως εταίρους και να χρηματοδοτήσουν, ούτε πώς μπορούν να διασφαλίσουν ότι είναι άξιες εμπιστοσύνης, φερέγγυες και αξιόπιστες. Κατά συνέπεια, η χρηματοδότηση χορηγείται συχνά υπό όρους, με βάσει κάποια κριτήρια υποχρέωσης λογοδοσίας, τα οποία μπορούν ωστόσο να υποσκάψουν την ευελιξία και την αυτονομία των προγραμμάτων εξόδου που υλοποιούνται από ΟΚΠ.

Τόσο η διαδικασία όσο και τα κριτήρια για την επιλογή των ΟΚΠ-εταίρων μπορούν να ποικίλλουν, ανάλογα με το εκάστοτε πλαίσιο. **Η διαφάνεια και η υποχρέωση λογοδοσίας** αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για τις ΟΚΠ. Οφείλουν να είναι διαφανείς όσον αφορά τις δραστηριότητές τους και τη διάρθρωση των προγραμμάτων τους (π.χ. πηγές και χρήση της χρηματοδότησης, συνεργασίες, μέθοδοι εργασίας και εμπειρία στο έργο εξόδου)¹²⁹. Η ανάθεση της αξιολόγησης του έργου της οργάνωσης σε ανεξάρτητο εμπειρογνώμονα ή φορέα μπορεί να αποτελέσει πηγή αναφοράς, αναδεικνύοντας τα επιτεύγματα και την ποιότητα του έργου, και αποσαφηνίζοντας τους τομείς αρμοδιοτήτων. Σύμφωνα με τον Koehler (2020), «η διαφάνεια όσον αφορά τις διαδικασίες, τη χρηματοδότηση, τις ιεραρχίες και άλλες πτυχές ενός προγράμματος είναι ζωτικής σημασίας, προκειμένου η ΟΚΠ να κερδίσει την εμπιστοσύνη όχι μόνο των υποψήφιων συμμετεχόντων, αλλά και των χορηγών και εντέλει του ευρύτερου κοινού, των κορυφαίων ειδικών και των τοπικών αρχών, όλοι τους απαραίτητοι εταίροι για την επιτυχημένη υλοποίηση του προγράμματος»¹³⁰.

(3) Ανάπτυξη ικανοτήτων και ανταλλαγή γνώσεων

Η **ανάπτυξη ικανοτήτων**, «η διαδικασία της ανάπτυξης και της ενίσχυσης των δεξιοτήτων, των ενστίκτων, των ικανοτήτων, των διαδικασιών και των πόρων που χρειάζονται οι οργανώσεις και οι κοινότητες για να επιβιώσουν, να προσαρμοστούν και να ανθήσουν σε έναν ραγδαία μεταβαλλόμενο κόσμο»¹³¹, εξασφαλίζει τη βιωσιμότητα των οργανώσεων. Παρ' όλο που οι κρατικοί φορείς πιθανότατα βασίζονται σε μια σταθερή χρηματοδότηση, μπορεί να χρειάζονται και άλλους πόρους, όπως δεξιότητες ή συνδέσεις με τις τοπικές κοινότητες, προκειμένου να είναι αποτελεσματικοί στο έργο της τριτογενούς πρόληψης της ριζοσπαστικοποίησης. Όταν το κράτος δεν διαθέτει τις αναγκαίες ικανότητες, αλλά χρειάζεται βοήθεια για να υλοποιήσει παρεμβάσεις εξόδου, μπορεί να απευθύνει έκκληση σε ΟΚΠ που διαθέτουν την απαιτούμενη γνώση και εμπειρία στους σχετικούς τομείς (όπως η επανένταξη πρώην κρατούμενων, η εργασία στον τομέα της νεολαίας, το κοινωνικό και ανθρωπιστικό έργο). Οι ΟΚΠ μπορούν να καλύψουν τα κενά γνώσεων και ικανοτήτων, και να συμπληρώσουν τις υπηρεσίες που προσφέρουν οι κρατικοί φορείς. Οι επαγγελματίες

¹²⁹ Koehler, 2017β.

¹³⁰ Koehler, 2020, σ. 72.

¹³¹ Ηνωμένα Έθνη, χ.χ. *Capacity-Building*.

ανέφεραν ότι η συνεργασία με κρατικούς φορείς είναι επιτυχημένη όταν αυτοί αντιμετωπίζουν τις ΟΚΠ ως ισότιμους εταίρους. Μια τέτοια αντιμετώπιση μπορεί να οδηγήσει σε διαρκή συνεργασία η οποία θα βασίζεται στον αμοιβαίο σεβασμό.

Όσον αφορά την παραγωγή και την ανταλλαγή γνώσεων στον τομέα της πρόληψης της ριζοσπαστικοποίησης, τόσο οι ΟΚΠ όσο και οι κρατικοί φορείς διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο. Καθώς οι ΟΚΠ πολλές φορές έχουν πιο περιορισμένο πεδίο δράσης, τόσο ως προς τις προτεραιότητες όσο και ως προς τις κατηγορίες κοινού-στόχου, ειδικεύονται στον τομέα τους. Η εγγύτητα στην ομάδα-στόχο προσφέρει στις ΟΚΠ πιο πρακτικές γνώσεις, αποκτημένες στο πεδίο. Οι ΟΚΠ συχνά γνωρίζουν τις τάσεις ριζοσπαστικοποίησης πολύ πριν αυτές φτάσουν στους υπευθύνους χάραξης πολιτικής και στους κρατικούς φορείς. Όπως το έθεσε ένας επαγγελματίας ΟΚΠ, η «ικανότητα αντίδρασης» είναι το «δυνατό χαρτί» των ΟΚΠ, καθώς έχουν την ικανότητα να εντοπίζουν γρήγορα και να κατονομάζουν ένα αναδυόμενο πρόβλημα, καθώς και να αντιδρούν σε αυτό. Επιπλέον, οι ΟΚΠ μπορούν να προσφέρουν μια διαφορετική οπτική, να δώσουν ψυχοκοινωνική και εκπαιδευτική διάσταση σε μια προσέγγιση που διαφορετικά θα παρέμενε απλώς επικεντρωμένη στην ασφάλεια ή σε νομικά ζητήματα.

Οι ΟΚΠ μοιράζονται τις γνώσεις τους ποικιλοτρόπως με φορείς όπως κρατικοί οργανισμοί, κοινότητες και ερευνητικοί οργανισμοί. Ορισμένες ΟΚΠ έχουν ιδρύσει κέντρα εμπειρογνώσιας, και συλλέγουν και διαδίδουν γνώσεις με συστηματικό τρόπο, όπως, για παράδειγμα, με τη μορφή εκθέσεων και δημοσιεύσεων. Δυστυχώς, δεν διαθέτουν όλες οι ΟΚΠ επαρκές προσωπικό για να συγκεντρώσουν πορίσματα, να τα δημοσιοποιήσουν και να τα καταστήσουν προσβάσιμα. Επομένως, κατά τον σχεδιασμό των επιχορηγήσεων, οι χρηματοδότες θα πρέπει να περιλαμβάνουν άμεσες όσο και συμπληρωματικές ενισχύσεις, οι οποίες θα αποσκοπούν στην παραγωγή και στην κοινοποίηση γνώσεων, και θα συμβάλλουν στη σύσταση **δικτύων ανταλλαγής γνώσεων και πρακτικών** σε εθνική ή και τοπική κλίμακα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν το μοντέλο του RAN σε επίπεδο ΕΕ ή η Εθνική Επιτροπή για τον Εξτρεμισμό με Θρησκευτικά Κίνητρα (BAG ReIEx)¹³² σε εθνικό επίπεδο στη Γερμανία. Επιπλέον, η δυνατότητα πρόσβασης σε online και offline δημοσιεύσεις και σε ιστότοπους στα αγγλικά επιτρέπει στους επαγγελματίες να έχουν στη διάθεσή τους πληροφορίες απ' όλο τον κόσμο και να τις ανταλλάσσουν μεταξύ τους.

Ένας κοινός τρόπος με τον οποίο ανταλλάσσουν γνώσεις οι ΟΚΠ είναι με την **κατάρτιση επαγγελματιών** που ενδέχεται να έρθουν σε επαφή με ριζοσπαστικοποιημένα άτομα στο πλαίσιο της εργασίας τους. Πολλοί επαγγελματίες ΟΚΠ υπογράμμισαν ότι ορισμένοι **κοινωνικοί λειτουργοί** δεν διαθέτουν τα απαραίτητα εφόδια για να εργαστούν με πρώην βίαιους εξτρεμιστές. Καθώς φοβούνται να το κάνουν, καταλήγουν πολλές φορές να αναθέτουν τέτοιες υποθέσεις σε συναδέλφους ή να αποφεύγουν κάθε επαφή μαζί τους. Η ενίσχυση της κατάρτισης και της συνεργασίας ανάμεσα στις ΟΚΠ και τους κρατικούς φορείς μπορεί να συμβάλει στο να ξεπεραστεί αυτό το εμπόδιο. Για παράδειγμα, σε ορισμένα κράτη όπως οι Κάτω Χώρες, δόθηκαν περισσότερες ευκαιρίες κατάρτισης στους κοινωνικούς λειτουργούς που εργάζονται στον τομέα της ριζοσπαστικοποίησης και του βίαιου εξτρεμισμού, γεγονός που οδήγησε στην αύξηση των παρόχων υπηρεσιών. Αυτό με τη σειρά του δημιούργησε την ανάγκη ανάπτυξης προτύπων όσον αφορά την κατάρτιση και τις εφαρμοζόμενες μεθόδους, προκειμένου να διασφαλίζεται η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Παρομοίως, ορισμένοι **σωφρονιστικοί υπάλληλοι και δικαστικοί επιμελητές** οι οποίοι ενδεχομένως δυσκολεύονται να εργαστούν με βίαιους εξτρεμιστές δράστες μπορούν να επωφεληθούν από την παρακολούθηση ενός προγράμματος κατάρτισης, το οποίο θα τους βοηθήσει να κατανοήσουν καλύτερα αυτή την ομάδα-στόχο και να ανταποκριθούν πιο επαρκώς στις ανάγκες της¹³³. Οι ΟΚΠ μπορούν να παρέχουν κατάρτιση για το προσωπικό και να οργανώνουν δράσεις «εκπαίδευσης του εκπαιδευτή», οι οποίες είναι ζωτικής σημασίας τόσο για το πλαίσιο του σωφρονισμού και της δικαστικής επιτήρησης, όσο και

¹³² Βλ. <https://www.bag-relex.de/en/homepage>.

¹³³ Williams, 2016- Radicalisation Awareness Network, 2018.

για τις πρωτοβουλίες επανένταξης¹³⁴. Η κατάρτιση αυτή περιλαμβάνει θέματα όπως η ευαισθητοποίηση, η κατανόηση, οι στρατηγικές επικοινωνίας, τα βίαια εξτρεμιστικά περιβάλλοντα, η φιλοσοφία, οι ειδικές ικανότητες σε πολιτισμικά θέματα και οι πρακτικές προσεγγίσεις. Ιδανικά, μέσω της κατάρτισης προχωρημένου επιπέδου, οι ειδικοί που εργάζονται για κρατικούς φορείς ή για συναφείς τομείς θα εμπλουτίσουν τις γενικές τους γνώσεις όσον αφορά τη ριζοσπαστικοποίηση και την αποχή από την εγκληματική δράση¹³⁵. Επίσης, αρκετές ΟΚΠ προσφέρουν επαγγελματική κατάρτιση που αφορά την πρωτογενή και τη δευτερογενή πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης.

Η **κατάρτιση των εκπαιδευτικών** και η καλύτερη γνώση της κοινότητας με την ευρεία έννοια μπορούν να αυξήσουν την ευαισθητοποίηση, και να ενισχύσουν την ικανότητα αναγνώρισης των πρώιμων ενδείξεων ριζοσπαστικοποίησης¹³⁶. **Τόσο οι τοπικοί φορείς όσο και οι εκλεγμένοι αξιωματούχοι** μπορούν να επωφεληθούν από τη διαδικτυακή πρόσβαση σε πρακτική καθοδήγηση και σε προγράμματα κατάρτισης¹³⁷.

Συμπερασματικά, οι ΟΚΠ και οι κρατικοί φορείς μπορούν να επωφεληθούν αμοιβαία από την ανταλλαγή γνώσεων και την αξιοποίηση των δεξιοτήτων που ήδη έχουν. Τα δυνατά σημεία τους διαφέρουν και οι προσπάθειές τους αλληλοσυμπληρώνονται. Σε γενικές γραμμές, οι κρατικοί φορείς τείνουν να αποκτούν γνώσεις και να τις επεξεργάζονται μέσω πιο συστηματικών διαδικασιών (π.χ. οργανώνοντας συμπόσια και εκπονώντας διαχρονικές μελέτες ή μελέτες μεγάλης εμβέλειας), οι οποίες είναι και πιο χρονοβόρες. Παραδείγματος χάριν, μπορεί να διαθέτουν τους αναγκαίους πόρους για να συγκροτήσουν ένα ερευνητικό τμήμα, να συνεργαστούν με πανεπιστήμια, ή να προσλάβουν αξιολογητές. Από την άλλη, οι ΟΚΠ μπορεί να περιλαμβάνουν λιγότερους ενδιαφερόμενους, να έχουν επιτόπια και ανεξάρτητη παρουσία, και είναι σε θέση να παράγουν γνώσεις και να τις διαδίδουν ταχύτερα, αν και πολλές φορές σε μικρότερη εμβέλεια. Η πλειονότητα των ΟΚΠ παρέχει πρακτική κατάρτιση σε επαγγελματίες διαφόρων κλάδων, η οποία αποσκοπεί στην ευαισθητοποίηση και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων στους τομείς της πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς πρόληψης.

Παραδείγματα πρακτικών προς μίμηση

Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Μετανάστευσης και Προσφύγων (BAMF, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge), Γερμανία: Ένα γερμανικό δίκτυο για την ανταλλαγή γνώσεων δημοσίευσε ένα έγγραφο το οποίο προτείνει ταξινομήσεις και πρότυπα για τις προσεγγίσεις συμβουλευτικής που ακολουθούνται στην περίπτωση βίαιων ισλαμιστών εξτρεμιστών, με τίτλο [Standards in counselling for the social environment of \(potentially\) radicalised Islamist individuals](#) [Πρότυπα στη συμβουλευτική για το κοινωνικό περιβάλλον (δυναμικά) ριζοσπαστικοποιημένων ισλαμιστών].

Journal Exit-Deutschland, Γερμανία¹³⁸: Το 2008, η Exit-Germany άρχισε να εκδίδει σε τακτική βάση ένα περιοδικό εφ' όλης της ύλης, με σκοπό να προωθηθεί η διεπιστημονική ανταλλαγή γνώσεων μεταξύ πανεπιστημιακών και επαγγελματιών, για θέματα όπως η αποριζοσπαστικοποίηση, ο εξτρεμισμός και η δημοκρατική κουλτούρα. Το περιοδικό χωρίζεται σε δύο μέρη: ένα επιστημονικό-θεωρητικό μέρος, όπου δημοσιεύουν τις εργασίες τους πανεπιστημιακοί και ερευνητές, και ένα άλλο στο οποίο επαγγελματίες πρώτης γραμμής καλούνται να μοιραστούν τις εμπειρίες τους. Επιπλέον, το περιοδικό δημοσιεύει τις σκέψεις πρώην βίαιων εξτρεμιστών για τα προηγούμενα βιώματά τους, αποτέλεσμα πολλές φορές της παρέμβασης ανασύστασης της βιογραφίας/του αφηγήματος που υλοποιεί η ΟΚΠ.

Landelijk Steunpunt Extremisme (LSE), Κάτω Χώρες: Το LSE ίδρυσε ένα κέντρο εμπειρογνωσίας του οποίου οι δραστηριότητες επικεντρώνονται στη συλλογή γνώσεων και στη διάδοσή τους, καθώς και στην παροχή σύγχρονων υπηρεσιών σε άλλα ιδρύματα. Η εμπειρία και οι γνώσεις που έχουν αποκτηθεί

¹³⁴ Radicalisation Awareness Network, 2018.

¹³⁵ Radicalisation Awareness Network, 2018.

¹³⁶ Koehler, 2017α.

¹³⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021.

¹³⁸ Βλ. <https://journal-exit.de/jahresbericht-2021/>.

στα χρόνια της λειτουργίας του κέντρου τροφοδοτούν την έρευνα και την πρακτική, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης μεθοδολογικής προσέγγισης.

Fryshuset, Σουηδία: Μια παραδειγματική περίπτωση συγκρότησης ενός δικτύου συνεργασίας:
 Η σουηδική ΟΚΠ Fryshuset, μέρος της οποίας αποτελεί η Exit, έφερε εις πέρας ένα 3ετές έργο, το οποίο επικεντρωνόταν στη συγκέντρωση γνώσεων από επαγγελματίες που εργάζονταν με διαφορετικές εξτρεμιστικές ομάδες (όπως βίαιους εξτρεμιστές, συμμορίες, σέκτες, χούλιγκαν και άλλες ακραίες ομάδες). Το ένα σκέλος του έργου αφορούσε τη σύναψη σχέσεων συνεργασίας ανάμεσα στην ΟΚΠ και τους διάφορους ενδιαφερόμενους που εμπλέκονται στο έργο της πρόληψης και της καταπολέμησης του βίαιου εξτρεμισμού, κυρίως προκειμένου να ενθαρρυνθεί η απεμπλοκή των επηρεαζόμενων ατόμων. Στους ενδιαφερόμενους περιλαμβάνονταν αρχές και δημόσιοι φορείς, ιδιωτικοί φορείς και άλλες ΟΚΠ. Συγκροτήθηκε επιτυχώς ένα δίκτυο, με συναντήσεις που οργανώνονταν σε διμηνιαία βάση, προκειμένου να εμπλουτιστούν οι κοινές γνώσεις, καθώς και για να προωθηθεί η δικτύωση μεταξύ των οργανώσεων, των ιδρυμάτων και των φορέων που συμμετείχαν στο δίκτυο. Οι συναντήσεις αφορούσαν συγκεκριμένες θεματικές αλλά και ζητήματα της επικαιρότητας. Στο πλαίσιο των συναντήσεων, μπορούσε κανείς να παρακολουθήσει διάφορες θεματικές παρουσιάσεις, προβολές βίντεο, θεατρικές παραστάσεις, παρουσιάσεις πρακτικών προς μίμηση. Ο αριθμός των συμμετεχόντων κυμάνθηκε μεταξύ 25 και 70 ατόμων. Κατά τη διάρκεια των εκδηλώσεων και των συναντήσεων του δικτύου, δημιουργήθηκαν άτυπες σχέσεις και δεσμοί. Θέτοντας επί τάπητος επίμαχα θέματα και συζητώντας για αυτά μέσα από το πρίσμα των διαφορετικών εμπειριών τους, οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να προβληματιστούν και να μοιραστούν τις επαγγελματικές και θεσμικές προσεγγίσεις τους, καθώς και τον τρόπο που κατανοούσαν τα διάφορα ζητήματα. Ως επακόλουθο, συγκροτήθηκε μια κοινή βάση γνώσεων. Αυτό βοήθησε την ομάδα να ανακαλύψει πώς λειτουργούσαν άλλα ιδρύματα και οργανώσεις, ποιο ήταν το πλαίσιο παρέμβασης των διαφορετικών φορέων, ποιες δυνατότητες υπήρχαν και ποιοι ήταν οι διαθέσιμοι πόροι. Χάρη στις επαγγελματικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν, οι συμμετέχοντες μπορούσαν να επικοινωνούν πιο εύκολα μεταξύ τους για να λάβουν ή να δώσουν συμβουλές, ή και για να συνεργαστούν σε συγκεκριμένες υποθέσεις. Επιπλέον, οι διάφοροι εταίροι απέκτησαν καλύτερη κατανόηση των θεσμών.

(4) Παραπομπή υπόθεσης σε άλλον επαγγελματία

Οι ΟΚΠ που υλοποιούν παρεμβάσεις σε ανοικτό πλαίσιο μπορεί να συνεργάζονται με ένα μεγάλο εύρος κρατικών φορέων. Οι συμμετέχοντες σε προγράμματα εξόδου πολλές φορές παραπέμπονται στις ΟΚΠ από κρατικούς φορείς, ή και το αντίστροφο, προκειμένου να έχουν πρόσβαση σε κάποιες υπηρεσίες. Σε πολλά πλαίσια, αυτή η συνεργασία πραγματοποιείται κατά περίπτωση, δηλαδή δεν προβλέπεται κάποιο σύστημα ή κάποια πλατφόρμα ειδικά γι' αυτόν τον σκοπό. Ο συντονισμός του έργου καθοδηγείται από τις ανάγκες της κάθε υπόθεσης, καθώς αυτές προκύπτουν στην πορεία. Ασφαλώς, με την πάροδο του χρόνου, πολλές φορές δημιουργούνται επαγγελματικές σχέσεις και αναπτύσσονται δίκτυα, αφού οι προηγούμενες εμπειρίες συνεργασίας προάγουν την ομαδική εργασία.

Διάφοροι κρατικοί φορείς μπορούν να παραπέμπουν υποθέσεις στις ΟΚΠ, όπως αξιωματούχοι επιβολής του νόμου, σωφρονιστικό προσωπικό και προσωπικό δικαστικής επιτήρησης. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο εισαγγελέας κατευθύνει προς τέτοιες υπηρεσίες άτομα τα οποία έχουν διαπράξει κάποιο ποινικό αδίκημα. Σε άλλες πάλι περιπτώσεις, σχολεία, δήμοι, κοινωνικές υπηρεσίες και υπηρεσίες πρόνοιας ή πάροχοι υπηρεσιών ψυχικής υγείας διαπιστώνουν την ανάγκη να λάβει υποστήριξη ένα άτομο και έτσι το προσανατολίζουν προς την ανάλογη υπηρεσία.

Οι ΟΚΠ μπορούν επίσης να παραπέμπουν άτομα σε κρατικούς φορείς. Ο διαχειριστής της υπόθεσης αναλαμβάνει να αξιολογήσει τις ανάγκες του εκάστοτε συμμετέχοντος και να βρει εξωτερικούς παρόχους για τις υπηρεσίες που δεν μπορεί να προσφέρει η οργάνωση με τη χρήση των δικών της πόρων. Ο διαχειριστής της υπόθεσης βοηθά στο να γίνει η σύνδεση με τους κρατικούς παρόχους και επιβλέπει την όλη διαδικασία. Οι κρατικοί φορείς είναι σε θέση να παράσχουν υπηρεσίες λειτουργικής επανένταξης. Οι κοινωνικές

υπηρεσίες και οι υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας βοηθούν στην οργάνωση της οικονομικής υποστήριξης και της στέγασης. Τα ιδρύματα ψυχικής υγείας βοηθούν στη θεραπεία ατόμων με προβλήματα εθισμού και ψυχολογικού τραύματος, καθώς και στην αξιολόγηση και στη διαχείριση άλλων αναγκών που σχετίζονται με την ψυχική υγεία. Οι δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης, τα γραφεία εύρεσης εργασίας και οι υπηρεσίες κατάρτισης προωθούν την ένταξη στην απασχόληση.

Προκειμένου να διευκολύνεται η διαδικασία της παραπομπής υποθέσεων, οι κρατικοί φορείς πρέπει να γνωρίζουν τις υπηρεσίες που παρέχει η εκάστοτε ΟΚΠ. Από την πλευρά τους, οι ΟΚΠ μπορούν να καταστήσουν γνωστές τις υπηρεσίες τους εφαρμόζοντας διαφορετικές στρατηγικές, όπως για παράδειγμα αυξάνοντας την ευαισθητοποίηση για το πρόβλημα, αναδεικνύοντας τη σχετική εμπειρογνώσια τους, και χτίζοντας μια ανεπίληπτη φήμη. Μια άλλη στρατηγική είναι η προσέγγιση των σχετικών κρατικών φορέων και η δημιουργία καλών σχέσεων συνεργασίας μαζί τους. Η καλύτερη γνώση των ρόλων, της εμπειρογνώσιας, των πόρων και του τρόπου λειτουργίας και των δύο πλευρών θα καταστήσει πιο ομαλή τη μεταξύ τους συνεργασία. Η καλή επικοινωνία ανάμεσα στα δύο μέρη και οι σαφείς προσδοκίες είναι καθοριστικής σημασίας. Εξίσου σημαντικό είναι να κατανοήσουν οι κρατικοί φορείς τι περιλαμβάνει το έργο εξόδου, καθώς και τον ρόλο που τους αναλογεί στις διαδικασίες εξόδου των συμμετεχόντων.

Ακόμα και όταν η συνεργασία γίνεται κατά περίπτωση, είναι σημαντικό να εκδίδεται **εντολή** από τον κρατικό φορέα, η οποία θα ορίζει ότι ανατίθεται στην ΟΚΠ η διεκπεραίωση του έργου εξόδου. Παραδείγματος χάριν, αν ένα άτομο που κρατείται στη φυλακή επικοινωνήσει με την ΟΚΠ για να λάβει υποστήριξη στο έργο εξόδου, ή αν παραπεμφθεί επιτυχώς σε αυτήν από το σωφρονιστικό προσωπικό, πρέπει να δοθεί στην ΟΚΠ πρόσβαση σε αυτό το άτομο, καθώς και εντολή που θα την εξουσιοδοτεί να συνεργαστεί μαζί του εντός του σωφρονιστικού ιδρύματος. Η έλλειψη γνώσης και κατανόησης του έργου των ΟΚΠ μπορεί να βλάψει την αποτελεσματικότητά του. Ένας επαγγελματίας ανέφερε το εξής παράδειγμα: οι εκπρόσωποι της ΟΚΠ έπρεπε να επισκέπτονται τον κρατούμενο το Σαββατοκύριακο, στις ώρες που προορίζονταν για οικογενειακές επισκέψεις, και αυτό επειδή το σωφρονιστικό ίδρυμα δεν διέθετε προηγούμενη εμπειρία συνεργασίας με ΟΚΠ ούτε εφαρμόζε κάποιο σχετικό πρωτόκολλο. Η ενημέρωση του σωφρονιστικού προσωπικού για το έργο της ΟΚΠ, και η ανάπτυξη επαγγελματικών σχέσεων μπορούν να συμβάλουν στην υπέρβαση τέτοιων εμποδίων.

Πολλοί επαγγελματίες ΟΚΠ τόνισαν ότι η συνεργασία με τις τοπικές κρατικές υπηρεσίες μπορεί να είναι δύσκολη όταν υπάρχει σημαντική αλλαγή του προσωπικού. Ακόμα και όταν τα μέλη του προσωπικού απλώς αλλάζουν θέση εντός μιας κρατικής υπηρεσίας, κάτι που είναι πιθανό να συμβεί στη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους, αυτό επηρεάζει τη συνεργασία. Η διαδικασία για να αναπτυχθούν **σχέσεις και κλίμα εμπιστοσύνης** ανάμεσα σε μια ΟΚΠ και έναν υπεύθυνο επικοινωνίας σε μια κρατική υπηρεσία διαρκεί μήνες, αν όχι χρόνια. Όταν αλλάζει το πρόσωπο που καταλαμβάνει μια θέση, η πολύτιμη γνώση που έχει αποκτηθεί και ο χρόνος που έχει επενδυθεί στη συνεργασία μπορεί να χαθούν, τουλάχιστον εν μέρει. Οι επαγγελματίες των ΟΚΠ δεν παρέλειψαν να υπογραμμίσουν πόσο σημαντικός είναι ο ανθρώπινος παράγοντας για τη συνεργασία. Μπορεί οι διαδικασίες να διαβάζονται εγγράφως, όμως η εκπαίδευση ενός ατόμου ώστε να κατανοεί τις ανάγκες ενός πρώην βίαιου εξτρεμιστή απαιτεί ανοικτό μυαλό και την εγκαθίδρυση διαλόγου μεταξύ των φορέων. Επιπλέον, καθώς για τις ΟΚΠ ισχύουν διαφορετικοί περιορισμοί συγκριτικά με τους κρατικούς φορείς, μπορεί να υπάρξει απογοήτευση αν η συνεργασία περιλαμβάνει υψηλά επίπεδα γραφειοκρατίας ή αν οι διαδικασίες κινούνται με αργούς ρυθμούς.

(5) Διαχείριση υπόθεσης

Οι ΟΚΠ που υλοποιούν προγράμματα εξόδου ειδικά σχεδιασμένα έτσι ώστε να λειτουργούν στο πλαίσιο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης έχουν συνήθως λάβει άδεια και επίσημη εξουσιοδότηση από τους αρμόδιους κρατικούς φορείς για τη διεξαγωγή έργου εξόδου. Επιπλέον, πολλές παρεμβάσεις υλοποιούμενες από ΟΚΠ πλέον αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της υποδομής των σωφρονιστικών συστημάτων / συστημάτων δικαστικής επιτήρησης, η οποία σχετίζεται με την ανταλλαγή πληροφοριών για

τις υποθέσεις, με τις ΟΚΠ να συμμετέχουν έως και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και στη διαχείριση των υποθέσεων. Συνεπώς, η συνεργασία ανάμεσα στις ΟΚΠ και τα σωφρονιστικά ιδρύματα και τις υπηρεσίες δικαστικής επιτήρησης είναι πολλές φορές στενή και μπορεί να αποκτήσει πιο συστημικό χαρακτήρα. Στο πλαίσιο μιας **συνεργασίας κατά περίπτωση**, δημιουργούνται κανάλια επικοινωνίας, πρωτόκολλα και επαγγελματικά δίκτυα μεταξύ των συνεργαζόμενων φορέων, για την ανταλλαγή πληροφοριών και την αμοιβαία παροχή υπηρεσιών. Όταν η συνεργασία προσλαμβάνει ακόμα πιο στενό και πιο συστημικό χαρακτήρα, διυπηρεσιακές ομάδες συνεργάζονται για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των υποθέσεων. Στο πλαίσιο μιας **διυπηρεσιακής συνεργασίας**, οι εκπρόσωποι της ΟΚΠ που έχει επιφορτιστεί με το έργο εξόδου συνεργάζονται με τις υπηρεσίες ασφάλειας, το σωφρονιστικό προσωπικό και το προσωπικό δικαστικής επιτήρησης, τους ψυχολόγους των φυλακών και τους κοινωνικούς λειτουργούς, για να χαρτογραφήσουν τους κινδύνους και τις ανάγκες των συμμετεχόντων, και προκειμένου να ληφθούν αποφάσεις από κοινού για τη μείωση των κινδύνων και τη διευκόλυνση της αποκατάστασης και της επανένταξης.

Η διαφορά ανάμεσα σε ένα σύνολο αμοιβαίων δεσμών μεταξύ φορέων και τη διυπηρεσιακή συνεργασία είναι ότι στην τελευταία τα δίκτυα των εταίρων επωφελούνται από την ύπαρξη κοινού σημείου επαφής, τη συντονισμένη προσπάθεια και ένα πλαίσιο συνεργασίας που επιτρέπει την αξιολόγηση μιας υπόθεσης και τη λήψη απόφασης για τον τρόπο παρέμβασης¹³⁹. Στην πράξη, το διυπηρεσιακό έργο μπορεί να περιλαμβάνει τη συμμετοχή σε τακτικές συσκέψεις, όπως διασκέψεις για υποθέσεις ή συζητήσεις στρογγυλής τράπεζας. **Οι διασκέψεις για υποθέσεις** λειτουργούν ως πλατφόρμες διυπηρεσιακής διαχείρισης υποθέσεων. Οργανώνονται σε τακτική βάση και συγκεντρώνουν όλους τους επαγγελματίες που εργάζονται σε μια υπόθεση.

Ένα πλεονέκτημα του διυπηρεσιακού έργου είναι η δυνατότητα να εξεταστεί μια υπόθεση μέσα από διαφορετικά πρίσματα, κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε πιο ποιοτική διάγνωση, καθώς και στην εξεύρεση καλύτερων λύσεων¹⁴⁰. Στο πλαίσιο της διυπηρεσιακής συνεργασίας, οι ΟΚΠ συνεισφέρουν με τις γνώσεις, την εμπειρογνώσια και τις δεξιότητές τους όσον αφορά την εργασία με βίαιους εξτρεμιστές δράστες, προκειμένου να διευκολυνθεί η απεμπλοκή/αποριζοσπαστικοποίηση και η επανένταξη. Οι ΟΚΠ παρέχουν την ψυχοκοινωνική και εκπαιδευτική σπτική, που μπορεί να συμπληρώσει μια προσέγγιση αμιγώς επικεντρωμένη στην ασφάλεια. Σε ορισμένες περιπτώσεις, το πρόσωπο εντός της ΟΚΠ το οποίο χειρίζεται την υπόθεση είναι και εκείνο που έχει τη μεγαλύτερη επαφή με τον συμμετέχοντα στο πρόγραμμα. Ως εκ τούτου, μπορεί να είναι επιφορτισμένο και με την οργάνωση των διασκέψεων για την υπόθεση.

Εντούτοις, η διυπηρεσιακή συνεργασία παρουσιάζει και κάποιες δυσκολίες. Ειδικότερα, πρέπει να πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις, όπως η ύπαρξη διαρθρωτικού πλαισίου και νομικού πλαισίου, αποτελεσματικών μηχανισμών συνεργασίας αλλά και σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ των διαφορετικών φορέων. Οι φορείς και οι επαγγελματίες που συμμετέχουν στο διυπηρεσιακό έργο διαθέτουν διαφορετικά σημεία εστίασης, καθώς και ενίοτε αλληλοσυγκρουόμενες προτεραιότητες (π.χ. ασφάλεια ή επανένταξη). Επομένως, είναι σημαντική η **αποσαφήνιση των ρόλων, των ικανοτήτων και των προσδοκιών** κάθε φορέα. Η κατανόηση της συμβολής και των ορίων κάθε φορέα βελτιώνει την αποτελεσματικότητα του έργου που συντελείται, και θέτει τις βάσεις για μια σχέση εμπιστοσύνης. Οι επαγγελματίες θεωρούν ότι είναι βασικό οι σχέσεις να εδράζονται στον αμοιβαίο σεβασμό και στην **εμπιστοσύνη**.

Η **ανταλλαγή πληροφοριών** είναι ένας άλλος σημαντικός τομέας όπου μπορούν να προκύψουν δυσκολίες. Απαιτούνται σαφή νομικά πλαίσια για την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ κρατικών φορέων και ΟΚΠ, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι όλοι οι φορείς έχουν στη διάθεσή τους όλες τις πληροφορίες που χρειάζονται για να επιτελέσουν το έργο τους, καθώς και την απαιτούμενη νομική προστασία προκειμένου να

¹³⁹ Radicalisation Awareness Network, 2016· Radicalisation Awareness Network, 2019.

¹⁴⁰ Radicalisation Awareness Network, 2016.

μπορούν να παρέμβουν σε ένα ευαίσθητο πλαίσιο ¹⁴¹. Οι επαγγελματίες των ΟΚΠ θεωρούν ότι είναι σημαντικό να τηρείται η εμπιστευτικότητα των πληροφοριών των συμμετεχόντων στο έργο εξόδου. «Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι αρχές ασφάλειας μπορεί να ζητήσουν περισσότερες πληροφορίες απ' όσες μπορούν ενδεχομένως να τους κοινοποιηθούν» ¹⁴²—η ικανοποίηση αυτού του αιτήματος μπορεί να αποδειχθεί εξαιρετικά δύσκολη, ιδίως αν πρόκειται για ευαίσθητες πληροφορίες. Κάποιες φορές, ένας τρόπος για να επιλυθεί το ζήτημα είναι να εμπλακεί ο συμμετέχων στη συνεργασία, είτε με το να κληθεί να πάρει μέρος σε συναντήσεις είτε με το να του ζητηθεί η άδεια για την κοινοποίηση ευαίσθητων πληροφοριών. Η μέθοδος αυτή διασφαλίζει ότι ακούγονται οι απόψεις του, και η συμμετοχή και η συνεργασία του είναι πιο πιθανό να συμπεριληφθούν στην όλη διαδικασία. Οι επαγγελματίες υπογράμμισαν επίσης ότι είναι σημαντικό να εξεταστεί το κατά πόσο τηρούνται οι κανονισμοί για την προστασία των δεδομένων (όπως ο ΓΚΠΔ) στο έργο εξόδου. Επιπλέον, οι επαγγελματίες πρέπει να είναι σαφείς ως προς τις νομικές υποχρεώσεις τους που σχετίζονται με την κοινολόγηση πληροφοριών (ποιος τύπος δεδομένων πρέπει να κοινοποιείται και υπό ποιες συνθήκες).

Πρακτική προς μίμηση: διασκέψεις για υποθέσεις

Violence Prevention Network (VPN), Γερμανία: Οργανώνονται διυπηρεσιακές διασκέψεις για υποθέσεις, τόσο εντός όσο και εκτός των σωφρονιστικών ιδρυμάτων (στη δεύτερη περίπτωση, η ΟΚΠ συνεργάζεται με τους δήμους). Και στα δύο πλαίσια, όλοι οι επαγγελματίες που εργάζονται σε μια υπόθεση συμμετέχουν στις συναντήσεις. Οι διασκέψεις για τις υποθέσεις οργανώνονται, λόγου χάριν, προκειμένου να αποφασιστεί αν ένα άτομο αποτελεί κίνδυνο. Επίσης, για να προσδιοριστεί και να παρακολουθηθεί η πρόοδος που έχει συντελεστεί στο πλαίσιο ενός συνόλου μέτρων παρέμβασης, έτσι ώστε να διευκολυνθούν η αποκατάσταση και η επανένταξη του ατόμου. Σε ορισμένα πλαίσια, η ΟΚΠ είναι αυτή που διοργανώνει τις διασκέψεις για τις υποθέσεις. Σε άλλα πάλι, τη σχετική πρωτοβουλία αναλαμβάνουν οι υπηρεσίες ασφάλειας ή το σωφρονιστικό ίδρυμα. Το μέλος της ΟΚΠ που χειρίζεται την υπόθεση μπορεί να αναφερθεί σε αυτήν στο πλαίσιο της διάσκεψης, προστατεύοντας την ανωνυμία του ατόμου το οποίο αφορά η συγκεκριμένη υπόθεση. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η ταυτότητα του ατόμου αποκαλύπτεται μόνο αν η ομάδα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το εν λόγω άτομο αποτελεί κίνδυνο. Τα πλεονεκτήματα αυτών των διασκέψεων και των ομάδων είναι ότι υπάρχουν σαφώς προσδιορισμένοι ρόλοι και αρμοδιότητες (ποιος κάνει τι) και ότι οι συμφωνίες συνάπτονται από κοινού, λαμβάνοντας υπόψη τις οπτικές όλων των επαγγελματιών. Το μέλος της ΟΚΠ που διαχειρίζεται την υπόθεση συζητά τους στόχους της διάσκεψης για την υπόθεση με το άτομο, το οποίο συμμετέχει στην προετοιμασία της διάσκεψης. Με αυτόν τον τρόπο, διασφαλίζεται η διαφάνεια, ενώ παράλληλα προσφέρεται στο άτομο η ευκαιρία να προβληματιστεί για τις πράξεις του, εξετάζοντάς τις μέσα από πολλά και διαφορετικά πρίσματα.

(6) Επανένταξη μετά την αποφυλάκιση

Όπως αναφέραμε και σε προηγούμενα κεφάλαια, ο αριθμός των αποφυλακισμένων βίαιων εξτρεμιστών και των κρατούμενων τρομοκρατών αναμένεται να αυξηθεί τα επόμενα χρόνια. Αυτό σημαίνει ότι σε πολλές επηρεαζόμενες χώρες, η διαχείριση των υπηρεσιών δικαστικής επιτήρησης και επανένταξης μετά την αποφυλάκιση πρέπει να γίνεται σε πιο συστημικό επίπεδο. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει επίγνωση αυτού του ζητήματος. Το 2021 υπογράμμισε την ανάγκη τα κράτη μέλη να βελτιώσουν τη συνέχιση της παροχής υπηρεσιών σε ολόκληρο το φάσμα τους, από τον σωφρονισμό έως και την αποφυλάκιση ¹⁴³. Οι προσπάθειες

¹⁴¹ Radicalisation Awareness Network, 2020a.

¹⁴² Radicalisation Awareness Network, 2020β, σ. 3.

¹⁴³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021.

πρέπει να επικεντρωθούν στην εξασφάλιση της συνέχειας στην ανταλλαγή πληροφοριών, στην αξιολόγηση των κινδύνων, στην παροχή υπηρεσιών αποκατάστασης και επανένταξης.

Όσον αφορά τον κίνδυνο υποτροπής, ο πρώτος χρόνος μετά την αποφυλάκιση είναι κρίσιμος ¹⁴⁴. Γι' αυτό και είναι άκρως σημαντική η παροχή **εντατικής βοήθειας** στη διάρκεια αυτής της περιόδου, και ιδίως κατά τους πρώτους 3 μήνες της μετάβασης. «Ακόμα και σφάλματα επικοινωνίας ή παραλείψεις φαινομενικά ήσσονος σημασίας μπορεί να έχουν σοβαρές συνέπειες. Για παράδειγμα, η αποφυλάκιση ενός ατόμου την Παρασκευή το απόγευμα, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι πολλές υποστηρικτικές επαφές δεν θα είναι διαθέσιμες μέχρι τη Δευτέρα, θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα το άτομο αυτό να αναζητήσει βοήθεια στο εξτρεμιστικό δίκτυο στο οποίο ανήκε πριν φυλακιστεί. Προκειμένου να αποτραπούν τέτοιες παρορμητικές συμπεριφορές, οι δικαστικοί επιμελητές, οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι ειδικοί της πρόληψης και της καταπολέμησης του βίαιου εξτρεμισμού, που διαχειρίζονται τη διαδικασία της αποκατάστασης, πρέπει να είναι διαθέσιμοι όλη την εβδομάδα και 24 ώρες το εικοσιτετράωρο. Ακόμα και αν όλα πηγαίνουν σύμφωνα με το σχέδιο, οι πρώτες ώρες ή ημέρες είναι και οι πιο κρίσιμες, καθώς τότε τα άτομα είναι ιδιαίτερα ευάλωτα» ¹⁴⁵. Η επιτυχία της μετάβασης εξαρτάται εν πολλοίς από την προεργασία που γίνεται στη φυλακή. Οι βασικές πτυχές αυτής της διαδικασίας περιλαμβάνουν την αποτελεσματική ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των φορέων, την ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης με τον δράστη, και τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων στη διαδικασία.

Όπως περιγράφεται στο Κεφάλαιο III, πολλές ΟΚΠ επικεντρώνονται στον σχεδιασμό της αποφυλάκισης και στην επανένταξη μετά την αποφυλάκιση. Ένα από τα πλεονεκτήματα του έργου που προσφέρουν οι ΟΚΠ οι οποίες εργάζονται σε αυτόν τον τομέα είναι ότι, χάρη στην επιχειρησιακή τους ευελιξία, μπορούν να ακολουθούν τον πελάτη σε όλα τα θεσμικά περιβάλλοντα (από τη φυλακή έως και την αποφυλάκιση). Δεδομένου ότι οι ΟΚΠ έχουν πιο περιορισμένη οργανωσιακή δομή, είναι σε θέση να δρουν σχετικά άμεσα, χωρίς τους περιορισμούς που επιβάλλουν οι περίπλοκες γραφειοκρατικές διαδικασίες. Αυτό σημαίνει πως οι εργαζόμενοι τους είναι **διαθέσιμοι** σε ασυνήθιστες ώρες, καθώς και ότι μπορούν να παράσχουν εντατική βοήθεια, όποτε χρειαστεί. Το προσωπικό των ΟΚΠ συχνά εργάζεται τα βράδια ή και τα Σαββατοκύριακα, προκειμένου να υποστηρίξει τους συμμετέχοντες σε ευαίσθητες περιόδους ¹⁴⁶. Οι χειριστές υποθέσεων των ΟΚΠ πολλές φορές μπορούν επίσης να αφιερώσουν περισσότερο χρόνο στη δημιουργία μιας σχέσης με τον κρατούμενο, συγκριτικά με τους δικαστικούς επιμελητές που διορίζονται από το κράτος. Η ύπαρξη **προσωπικού δεσμού** ανάμεσα στον χειριστή της υπόθεσης και τον συμμετέχοντα συμβάλλει τα μέγιστα στο να μην διολισθήσει το άτομο στον βίαιο εξτρεμισμό. Χάρη σε αυτή την προσωπική σχέση, είναι δυνατόν να εντοπιστούν ακόμα και οι πιο απειροελάχιστες αλλαγές συμπεριφοράς, οι οποίες μπορεί να σηματοδοτούν έναν κίνδυνο εκ νέου εμπλοκής.

Οι ΟΚΠ παρουσιάζουν επίσης ορισμένα πλεονεκτήματα στον τομέα της κοινωνικής επανένταξης. Καθώς είναι οργανικά ενταγμένες στις κοινότητες που υπηρετούν, μπορούν να **έχουν πρόσβαση στις άμεσα επηρεαζόμενες κοινότητες** και να κερδίσουν την εμπιστοσύνη τους προκειμένου αυτές να συνεργαστούν μαζί τους. Είναι σε θέση να εμπλέξουν όλους τους σχετικούς ενδιαφερόμενους, ιδίως σημαντικά μέλη του οικογενειακού περιβάλλοντος και της κοινότητας, στη διαδικασία σχεδιασμού της αποφυλάκισης και της επανένταξης, συμβάλλοντας έτσι στη δημιουργία βιώσιμων λύσεων. Οι εργαζόμενοι των ΟΚΠ είναι επίσης διατεθειμένοι να παράσχουν **πρακτική βοήθεια** με θέματα όπως η μεταφορά και η διαμονή, καθώς και η διεκπεραίωση πρακτικών υποθέσεων. Σε ορισμένα πλαίσια, το μόνο **σταθερό σημείο επαφής** του δράστη είναι ο υπάλληλος της ΟΚΠ που διαχειρίζεται την υπόθεση, σε ολόκληρο το φάσμα των διαδικασιών σφραγισμού και δικαστικής επιτήρησης (βλ. μοντέλα εφαρμογής Τύπου Γ και Δ στην Εικόνα 3).

¹⁴⁴ Renard, 2020.

¹⁴⁵ Radicalisation Awareness Network, 2020a, σ. 68.

¹⁴⁶ Radicalisation Awareness Network, 2020a.

Παράλληλα με αυτήν την εντατική βοήθεια, τα προγράμματα που υλοποιούνται από ΟΚΠ έχουν σχεδιαστεί έτσι ώστε να παρέχουν **μακροπρόθεσμη υποστήριξη**, η οποία διαρκεί από 1 έως 2 έτη, ή ενίοτε και περισσότερο. Καθώς ο πελάτης εξοικειώνεται με τη ζωή εκτός φυλακής, οι επαφές σταδιακά αραιώνουν. Ωστόσο, οι χειριστές υποθέσεων παραμένουν διαθέσιμοι για πολύ καιρό, προκειμένου ο πελάτης να μπορεί να απευθυνθεί σε αυτούς σε δύσκολες περιόδους. Προσωπικές κρίσεις (όπως οικογενειακές συγκρούσεις, απώλειες και οικονομικές δυσκολίες) μπορούν να ωθήσουν το άτομο να επιστρέψει στον προηγούμενο τρόπο ζωής του, και να καταφύγει στα δίκτυα στα οποία ανήκε κατά το παρελθόν. Ο στόχος της παρέμβασης σε αυτό το στάδιο είναι να ενισχύσει την ανθεκτικότητα του ατόμου. Αυτός ο τύπος διαθεσιμότητας πολλές φορές ξεπερνά τις δυνατότητες των κρατικών υπαλλήλων.

Κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης, μπορούν να προκύψουν δυσκολίες σε πολλούς τομείς της διυπηρεσιακής συνεργασίας. Μερικές φορές διαταράσσεται η **ροή των πληροφοριών** μεταξύ της διοίκησης του σωφρονιστικού ιδρύματος και της ΟΚΠ¹⁴⁷. Μια ΟΚΠ ανέφερε ότι επειδή οι περισσότερες πληροφορίες που αφορούν την περίοδο σωφρονισμού είναι εμπιστευτικές, οι διαθέσιμες πληροφορίες για το άτομο που αποφυλακίζεται είναι ελάχιστες έως και ανύπαρκτες. Ωστόσο, ορισμένοι εργαζόμενοι των ΟΚΠ δήλωσαν ότι τους βοηθά στη δουλειά τους το να μην έχουν προκαταλήψεις ή υπερβολική πληροφόρηση για τα άτομα με τα οποία ασχολούνται¹⁴⁸. Άλλοι πάλι χειριστές υποθέσεων προτιμούν να έχουν κάποιες πληροφορίες στη διάθεσή τους, έτσι ώστε να μπορούν να εξατομικεύσουν εξαρχής την παρέμβασή τους. Σε κάθε περίπτωση, απαιτούνται σαφή πρωτόκολλα όσον αφορά τη διαχείριση κινδύνου (όπως θα εξηγήσουμε αναλυτικότερα στην επόμενη ενότητα).

(7) Συνεργασία σε υποθέσεις που σχετίζονται με την ασφάλεια

Η συνεργασία σε υποθέσεις που σχετίζονται με την ασφάλεια είναι ένας από τους πιο ευαίσθητους και περίπλοκους τομείς του έργου εξόδου. Η πρωτοβουλία για τη συνεργασία μεταξύ των ΟΚΠ και των υπηρεσιών ασφάλειας μπορεί να αναληφθεί από οποιοδήποτε μέρος, από τη στιγμή που θα προκύψουν προβληματισμοί σχετικά με την ασφάλεια. Οι ΟΚΠ δεν διαθέτουν τα απαραίτητα εφόδια για να δράσουν στον τομέα της ασφάλειας. Ως εκ τούτου, όταν προσδιορίζουν κινδύνους που σχετίζονται με την ασφάλεια, ενημερώνουν την αρμόδια αρχή. Οι ΟΚΠ μπορούν να στραφούν στις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες αν φοβηθούν ότι το άτομο με το οποίο ασχολούνται μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τον εαυτό του (π.χ. λόγω πιθανών αντιποίνων από μέλη της εξτρεμιστικής ομάδας στην οποία ανήκε) ή και άλλους ανθρώπους.

Επιπλέον, η **αξιολόγηση των κινδύνων** αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του έργου εξόδου και αποκατάστασης, που επιτελούν τόσο οι κρατικοί φορείς όσο και οι ΟΚΠ. Ωστόσο, οι διάφοροι φορείς χρησιμοποιούν διαφορετικά εργαλεία αξιολόγησης των κινδύνων. Ταυτόχρονα, οι στόχοι της διαδικασίας αξιολόγησης μπορεί επίσης να διαφέρουν, υπό την έννοια ότι μπορούν να επικεντρώνονται αποκλειστικά στην ασφάλεια ή να αφορούν γενικότερα την επανένταξη. Ως εκ τούτου, είναι πρωταρχικής σημασίας οι συνεργαζόμενοι φορείς να δημιουργήσουν μια κοινή γλώσσα και να αποκτήσουν μια κοινή κατανόηση του τι περιλαμβάνουν οι διαδικασίες αξιολόγησης, καθώς και των μέτρων που χρησιμοποιούνται.

Από την άποψη της ασφάλειας, ένας άλλος σημαντικός τομέας είναι η **περίοδος μετά την αποφυλάκιση**, ειδικά όταν ένας πρώην κρατούμενος θεωρείται υψηλού κινδύνου για υποτροπή. Σε αυτήν την περίπτωση, οι αρχές πρέπει να παρακολουθούν πιο στενά το εν λόγω άτομο, και ενδέχεται να ζητήσουν από τις ΟΚΠ να παράσχουν πληροφορίες σχετικά με την πρόοδο ή τις δραστηριότητες του συμμετέχοντος. Εντούτοις, κάτι τέτοιο θα μπορούσε να αντιβαίνει στις αρχές της προστασίας των δεδομένων και της τήρησης του απορρήτου του συμμετέχοντος. Οι υπηρεσίες ασφαλείας και οι ΟΚΠ πρέπει να θεσπίσουν σαφή πλαίσια συνεργασίας και να ορίσουν επακριβώς τις προσδοκίες όσον αφορά το είδος των πληροφοριών που πρέπει να

¹⁴⁷ Radicalisation Awareness Network, 2022.

¹⁴⁸ Radicalisation Awareness Network, 2022.

κοινοποιούνται και τις συνθήκες στις οποίες αυτό επιτρέπεται. Από τη σκοπιά του συμμετέχοντος, η συνεργασία ή και μόνο η εντύπωση της συνεργασίας με τις αρχές επιβολής του νόμου ή με τις υπηρεσίες πληροφοριών μπορεί να υπονομεύσει την εμπιστοσύνη προς την ΟΚΠ, με τον συνακόλουθο κίνδυνο αυτή να χάσει την αξιοπιστία της και να αποξενωθεί από τον πληθυσμό-στόχο στον οποίο επιθυμεί να προσφέρει τις υπηρεσίες της. Επομένως, η διαφάνεια είναι σημαντική τόσο για τους συμμετέχοντες όσο και για τους κρατικούς φορείς. Οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα πρέπει να κατανοήσουν το νομικό πλαίσιο στο οποίο λειτουργεί η ΟΚΠ (π.χ. σε ποιες περιστάσεις η ΟΚΠ έχει νομική υποχρέωση να υποβάλλει αναφορά).

Η κοινωνική επανένταξη και αποκατάσταση των **επαναπατριζόμενων αλλοδαπών τρομοκρατών μαχητών** βασίζεται σε μια περίπλοκη αλληλεπίδραση παραγόντων που σχετίζονται με τους κρατικούς φορείς, τις ΟΚΠ και το οικογενειακό περιβάλλον. Οι παράγοντες που προσδιορίζονται ως αποφασιστικής σημασίας προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες αυτού του κοινού-στόχου, ταυτόχρονα χωρίς να παραγνωρίζονται τα ζητήματα που σχετίζονται με την ασφάλεια, είναι η κοινοποίηση πληροφοριών σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς (π.χ. πιθανές απειλές για την εθνική ασφάλεια) και η συμμετοχή του οικογενειακού περιβάλλοντος στον επαναπατρισμό των μαχητών, σε όλα τα στάδια, εφόσον αυτό κρίνεται απαραίτητο ¹⁴⁹. Οι επαγγελματίες επισήμαναν ότι «όταν εμπλέκονται ανήλικοι, υπάρχει υψηλός κίνδυνος η συμπεριφορά των γονέων να είναι παραπλανητική, και αυτό προκειμένου να μη χάσουν την επιμέλεια του παιδιού τους» ¹⁵⁰. Εξ ου και είναι πρωταρχικής σημασίας να διενεργείται ενδελεχής αξιολόγηση σε τέτοιες καταστάσεις. Μπορούν να προκύψουν διαφωνίες μεταξύ διαφορετικών φορέων (π.χ. υπηρεσίες για τους νέους και υπηρεσίες ασφάλειας) σχετικά με το ποιες πληροφορίες πρέπει να κοινοποιηθούν, γεγονός που μπορεί δυνητικά να οδηγήσει σε απροθυμία συνεργασίας ¹⁵¹. «Το ζήτημα της ευαισθησίας των δεδομένων θα έπρεπε να συζητείται διεξοδικά μεταξύ όλων των παραγόντων που εμπλέκονται στη διαχείριση των επαναπατριζόμενων (...)» ¹⁵².

V. Συστάσεις προς τους υπευθύνους χάραξης πολιτικής, τους κρατικούς φορείς και τις ΟΚΠ

Ανακεφαλαιώνοντας, οι ΟΚΠ επιτελούν διάφορες λειτουργίες στο πλαίσιο του ρόλου τους στο έργο εξόδου που υλοποιείται σε όλη την Ευρώπη. Μπορούν να καλύψουν τα κενά γνώσεων και ικανοτήτων των κρατικών φορέων, και να παράσχουν υποστήριξη σε διάφορες κατηγορίες κοινού-στόχου, που διαφορετικά μπορεί και να μην λάμβαναν βοήθεια. Έχουν συσσωρεύσει γνώσεις, εμπειρογνωσία και δεξιότητες στο πλαίσιο των παρεμβάσεών τους για τους βίαιους εξτρεμιστές και τα ενδιαφερόμενα άτομα. Οι ΟΚΠ παρέχουν υπηρεσίες εξόδου τόσο εντός του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης όσο και στην ευρύτερη κοινωνία, χρησιμοποιώντας ποικίλες προσεγγίσεις και μεθόδους. Η ανεξαρτησία τους από την κυβέρνηση ενισχύει την αξιοπιστία και τη νομιμότητά τους στα μάτια του κοινού-στόχου τους, και προάγει την καλλιέργεια σχέσεων εμπιστοσύνης με τις επηρεαζόμενες κοινότητες. Εξαιτίας της πιο περιορισμένης οργανωσιακής δομής τους, οι ΟΚΠ διαθέτουν μεγάλη επιχειρησιακή ευελιξία, καθώς και διαθεσιμότητα, γεγονός που τους δίνει τη δυνατότητα να προσφέρουν εντατική βοήθεια σε ευαίσθητες περιόδους. Πολλές παρεμβάσεις που προωθούνται από ΟΚΠ έχουν σχεδιαστεί έτσι ώστε να παρέχουν διαρκή υποστήριξη για μια μεγάλη χρονική περίοδο.

Στο προηγούμενο κεφάλαιο συνοψίστηκαν οι προκλήσεις, τα διδάγματα και οι πρακτικές προς μίμηση όσον αφορά τη συνεργασία ανάμεσα στις ΟΚΠ και τους κρατικούς φορείς στον τομέα του έργου εξόδου. Με βάση

¹⁴⁹ Radicalisation Awareness Network, 2020β.

¹⁵⁰ Radicalisation Awareness Network, 2020β, σ. 4.

¹⁵¹ Radicalisation Awareness Network, 2020β.

¹⁵² Radicalisation Awareness Network, 2020β, σ. 3.

τα συμπεράσματα του παρόντος εγγράφου, μπορούν να διατυπωθούν οι ακόλουθες συστάσεις προς τους υπευθύνους χάραξης πολιτικής, τους κρατικούς φορείς και τις ΟΚΠ.

Συστάσεις προς τους υπευθύνους χάραξης πολιτικής

Συνεργασία με τις ΟΚΠ για τη διαμόρφωση πολιτικών

- Υποστηρίξτε την ανάπτυξη επαγγελματικών προτύπων ποιότητας για το έργο εξόδου, τα οποία θα ενσωματώνουν θεμελιώδεις καθολικές αρχές, όπως η εμπιστευτικότητα, η ανάπτυξη σχέσεων και η οικοδόμηση εμπιστοσύνης, η διαφάνεια, η κεντρική φιλοσοφία, οι μέθοδοι και τα βήματα της διαδικασίας συμβουλευτικής, η ασφάλεια και η προστασία, οι δεοντολογικές και οι νομικές υποχρεώσεις, η προστασία των δεδομένων και η ιδιωτικότητα, οι δεξιότητες και ο επαγγελματισμός των απασχολούμενων στο έργο εξόδου, η διασφάλιση της ποιότητας και η επίβλεψη.
- Εξασφαλίστε τη συμμετοχή κατάλληλων ΟΚΠ και επαγγελματιών πρώτης γραμμής κατά τον σχεδιασμό ή την επανεξέταση μιας εθνικής στρατηγικής ή/και ενός σχεδίου δράσης για την πρόληψη και την καταπολέμηση του βίαιου εξτρεμισμού.
- Χρηματοδοτήστε έρευνες και επιτόπιες μελέτες για τον εντοπισμό αναδυόμενων απειλών και τάσεων, βάσει των οποίων μπορεί να επικαιροποιηθεί η πολιτική ¹⁵³.
- Θεσπίστε ένα σαφές νομικό πλαίσιο για την κοινοποίηση πληροφοριών μεταξύ των διαφορετικών φορέων που διαχειρίζονται υποθέσεις εξόδου, το οποίο θα βασίζεται σε σαφείς εντολές.
- Παράσχετε κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζονται οι κανονισμοί για την προστασία των δεδομένων (π.χ. ΓΚΠΔ) στο έργο εξόδου.
- Συνεργαστείτε με το RAN Policy Support, που παρέχει υποστήριξη στην εφαρμογή βασικών πολιτικών στο επίπεδο της ΕΕ ¹⁵⁴.
- Βεβαιωθείτε ότι το πλαίσιο πολιτικής περιλαμβάνει τη βιώσιμη όσο και ευέλικτη χρηματοδότηση των ΟΚΠ που συμμετέχουν στο έργο εξόδου, βρίσκοντας τη χρυσή τομή ανάμεσα στην υποχρέωση λογοδοσίας και την αυτονομία των ΟΚΠ.
- Ενθαρρύνετε τις ΟΚΠ να ικανοποιούν τα βασικά κριτήρια διαφάνειας. Δημιουργήστε σαφείς υποχρεώσεις λογοδοσίας, προκειμένου να διασφαλίζονται η διαφάνεια και ο επαγγελματισμός των ΟΚΠ.

Συνεργασία με τις ΟΚΠ για ζητήματα χρηματοδότησης και βιωσιμότητας

- Εξασφαλίστε μακροπρόθεσμη, σταθερή χρηματοδότηση για τις ΟΚΠ που παρέχουν έργο εξόδου.
- Μειώστε τις διοικητικές διατυπώσεις που απαιτούνται για την υποβολή αιτήσεων για επιχορήγηση, καθώς και για τη διαχείριση της επιχορήγησης από τις ΟΚΠ.
- Κατά την παροχή χρηματοδότησης, επιτρέψτε κάποια ευελιξία στον προϋπολογισμό, έτσι ώστε το έργο των ΟΚΠ να μπορεί να προσαρμοστεί στις πραγματικές απαιτήσεις, σε περίπτωση που προκύψουν αλλαγές στις κατηγορίες κοινού-στόχου ή στις ανάγκες τους.
- Κατά τον σχεδιασμό των επιχορηγήσεων, εξασφαλίστε πρόσθετες πηγές χρηματοδότησης τόσο για την παραγωγή γνώσεων όσο και για την κοινοποίηση των γνώσεων που έχουν αποκτηθεί.
- Κατά τον σχεδιασμό των επιχορηγήσεων, ενθαρρύνετε τη συνεργασία μεταξύ των ΟΚΠ, καθώς οι δραστηριότητές τους συχνά αλληλοσυμπληρώνονται.

Συνεργασία με τις ΟΚΠ για την ανάπτυξη ικανοτήτων

¹⁵³ Πιο συγκεκριμένα, ανατρέξτε στο Ankara Memorandum on Good Practices for a Multi-Sectoral Approach to Countering Violent Extremism, Good Practice 2 (Μνημόνιο της Άγκυρας σχετικά με τις καλές πρακτικές για μια πολυτομεακή προσέγγιση στην καταπολέμηση του βίαιου εξτρεμισμού, Καλή πρακτική 2) (2013)· και στο Abu Dhabi Memorandum on Good Practices for Education and Countering Violent Extremism, Good Practice 5 (Μνημόνιο του Άμπου Ντάμπι σχετικά με τις καλές πρακτικές για την εκπαίδευση και την καταπολέμηση του βίαιου εξτρεμισμού, Καλή πρακτική 5) (2014).

¹⁵⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, χ.χ. RAN Policy Support.

- Αξιολογήστε τις υπάρχουσες κρατικές ικανότητες και τους πόρους, και προσδιορίστε τα κενά που πρέπει να καλυφθούν. Σκεφτείτε κατά πόσο οι ΟΚΠ μπορούν να καλύψουν αυτές τις ανάγκες.
- Κατά τη σύναψη συνεργασιών που αφορούν το έργο εξόδου, προσδιορίστε και ενισχύστε τις υπάρχουσες δομές και τους φορείς, προκειμένου να εξοικονομήσετε χρόνο και πόρους.
- Κατά τη σύναψη συνεργασιών που αφορούν το έργο εξόδου, δημιουργήστε πρότυπα και δομικές απαιτήσεις για την αξιολόγηση των δυνητικών οργανώσεων-εταίρων από την κοινωνία των πολιτών (ΟΚΠ). Θεσπίστε βασικές διαδικασίες ελέγχου που θα χαρακτηρίζονται από διαφάνεια.
- Αν δεν υπάρχουν ΟΚΠ με εμπειρογνώσια στο έργο εξόδου, εξετάστε το ενδεχόμενο εκπαίδευσης μιας ΟΚΠ με σημαντική εμπειρία σε συναφείς τομείς (εργασία στον τομέα της νεολαίας, επανένταξη παραβατών, κοινωνικό έργο, ανθρωπιστικό έργο κ.λπ.).

Συνεργασία με τις ΟΚΠ για την ανταλλαγή γνώσεων

- Δημιουργήστε πλατφόρμες για την ανταλλαγή γνώσεων μεταξύ των ΟΚΠ, των κρατικών φορέων και των υπευθύνων χάραξης πολιτικής.
- Χρηματοδοτήστε τις προσπάθειες παραγωγής και διάδοσης γνώσεων, προκειμένου να δημιουργηθούν περισσότερα τεκμηριωμένα προγράμματα.
- Επικοινωνείτε τακτικά με τις ΟΚΠ και τους κρατικούς φορείς, προκειμένου να ενημερώνεστε εγκαίρως για τις τελευταίες εξελίξεις. Προσκαλέστε τις/τους να παρουσιάσουν το έργο τους.
- Συμμετέχετε σε θεματικές συναντήσεις ομάδων εργασίας, διαδικτυακά σεμινάρια και νέες μορφές συνεργασίας (π.χ. προγράμματα ανταλλαγής επαγγελματιών)¹⁵⁵.

Συνεργασία με τις ΟΚΠ για παραπομπές υποθέσεων, διαχείριση υποθέσεων και υποθέσεις που σχετίζονται με την ασφάλεια

- Επιβλέπετε τους κανονισμούς και τα πρωτόκολλα που διέπουν την κοινοποίηση πληροφοριών μεταξύ των κρατικών φορέων, των ενδιαφερόμενων και των ΟΚΠ.
- Δημιουργήστε συστήματα ή πλατφόρμες συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκόμενων κρατικών φορέων και των ΟΚΠ. Παράσχετε το διαρθρωτικό πλαίσιο και το νομικό πλαίσιο, που είναι απαραίτητα για τη διυπηρεσιακή συνεργασία και για την παραπομπή υποθέσεων.

Συστάσεις προς τους κρατικούς φορείς

Συνεργασία με τις ΟΚΠ για την ανάπτυξη ικανοτήτων

- Όποτε αυτό είναι εφικτό, εμπλέκετε τις ΟΚΠ στην ανάπτυξη πολιτικών και προγραμμάτων: διερευνήστε τις ικανότητες που διαθέτουν και τους πόρους που χρειάζονται για να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα ή να συνεργαστούν με αυτό.
- Καταρτίστε πρότυπα αξιολόγησης που θα σας βοηθήσουν να προσδιορίσετε ποιες ΟΚΠ διαθέτουν το κατάλληλο προφίλ για να συνάψετε μαζί τους εταιρική σχέση. Αξιολογήστε τις υποψήφιες οργανώσεις-εταίρους με βάση τις ικανότητες, το προσωπικό και τη χρηματοδότησή τους, καθώς και τη διαφάνεια και την αξιοπιστία τους.
- Όταν συνεργάζεστε με ΟΚΠ στο έργο εξόδου, να είστε διαφανείς: ορίστε με σαφήνεια τους στόχους της παρέμβασης, ποιο είναι το κοινό-στόχος και ποιες υπηρεσίες προσφέρονται. Καθορίστε τους τομείς ικανοτήτων, όπως ηγεσία και ανάπτυξη, προσωπικό και διασφάλιση της ποιότητας¹⁵⁶.
- Εντοπίστε τα πρόσωπα με ρυθμιστικό ρόλο στην κοινότητα (gatekeepers), προκειμένου να σας παράσχουν πληροφορίες σχετικά με τις ανάγκες και τους πόρους της, έτσι ώστε να αναπτύξετε τις ανάλογες ικανότητες για την κάλυψη αυτών των αναγκών.
- Υποστηρίξτε την ανάπτυξη θεμελιωδών καθολικών αρχών που θα διέπουν τη συνεργασία, και οι οποίες θα περιλαμβάνουν πτυχές όπως η εμπιστευτικότητα, η ανάπτυξη σχέσεων και η οικοδόμηση

¹⁵⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021, *Strategic orientations on a coordinated EU approach to prevention of radicalisation for 2021*.

¹⁵⁶ Koehler, 2020.

εμπιστοσύνης, η διαφάνεια, η ασφάλεια και η προστασία, οι δεοντολογικές και οι νομικές υποχρεώσεις, η προστασία των δεδομένων και η ιδιωτικότητα, η διασφάλιση της ποιότητας.

Συνεργασία με τις ΟΚΠ για την ανταλλαγή γνώσεων και την ανάπτυξη σχέσεων

- Βεβαιωθείτε ότι το προσωπικό των κρατικών φορέων γνωρίζει τις ΟΚΠ που δραστηριοποιούνται ενεργά σε αυτό το πεδίο, και ότι είναι διατεθειμένο να τις συμβουλευτεί. Ενθαρρύνετε την ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ υπηρεσιών, οι οποίες υπερβαίνουν το διαπροσωπικό επίπεδο, προκειμένου να αποφύγετε την απώλεια γνώσεων που συμβαίνει εξαιτίας των αλλαγών στο προσωπικό.
- Προωθήστε τον διάλογο και οργανώστε προσωπικές συναντήσεις σε τακτά διαστήματα, καθώς και εκδηλώσεις δικτύωσης, για να ενθαρρύνετε την ανάπτυξη σχέσεων ανάμεσα στο προσωπικό των ΟΚΠ και τους κρατικούς υπαλλήλους που εργάζονται στον τομέα του έργου εξόδου (π.χ. σωφρονιστικό προσωπικό, κοινωνικοί λειτουργοί, εκπαιδευτές).
- Αναθέστε σε ΟΚΠ να εκπαιδεύσουν το προσωπικό, προκειμένου να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση αλλά και η κατανόηση των διαδικασιών ριζοσπαστικοποίησης. Επίσης, προκειμένου αυτό να αποκτήσει γνώσεις και δεξιότητες που θα το βοηθήσουν να εργάζεται αποτελεσματικά με ομάδες όπως οι βίαιοι εξτρεμιστές.

Συνεργασία με τις ΟΚΠ για παραπομπές υποθέσεων

- Προσδιορίστε ποιες ΟΚΠ μπορούν να αναλάβουν υποθέσεις τις οποίες οι κρατικοί φορείς (αστυνομία, σωφρονιστικά ιδρύματα, υπηρεσίες δικαστικής επιτήρησης και δήμοι) παραπέμπουν σε άλλους επαγγελματίες όταν απαιτείται έργο εξόδου, και ενημερώστε σχετικά τους υπαλλήλους. Δημιουργήστε σημεία επαφής και κανάλια πληροφόρησης, για να διευκολύνετε την παραπομπή υποθέσεων βίαιων εξτρεμιστών σε ΟΚΠ.
- Αναθέστε επισήμως το έργο εξόδου στις κατάλληλες ΟΚΠ, και παράσχετε τους πρόσβαση στα άτομα που αυτό αφορά, προκειμένου να μπορέσουν να συνεργαστούν με τους αρμόδιους κρατικούς φορείς (αστυνομία, σωφρονιστικά ιδρύματα, υπηρεσίες δικαστικής επιτήρησης και δήμους).
- Διατηρήστε ενεργή την εταιρική σχέση με τις ΟΚΠ που προσφέρουν υπηρεσίες εξόδου, προκειμένου να διασφαλίσετε τη συνεχιζόμενη συνεργασία και παραπομπή υποθέσεων.

Συνεργασία με τις ΟΚΠ για τη διυπηρεσιακή διαχείριση υποθέσεων

- Αποσαφηνίστε τους ρόλους, τις αρμοδιότητες, τις προσδοκίες και τη συμβολή του κάθε παράγοντα που συμμετέχει στη διυπηρεσιακή διαχείριση υποθέσεων.
- Δώστε στους συνεργαζόμενους εταίρους τον χρόνο και τον χώρο που χρειάζονται για να γνωριστούν και να εξοικειωθούν ο ένας με τις δραστηριότητες του άλλου, προκειμένου να προωθήσετε την ανάπτυξη σχέσεων και την οικοδόμηση εμπιστοσύνης.
- Δημιουργήστε πλατφόρμες, κανάλια επικοινωνίας, πρωτόκολλα και επαγγελματικά δίκτυα, που θα χρησιμοποιηθούν ως βάση για τη διυπηρεσιακή διαχείριση υποθέσεων.
- Προβείτε στις αναγκαίες διευθετήσεις, έτσι ώστε όλοι οι επαγγελματίες (εργαζόμενοι των ΟΚΠ και κρατικοί υπάλληλοι) που εργάζονται στην ίδια υπόθεση να μπορούν να παρευρίσκονται στις τακτικές συναντήσεις (π.χ. στις διασκέψεις για την υπόθεση).
- Παράσχετε σαφείς κατευθυντήριες γραμμές και ρουτίνες σχετικά με την κοινοποίηση πληροφοριών μεταξύ των εμπλεκόμενων επαγγελματιών, προκειμένου να εξασφαλίσετε στους συμμετέχοντες στο πρόγραμμα την αποτελεσματική συνεργασία και την τήρηση της εμπιστευτικότητας. Βεβαιωθείτε ότι οι πληροφορίες συλλέγονται με δεοντολογικό τρόπο και σύμφωνα με τα καθιερωμένα πρότυπα.
- Συγχρονίστε τις αξιολογήσεις των κινδύνων και των αναγκών, τις οποίες διενεργεί κάθε θεσμικός εταίρος, προκειμένου να διασφαλίσετε την κοινή κατανόηση των μέτρων και των διαδικασιών αξιολόγησης.

Συνεργασία με τις ΟΚΠ για την επανένταξη μετά την αποφυλάκιση

- Εξασφαλίστε τη συνέχεια της υποστήριξης μετά την αποφυλάκιση εμπλέκοντας τις σχετικές ΟΚΠ στην παροχή υπηρεσιών εξόδου.
- Εμπλέξτε τις ΟΚΠ που παρέχουν έργο εξόδου στο στάδιο του σχεδιασμού της αποφυλάκισης, προκειμένου να διασφαλίσετε την ομαλή μετάβαση από τη φυλακή στη δικαστική επιτήρηση.
- Αναπτύξτε πρότυπα για την παρακολούθηση και την υποστήριξη μετά την αποφυλάκιση, κατά προτίμηση σε συνεργασία με τις οργανώσεις-εταίρους από την κοινωνία των πολιτών (ΟΚΠ), προκειμένου να καθιερώσετε ρουτίνες και πρωτόκολλα βοήθειας για την περίοδο μετά την αποφυλάκιση.
- Καλλιεργήστε και διατηρήστε κλίμα εμπιστοσύνης και διαφάνειας, κατά την περίοδο μετά την αποφυλάκιση, στις σχέσεις ανάμεσα στο σωφρονιστικό προσωπικό, το προσωπικό δικαστικής επιτήρησης και αυτό της ΟΚΠ, οργανώνοντας συναντήσεις και παρέχοντας τις σχετικές πληροφορίες.

Συνεργασία με τις ΟΚΠ για υποθέσεις που σχετίζονται με την ασφάλεια

- Στο πλαίσιο της διυπηρεσιακής διαχείρισης υποθέσεων, εξασφαλίστε ότι όλοι οι θεσμικοί εταίροι κατανοούν με τον ίδιο τρόπο την αξιολόγηση των κινδύνων και των αναγκών.
- Στο πλαίσιο της διυπηρεσιακής διαχείρισης υποθέσεων, συζητήστε τους ρόλους, τις αρμοδιότητες και τα όρια των ΟΚΠ όσον αφορά την επισήμανση και τη διαχείριση υποθέσεων που σχετίζονται με την ασφάλεια.
- Δημιουργήστε κανάλια επικοινωνίας και πρωτόκολλα που μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι ΟΚΠ για να επισημάνουν ανησυχίες που σχετίζονται με την ασφάλεια. Αν χρειαστεί, παράσχετε συμβουλές, αξιολογήστε τους κινδύνους για την ασφάλεια και διαχειριστείτε τους.
- Συνεργαστείτε με τις ΟΚΠ στις περιπτώσεις που ο συμμετέχων στο πρόγραμμα χρειάζεται προστασία (π.χ. από αντίποινα μελών της εξτρεμιστικής ομάδας στην οποία ανήκε), καθώς και αν ο ίδιος αποτελεί δυνητικό κίνδυνο για άλλους ανθρώπους.

Συστάσεις προς τους επαγγελματίες των ΟΚΠ

Συνεργασία με υπευθύνους χάραξης πολιτικής για τη διαμόρφωση πολιτικών

- Απευθυνθείτε σε τοπικούς και κρατικούς υπευθύνους χάραξης πολιτικής, κρατικούς φορείς και άλλους ενδιαφερόμενους, προκειμένου να δημιουργήσετε συνδέσεις και ευκαιρίες για συνεργασία.
- Ενημερώστε τους υπευθύνους χάραξης πολιτικής και τους κρατικούς φορείς σχετικά με την ΟΚΠ, τις υπηρεσίες και την προσέγγισή της. Παράσχετε ενημερωτικό υλικό στο οποίο θα παρουσιάζεται το έργο της ΟΚΠ (π.χ. φυλλάδια, σύντομες παρουσιάσεις με τη χρήση γραφικών, ιστότοπους).
- Γνωρίστε τους υπευθύνους χάραξης πολιτικής της χώρας, προκειμένου να ανταλλάξετε μαζί τους πληροφορίες σχετικά με τα επίκαιρα γεγονότα και τις προκλήσεις.

Ανταλλαγή γνώσεων και ανάπτυξη σχέσεων με τους κρατικούς φορείς

- Εξετάστε το ενδεχόμενο να αφιερώσετε χρόνο και να καταβάλετε προσπάθειες προκειμένου να επισημοποιήσετε τις αποκτημένες γνώσεις, δημιουργώντας δημοσιεύσεις, παρέχοντας κατάρτιση, ή διαδίδοντας με άλλους τρόπους τόσο θεωρητικές όσο και πρακτικές γνώσεις.
- Φερθείτε προνοητικά και εξοικειώστε τους κρατικούς φορείς με το έργο της ΟΚΠ δημιουργώντας ευκαιρίες για ανταλλαγή γνώσεων (π.χ. εκδηλώσεις δικτύωσης και κατάρτισης). Παρουσιάστε το

επαγγελματικό και θεσμικό υπόβαθρο της ΟΚΠ, προκειμένου να αναδείξετε τις ικανότητες και τις υπηρεσίες σας σε άλλους ενδιαφερόμενους¹⁵⁷.

- Χαρτογραφήστε τις ανάγκες των κρατικών φορέων και παράσχετε τους την ανάλογη κατάρτιση.
- Εξετάστε το ενδεχόμενο να χρησιμοποιήσετε προσεγγίσεις «εκπαίδευσης του εκπαιδευτή», προκειμένου να προσφέρετε στους εργαζόμενους σε κρατικούς φορείς (όπως το σωφρονιστικό προσωπικό και οι κοινωνικοί λειτουργοί) καλύτερα εφόδια για την καταπολέμηση του βίαιου εξτρεμισμού.

Συνεργασία με κρατικούς φορείς για παραπομπή υποθέσεων

- Καταβάλετε στρατηγικές προσπάθειες προκειμένου να γίνει γνωστό το έργο της ΟΚΠ και να αναπτύξετε σχέσεις με τους κρατικούς υπαλλήλους που θα μπορούσαν να παραπέμπουν βίαιους εξτρεμιστές σε εσάς.
- Βεβαιωθείτε ότι υπάρχει μια δομημένη διαδικασία εισαγωγής και παράδοσης καθηκόντων, σε περίπτωση αλλαγών στο προσωπικό/στις θέσεις εργασίας.
- Εκπαιδεύστε τους κρατικούς φορείς που ενδέχεται να σας παραπέμπουν υποθέσεις σχετικά με το έργο εξόδου, τον ρόλο και τη συμβολή τους.

Διυπηρεσιακή συνεργασία

- Αποσαφηνίστε τους ρόλους, τις αρμοδιότητες, τις προσδοκίες και τη συμβολή του κάθε παράγοντα που συμμετέχει στη διυπηρεσιακή διαχείριση υποθέσεων.
- Δώστε στους συνεργαζόμενους εταίρους τον χρόνο και τον χώρο που χρειάζονται για να γνωριστούν και να εξοικειωθούν ο ένας με τις δραστηριότητες του άλλου, προκειμένου να προωθήσετε την ανάπτυξη σχέσεων και την οικοδόμηση εμπιστοσύνης.
- Δημιουργήστε πλατφόρμες, κανάλια επικοινωνίας, πρωτόκολλα και επαγγελματικά δίκτυα, που θα χρησιμοποιηθούν ως βάση για τη διυπηρεσιακή διαχείριση υποθέσεων.
- Προβείτε στις αναγκαίες διευθετήσεις, έτσι ώστε όλοι οι επαγγελματίες (εργαζόμενοι των ΟΚΠ και κρατικοί υπάλληλοι) που εργάζονται στην ίδια υπόθεση να μπορούν να παρευρίσκονται στις τακτικές συναντήσεις (π.χ. στις διασκέψεις για την υπόθεση).
- Παράσχετε σαφείς κατευθυντήριες γραμμές και ρουτίνες σχετικά με την κοινοποίηση πληροφοριών μεταξύ των εμπλεκόμενων επαγγελματιών, προκειμένου να εξασφαλίσετε στους συμμετέχοντες στο πρόγραμμα την αποτελεσματική συνεργασία και την τήρηση της εμπιστευτικότητας. Βεβαιωθείτε ότι οι πληροφορίες συλλέγονται με δεοντολογικό τρόπο και σύμφωνα με τα καθιερωμένα πρότυπα.
- Εξασφαλίστε ότι όλοι οι θεσμικοί εταίροι κατανοούν με τον ίδιο τρόπο την αξιολόγηση των κινδύνων και των αναγκών.

Συνεργασία στην παρακολούθηση μετά την αποφυλάκιση

- Καλλιεργήστε και διατηρήστε κλίμα εμπιστοσύνης και διαφάνειας, κατά την περίοδο μετά την αποφυλάκιση, στις σχέσεις τόσο με τους συμμετέχοντες όσο και με τους κρατικούς υπαλλήλους, κοινοποιώντας σχετικές πληροφορίες και εξασφαλίζοντας την τακτική επαφή ανάμεσα στο σωφρονιστικό προσωπικό, το προσωπικό των ΟΚΠ, τους κοινωνικούς λειτουργούς και τους υπόλοιπους υπαλλήλους που εργάζονται σε κάθε υπόθεση.

Συνεργασία σε περιστατικά που σχετίζονται με την ασφάλεια

- Στο πλαίσιο της διυπηρεσιακής διαχείρισης υποθέσεων, εξασφαλίστε ότι όλοι οι θεσμικοί εταίροι κατανοούν με τον ίδιο τρόπο την αξιολόγηση των κινδύνων και των αναγκών.
- Στο πλαίσιο της διυπηρεσιακής διαχείρισης υποθέσεων, συζητήστε τους ρόλους, τις αρμοδιότητες, τα νομικά/επαγγελματικά όρια και τις υποχρεώσεις των ΟΚΠ όσον αφορά την επισήμανση και τη διαχείριση υποθέσεων που δυνητικά αποτελούν απειλή για την ασφάλεια.

¹⁵⁷ Emser, Rupp, Uhlmann, 2019.

Περαιτέρω μελέτη

Koehler, D. (2017). *Structural quality standards for work to intervene with and counter violent extremism*. Counter Extremism Network Coordination Unit (ΚΡΕΒΩ) http://girds.org/file_download/23/final-handbook-quality-standards.pdf

Radicalisation Awareness Network (Δίκτυο Ευαισθητοποίησης για τη Ριζοσπαστικοποίηση). (2017). *Setting up an exit intervention*. Ex post paper (Ex post έγγραφο). RAN Exit. https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/ed8d2edd-98a9-4fcb-9c17-fdec22e60673_en

Radicalisation Awareness Network. (2020). *Rehabilitation Manual: Rehabilitation of radicalised and terrorist offenders for first-line practitioners*. RAN. <https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/cdd4f566-f433-4>

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Andersson Elffers Felix. (2018). *Evaluation of Forsa and the Family Support Centre. Evaluation on behalf of the National Coordinator for Security and Counterterrorism (NCTV)*. Ουτρέχτη: Andersson Elffers Felix. <https://www.landelijksteunpuntextremisme.nl/mediadepot/1702325ce56c/EvaluationofForsaandtheFamilySupportCentre.pdf>
- Basra, R., & Neumann, P. (2020). *Prisons and Terrorism: Extremist Offender Management in 10 European Countries*. International Centre for the Study of Radicalisation. https://icsr.info/wp-content/uploads/2020/07/ICSR-Report-Prisons-and-Terrorism-Extremist-Offender-Management-in-10-European-Countries_V2.pdf
- Biffi, E. (2021). *The potential of restorative justice in cases of violent extremism and terrorism*. Radicalisation Awareness Network. https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/61c13fce-08f4-435c-bee4-14bf722bd3be_en
- Bjørge, T., van Donselaar, J., & Grunenberg, S. (2009). Exit from right-wing extremist groups: Lessons from disengagement programmes in Norway, Sweden and Germany. Στο T. Bjørge & J. Horgan (επιμ.) *Leaving Terrorism Behind. Individual and collective disengagement*. Routledge.
- Christensen, T. W. (2019). Civil actors' role in deradicalisation and disengagement initiatives: When trust is essential. Στο S. J. Hansen & S. Lid (επιμ.) *Routledge Handbook of Deradicalisation and Disengagement*. Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781315387420/routledge-handbook-deradicalisation-disengagement-stig-jarle-hansen-stian-lid?refId=0fd513e2-c92d-401f-abaa-f60058334fdf&context=ubx>
- Christensen, T. W. (2015). *A Question of Participation – Disengagement from the Extremist Right: A case study from Sweden*. Ρόσκιλε: Roskilde Universitet. [https://pure.au.dk/portal/da/persons/tina-wilchen-christensen\(574ffbfd-37e0-418d-81f1-58f8e069c7e3\)/publications/a-question-of-participation--disengagement-from-the-extremist-right\(73fc3dd3-1b8d-414a-a792-78996fa99202\)/export.html](https://pure.au.dk/portal/da/persons/tina-wilchen-christensen(574ffbfd-37e0-418d-81f1-58f8e069c7e3)/publications/a-question-of-participation--disengagement-from-the-extremist-right(73fc3dd3-1b8d-414a-a792-78996fa99202)/export.html)
- Clark, M. (2019). Motivational Interviewing for Deradicalization: Increasing the Readiness to Change. *Journal for Deradicalization*, (20), 47-74 <https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/245>
- Costa, V., Liberado, P., Esgalhado, G., Cunha, A. I., & das Neves, P. (2021). One size does not fit all: Exploring the characteristics of exit programmes in Europe, *Journal for Deradicalization*, (28), 1–38. <https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/487>
- Confederation of European Probation (Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής). (χ.χ.). *Neustart Austria: private organization in public probation*. CEP. Ανακτήθηκε 25 Απριλίου 2022, από <https://www.cep-probation.org/neustart-austria-private-organization-in-public-probation/>
- Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή Υπουργών. (2021). *Recommendation CM/Rec(2021)7 of the Committee of Ministers to Member States on measures aimed at protecting children against radicalisation for the purpose of terrorism*. https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectId=0900001680a4397d
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2014). *Αναθεωρημένη στρατηγική της ΕΕ για την καταπολέμηση της*

ριζοσπαστικοποίησης και της στρατολόγησης στην τρομοκρατία. Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9956-2014-INIT/el/pdf>

Emser, C., Rupp, T., Uhlmann, M. (2019). *Counselling work in tertiary prevention of Islamist extremism – challenges and approaches*. International Expert Workshop, Βερολίνο, 19-20 Μαρτίου 2019. Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Μετανάστευσης και Προσφύγων (BAMF, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge) https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Forschung/workshopdokumentation-qualifizierungslehrgang-tertiaerpraevention.pdf?__blob=publicationFile&v=5

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2021). *Strategic orientations on a coordinated EU approach to prevention of radicalisation for 2021*. https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2021-02/2021_strategic_orientations_on_a_coordinated_eu_approach_to_prevention_of_radicalisation.pdf

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (χ.χ.). *RAN Policy Support*. Ανακτήθηκε 25 Απριλίου 2022, από https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/ran-policy-support_en

Figlesthler, C. & Schau, K. (2020). Zwischen Kooperation und Grenzziehung – Aushandlungen von Sicherheitsbehörden und Akteur*innen Sozialer Arbeit in der Radikalisierungsprävention. (Μεταξύ συνεργασίας και χάραξης ορίων — Διαπραγματεύσεις ανάμεσα σε φορείς που σχετίζονται με την ασφάλεια και κοινωνικούς φορείς στο πλαίσιο της πρόληψης της ριζοσπαστικοποίησης). *Soziale Passagen*, 12(2), 421-439. Springer Link. <https://link.springer.com/article/10.1007/s12592-020-00356-z>

Figlesthler, C., Schau, K., Bischoff, U., & M. Rosenkranz (2021). Schwerpunktbericht 2020: Entwicklungen, Handlungspraxen und Herausforderungen im Feld der Austiegs- und Distanzierungsarbeit – Wissenschaftliche Begleitung Handlungsberiech Land im Bundesprogramm „Demokratie leben!“ in der Förderphase 2020 bis 2024. *Deutsches Jugendinstitut e.V.* https://www.dji.de/fileadmin/user_upload/DemokratieLeben/Schwerpunktbericht_2020_%20Ausstiegs-_und_Distanzierungsarbeit.pdf

Global Counterterrorism Forum (Παγκόσμιο Φόρουμ κατά της Τρομοκρατίας). (2014). *Abu Dhabi Memorandum on Good Practices for Education and Countering Violent Extremism*. GCTF. https://www.thegctf.org/documents/10162/159880/14Sept19_GCTF+Abu+Dhabi+Memorandum.pdf.

Global Counterterrorism Forum. (2013). *Ankara Memorandum on Good Practices for a Multi-Sectoral Approach to Countering Violent Extremism*. GCTF. https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/Good%20Practices%20for%20Multi-Sectoral%20Approach%20to%20CVE-GCTF%20Report_0.pdf

Hecker, M. (2021). *Once a Jihadist, Always a Jihadist? A Deradicalisation Program Seen from the Inside*. Focus stratégique, Τεύχος 102 bis, Φεβρουάριος 2021. Security Studies Center (Ifri). https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/hecker_once_a_djihadist_always_a_djihadist_2021.pdf

Koehler, D. (2020). *Stand-Alone De-radicalisation Programme Evaluation Tool for Stakeholders*. Dialogue about Radicalisation and Equality. https://www.dare-h2020.org/uploads/1/2/1/7/12176018/dare-de-radicalisation_evaluation_tool.pdf

Koehler, D. (2017α). *Understanding Deradicalization: Methods, Tools and Programs for Countering Violent Extremism*. Routledge.

Koehler, D. (2017β). *Structural quality standards for work to intervene with and counter violent*

Extremism: A handbook for practitioners, state coordination units and civil society programme implementers in Germany. Counter Extremism Network Coordination Unit (KPEBW).
http://girds.org/file_download/23/final-handbook-quality-standards.pdf

Koehler, D. (2015). Family Counselling, De-radicalization and Counter-Terrorism: The Danish and German programs in context. Στο S. Zeiger, A. Aly, P. R. Neumann, H. El Said, M. Zeuthen, P. Romaniuk, M. Y. Omelicheva, J. O. Ellis, A. P. Schmid, K. Lucas, T. K. Samuel, C. R. Jones, O. Lynch, I. Marchand, M. Denov, D. Koehler, M. J. Williams, J. G. Horgan, W. P. Evans, & S. Weine (επιμ.) *Countering violent extremism: Developing an evidence-base for policy and practice.* Hedayah και Curtin University.
<https://apo.org.au/node/57458>

Korn, J. (2016). European CVE Strategies from a Practitioner's Perspective. *The annals of the American academy of political and social science*, 668(1), 180-197. <https://doi.org/10.1177/0002716216671888>

Organization for Security and Co-operation in Europe (Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη). (2020). *A Whole-of-Society Approach to Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization That Lead to Terrorism: A Guidebook for Central Asia.* OSCE.
https://www.osce.org/files/f/documents/a/7/444340_0.pdf.

Radicalisation Awareness Network. (2022). *RAN Study Visit to Paris on 'Effective management of the prison-exit continuum'*. Conclusion paper (Έγγραφο συμπερασμάτων). RAN. https://ec.europa.eu/home-affairs/whats-new/publications/ran-study-visit-paris-effective-management-prison-exit-continuum-online-event-07-08-december-2021_en

Radicalisation Awareness Network. (2020α). *Rehabilitation Manual: Rehabilitation of radicalised and terrorist offenders for first-line practitioners.* RAN. <https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/cdd4f566-f433-4>

Radicalisation Awareness Network. (2020β). *Digital study visit – Returnee coordinators in Germany: visit to Hesse and Berlin.* Conclusion paper (Έγγραφο συμπερασμάτων). RAN. https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/a366e1a4-003e-4ac0-b945-89832ed0bf35_en?filename=ran_conclusion_paper_study_visit_returnee_coordinators_en.pdf

Radicalisation Awareness Network. (2020c). *The role of restorative justice in preventing and responding to violent extremism.* Ex post paper (Ex post έγγραφο). RAN RVT και RAN EXIT. https://ec.europa.eu/home-affairs/pages/page/ran-rvt-ran-exit-role-restorative-justice-preventing-and-responding-violent-extremism-dublin-03-04_en

Radicalisation Awareness Network. (2019). *RAN Collection of Approaches and Practices: Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism.* RAN. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-best-practices/docs/ran_collection-approaches_and_practices_en.pdf

Radicalisation Awareness Network. (2018). *The challenge of resocialisation: Dealing with radicalised individuals during and after imprisonment.* Ex post paper (Ex post έγγραφο). RAN. https://www.rcc.int/swp/download/docs/ran_pp_dealing_with_radicalised_individuals_06_112018_en.pdf/5a73d4d75500ff766f25b0729d926249.pdf

Radicalisation Awareness Network. (2017). *Setting up an exit intervention*. Ex post paper (Ex post έγγραφο). RAN Exit. https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/ed8d2edd-98a9-4fcb-9c17-fdec22e60673_en

Radicalisation Awareness Network. (2016). *Working group meeting – Multi-agency cooperation*. Ex post paper (Ex post έγγραφο). RAN P&P. [ran_p-p_multiagency_cooperation_around_radicalised_offenders_stockholm_24-25022016_en.pdf](https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/ed8d2edd-98a9-4fcb-9c17-fdec22e60673_en) (europa.eu)

Renard, T. (2020). Overblown: Exploring the gap between the fear of terrorist recidivism and the evidence. *CTC Sentinel*, 13(4), 19-29. <https://ctc.usma.edu/overblown-exploring-the-gap-between-the-fear-of-terrorist-recidivism-and-the-evidence/>

Rollnick, S., & Miller W.R. (1995). What is motivational interviewing? *Behavioural & Cognitive Psychotherapy*, 23(4), 325-334. <https://doi.org/10.1017/S135246580001643X>

Rolston, B. (2007). Demobilization and Reintegration of Ex-Combatants: The Irish Case in International Perspective. *Social & Legal Studies*, 16(2), 259-280. DOI: 10.1177/0964663907076534. SAGE Publishing. https://www.researchgate.net/profile/Bill-Rolston/publication/237968124_Demobilization_and_Reintegration_of_Ex-Combatants_the_Irish_Case_in_International_Perspective/links/56d9acfc08aebc4638bb9416/Demobilization-and-Reintegration-of-Ex-Combatants-the-Irish-Case-in-International-Perspective.pdf

Uhlmann, M. (2019). *Strategic Enhancement of Deradicalisation / Disengagement Approaches within a Comprehensive Framework of Preventing and Countering Violent Islamist Extremism and Violent Right-Wing Extremism*. Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εσωτερικών, Στέγασης και Εθνικών Θεμάτων (Federal Ministry of the Interior, Building and Community). https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/EN/publikationen/2021/strategic-enhancement-deradicalisation.pdf?__blob=publicationFile&v=2

Uhlmann, M. (2017). *Evaluation of the Advice Centre on Radicalisation. Final Report*. Research Report 31. Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Μετανάστευσης και Προσφύγων (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge). https://www.beratungsstelle-radikalisierung.de/SharedDocs/Anlagen/EN/broschuere-fb31-evaluationsbericht-pdf.pdf;jsessionid=A339FB2FBF64E3748EE503F67799836E.intranet232?__blob=publicationFile&v=3

Ηνωμένα Έθνη. (χ.χ.). *Capacity-Building*. Ανακτήθηκε 25 Απριλίου 2022, από <https://www.un.org/en/academic-impact/capacity-building#:~:text=Capacity%2Dbuilding%20is%20defined%20as,in%20a%20fast%2Dchanging%20world.>

UN Guiding Principles Reporting Framework (Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την υποβολή εκθέσεων). (χ.χ.) *Civil society organisations (CSOs)*. Ανακτήθηκε 25 Απριλίου 2022, από <https://www.ungpreporting.org/glossary/civil-society-organizations-csos/>

Ηνωμένα Έθνη. (χ.χ.). *Civil Society. Who we are*. Ηνωμένα Έθνη. Ανακτήθηκε 25 Απριλίου 2022, από <https://www.un.org/en/civil-society/page/about-us>

United Nations Office on Drugs and Crime (Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τον Έλεγχο των Ναρκωτικών και την Πρόληψη του Εγκλήματος). (2018). *The Doha Declaration: Promoting a culture of lawfulness. Radicalisation and Violent Extremism*. UNODC. <https://www.unodc.org/e4j/en/terrorism/module-2/key-issues/radicalization-violent-extremism.html>

van de Donk, M., Uhlmann, M., & Keijze, F. (2020). *Peer and Self Review Manual for Exit Work*. https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-04/ran_exit_peer_self_review_manual_for_exit_work_en.pdf

Van der Heide, E. J., & Schuurman, B. W. (2018). Reintegrating terrorists in the Netherlands: Evaluating the Dutch approach. *Journal for Deradicalization*, (17), 196-239. <https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/179>

Violence Prevention Network. (2020). *Standards in counselling for the social environment of (potentially) radicalised Islamist individuals: Manual by the Advice Centre Network of the Advice Centre on "Radicalisation" at the Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)*. 2η εμπλουτισμένη έκδοση. VPN. https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/EN/Forschung/deradikalisierung-standardhandreichung-2020.pdf?__blob=publicationFile&v=4

Webber, D., Chernikova, M., Molinaro, E., & Kruglanski, A. W. (2020) Psychological approaches to terrorist rehabilitation: Direct and indirect mechanisms of deradicalization. Στο S. J. Hansen & S. Lid (επιμ.) *Routledge Handbook of Deradicalisation and Disengagement*. Routledge. Νέα Υόρκη.

Williams, R. J. (2016). *Approaches to violent extremist offenders and countering radicalisation in prisons and probation*. RAN P&P Practitioners' working paper (Έγγραφο εργασίας των επαγγελματιών του RAN για τον σωφρονισμό και τη δικαστική επιτήρηση) (2η έκδ.). Radicalisation Awareness Network. https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/41571a60-4f08-43a0-baf0-1e4c52521e5c_en

Λίγα λόγια για τους/τις συγγραφείς

Η **δρ Susanna Z. Papp** είναι ψυχολόγος. Παράλληλα, παραδίδει διαλέξεις και εργάζεται ως εκπαιδευτρια. Είναι κάτοχος διδακτορικού στην Ψυχολογία και από το 2013 συμβάλλει στο έργο της ομάδας εργασίας του RAN για την αποκατάσταση (RAN REHABILITATION).

Ο **Robert Örell** είναι ανεξάρτητος εμπειρογνώμονας, πρώην διευθυντής της σουηδικής οργάνωσης Exit και διευθυντής προγράμματος του Exit USA, με εικοσαετή εμπειρία στον τομέα της απεμπλοκής, της αποκατάστασης και της επανένταξης. Διατελεί συνεπικεφαλής της ομάδας εργασίας του RAN για την αποκατάσταση από το 2012.

Η **Katharina Meredith** είναι διδακτορική φοιτήτρια στο Georgia State University. Μελετά το έργο που σχετίζεται με την απεμπλοκή ατόμων από βίαιες εξτρεμιστικές ομάδες, και επί του παρόντος εργάζεται στον τομέα των προσπαθειών πρόληψης, παρέμβασης και αξιολόγησης. Διατελεί εκτελεστική διευθύντρια της οργάνωσης Stronger After.

Η **Κατερίνα Παπαθεοδώρου** είναι διδακτορική φοιτήτρια Ψυχολογίας στο Georgia State University, όπου εργάζεται στην ερευνητική ομάδα για τον βίαιο εξτρεμισμό (Violent Extremism Research Group, VERG), υπό την επίβλεψη του δρος John Horgan. Το ερευνητικό της έργο επικεντρώνεται στην ψυχολογία της τρομοκρατίας και του εξτρεμισμού.

Η **Shahrbanou Tadjbakhsh** είναι ερευνήτρια και λέκτορας με αντικείμενο την Κατανόηση και Αντιμετώπιση του Βίαιου Εξτρεμισμού, στο Ινστιτούτο Πολιτικών Σπουδών του Παρισιού (Sciences Po), στη Γαλλία. Έχει εργαστεί ως σύμβουλος των Ηνωμένων Εθνών για θέματα καταπολέμησης της τρομοκρατίας, πρόληψης και καταπολέμησης του βίαιου εξτρεμισμού. Επιπλέον, ηγήθηκε της ανάπτυξης του Οδηγού του ΟΑΣΕ για την Κεντρική Ασία με τίτλο *A Whole-of-Society Approach to Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism (Μια προσέγγιση η οποία αφορά το σύνολο της κοινωνίας όσον αφορά*

την πρόληψη και την καταπολέμηση του βίαιου εξτρεμισμού και της ριζοσπαστικοποίησης που οδηγούν στην τρομοκρατία).

Η **Helena Brecht** είναι μεταπτυχιακή φοιτήτρια στη Διεθνή Ασφάλεια στη Σχολή Διεθνών Υποθέσεων του Παρισιού (Sciences Po). Έχει εργαστεί για την Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ), καθώς και για τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ).

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΕ

Διαδικτυακά

Πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση σε όλες τις επίσημες γλώσσες της ΕΕ είναι διαθέσιμες στον ιστότοπο Europa, στη διεύθυνση: https://european-union.europa.eu/index_el

Στις εκδόσεις της ΕΕ

Μπορείτε να τηλεφορτώσετε ή να παραγγείλετε δωρεάν και επί πληρωμή εκδόσεις της ΕΕ στην ακόλουθη διεύθυνση: <https://op.europa.eu/el/publications>. Μπορείτε να ζητήσετε πολλαπλά αντίγραφα δωρεάν εκδόσεων επικοινωνώντας με την υπηρεσία Europe Direct ή με το τοπικό σας κέντρο πληροφόρησης (βλ. https://europa.eu/european-union/contact_el).

Στη νομοθεσία της ΕΕ και σε σχετικά έγγραφα

Για πρόσβαση σε νομικές πληροφορίες της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένου του συνόλου της ενωσιακής νομοθεσίας από το 1952 σε όλες τις επίσημες γλώσσες, μεταβείτε στον ιστότοπο EUR-Lex, στην ακόλουθη διεύθυνση: <http://eur-lex.europa.eu>

Στα δημόσια δεδομένα από την ΕΕ

Η πύλη δημόσιων δεδομένων της ΕΕ (<http://data.europa.eu/euodp/en>) παρέχει πρόσβαση σε σύνολα δεδομένων από την ΕΕ. Τα δεδομένα μπορούν να τηλεφορτωθούν και να επαναχρησιμοποιηθούν δωρεάν, τόσο για εμπορικούς όσο και για μη εμπορικούς σκοπούς.

Radicalisation Awareness Network

Publications Office
of the European Union